ČASOPIS

TOWARŠTWA

MAĆICY SERBSKEJE

1860.

Redaktor

Jakub Buk.

XIII. Lětnik. — III. Zwjazk. 5. 6.

21.

W Budyšinje.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

699/3

ČASOPIS

TOWARŚTWA

MAĆICY SERBSKEJE

1860.

Redaktor

Jakub Buk.

XIII. Lětnik. — III. Zwjazk. 5. 6.

BIBLIOTHECA ST. PETRI PRAGAE

W Budyšinje.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

ČASOPIS
TOWARŠTWA
MAĆICY SERBSKEJE.

PRĚNI ZEŠIWK
1860.

Sydymy dźesatk basnjow

(prěnja połojca)

wot

Handrija Seilerja.

1. Liška a elefant.

Liška něhdy elefanta wuhlada
A ze spodźiwanjom před nim pozasta —
Kajke zboże, dźeše, dźensa pyta mje,
Zo će zetkam, zwěrjo majestetiske;
Dawno žadach tebje wohladać
A česć twoju swětej prědować.

Dha dha hladaj, rjekny słón, a pokaza
Knjeni liščy swoju móc a wědomstwa —
Štoha měniš, drobny, słaby njerjedže?
Wěčna škoda, liška blawka, wo tebje,
Měł ty hišće moju mudrosć, lesć —
Cyły swět ći dyrbjał króny plesć.

Móhł-li cyły swět też na khribjeće njesć,
Pózna słón, dha tajki dar a twoju česć
Nihdy njerodźu a zdobnje zacpěwam,
Dha bych jeno pokleće był človjekam
Přetož to je zlodźij najhórši,
Kotryž z mocu šelmstwo jenoći!

* * *

Ze sprawnosću móc jenoćena
Je česniša a sławniša,
Hač do złoteho zasadżena
Najrjeńša parla indiska,
A tyje stajnje k wužitku
Po cyłym kraju kóždemu.

---

2. Khapon a wróble.

Před bróžnju něhdy wo kłósku
So wróble sylnje wadżachu,
A jedyn přemo druheho
Sej skoba drastne pjerička,
A z njepopřećom hawtuje:
Ty złodźijo! Ty paduše!

Duž husy, kački nazdała
Tam wćipne hłowy zběhaja —
Njej to naš dwór a hajniśćo,
Što chcedźa tući prošerjo?
A honak, hejtman kurjacy,
Tam ćěri hladać horliwy.

Wón pasmo zwadne rozehna
A swoje stadło zawoła,
Wón dikoce a wotmolwi:
Tu je kaž druhdźe na swěći,
Zo khlemi so přec najbóle,
Kiž prawo ma to najmjeńše!

---

3. Dornyčałki.

Dornyčina barbješe
Módre swoje slowki,
Woła ludźi: Hladajće,
Nimam krasne dźowki?

Tajke popki kulojte
Sama zawisć khwali,
Haj, ma štó zańć nahladne,
Tón so hori, pali.

Z kłochowcom duž wobaram
Znušlić wabne płody,
Hódnemu pak rad je dam,
Wón so njeboj škody.

A štó nětk so spěchuje
A je šćipać wuńdże?
Nichtó do nich njechaše;
Hłupy, štóž tam póńdże!

* * *

Njepyš, njekhwal dżowčičku,
Maće, dornyčałku,
Skhowaš ju wšak za helu,
Twoju pyšnu kawku.

Lapka, ličko njećehnje,
To su khude šacy,
Štóž pod měcu strowy je,
Žada něšto wjacy!

4. Konopačk a sykorki.

Štóž wusměša wšo hinajše,
Hač móže sam a ma,
Je zdaty błazn najskerje,
Pak wulka zympula!

* * *

Ně, ale praj nam, konopačko,
So słyšeć dachu sykorki,
Praj, puzorny a směšny ptačko,
Štó spěw a wašnje daše ći?

Złož po nami so bože dla,
Će kóždy hewak wučuša.

So cyłe lěto njesmějemy
A k žortam khwile nimamy;
Hdyž pak na tebje pohladnjemy,
Hdyž přićehneš sym spěwajcy;
Dha woła kóžda: heč, heč, heč,
A dyrbimy so khore smjeć.

Ptačk konopačk so njemjerzaše
Na wuhanjenu njeruność,
O błaznicy! wón zaspěwaše,
Njej Bóh sam chcył tu wšelakosć?
To česć je jeho mištyrstwa,
Zo kóždy ptačk njej sykorka!

---

5. Přiběracy hłód.

Dwě jehnjeći wjelk zežra něhdy,
Haj z prochom z mochom na holi,
A wot njej spokojeny lědy
Za wowcu saha slědniši;
O jědowaty zežranco,
Maš ty hdže runja swojeho?

Ow haj, ow haj! tak pjenjez hłódny
Rój člowjekow też hramuje.
Njej „tysacow dwě sći“ dórtk hódny?
A ma jej štó — o hladajće,
Kak slipoce wón za třećim
Haj bóle, dyžli za prěnim!

Lazarus.

Pokhěrlušk z luda, sobudźěleny wot **M. Hórnika.**

Zdobnje su Serbjo swoju kedźbnosć na zběranje a wozjewjenje ludoweje literatury: pěsnjow, powjesćow

a přisłowow złożeli. Tola štož pěsnje nastupa, njeje so po našim wjedźenju wot wudaća Smolerjoweje sławneje zběrki (w l. 1841 a 1843) nihdźe ničo wjacy hromadźiło a wozjewiło. Tón abo druhi nawjedźity Serb je snadź na wsach někotružkuli pěsničku słyšał, ale njeje za tym hladał, je-li wona już wotćišćana. Runje tudy dyrbjało so ze zhromadźenjom a napisowanjom khwatać, dokelž so pěsnička skerje zapomni a zhubi, dyžli powjesć a přisłowo.

Ja běch tak zbožomny, sćěhowacy pokhěrlušk wo Lazarusu słyšeć pola mojeho wuja, Michała Hórnika w Khróšćicach, kotryž je mi jón z připołożenym hłosom přepodał. Ćim radšo na njeho jako napisowarja spominam, dokelž je wón jako sławny serbski husleŕ a spěwaŕ serbskich spěwow na wjele stach serbskich kwasow a druhich serbskich wjesełow wot l. 1829 za našu narodnosć sobuskutkował.

Pokhěrlušk sam złožuje so na bibliske přirunanstwo (Luk. 16, 19), tola je to same mnoho zhinačene (n. př. přikhadźataj tu dwaj bratraj) a prěnja połojca bóle wuwjedźena hač druha, cyłk pak pěknje dramatisowany. Złóžkow njeje w kóždej rjadcy jenak wjele, kaž to w narodnych pěsničkach bywa, a ma so při hłosu dlěši text na druhi takt rozdźěleć.

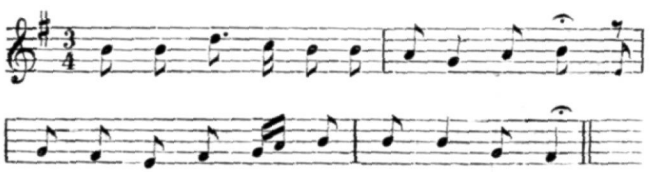

Ležał je tón Lazarus při puću,
A nimo njeho je šoł Bóh wjéršny sam.
„Lazaruso, luby Lazaruso, :,:
Čeho dla ty ležiš jowle při puću,
Nimaš dha ty žanej hospody?“
„„Kakdha ja njedyrbjał ležeć při puću,

Hdyž mje te moje brjody tak jara bola.“ “
„Stań a dźi k tom' twojom' bratrej,
Twojom' bratrej, tom' mužej bohatom'.“
Lazarus tón stany a dźěše
K swojom' bratrej, tom' mužej bohatom'.
Lazarus tón prěni króć swojoh' bratra prošeše:
‚O bratřiko mój luby, ty mužo bohaty,
Njeby mi ty tola tu hospodu dał?‘ :,:
Bohaty muž swojom' bratrej z horda wotmolwi: :,:
„ „ „Hdybych ja tebi tu hospodu dał,
Hdže by potom ta moja čeledź lejdyr była?“ “ “
Lazarus tón druhi króć swojoh' bratra prošeše:
‚O bratřiko mój luby, ty mužo bohaty,
Njeby mi ty tola tu skibku khlěba dał?‘ :,:
Bohaty muž swojom' bratrej z horda wotmolwi: :,:
„ „ „Hdy bych ja tebi tu skibku khlěba dał,
Što dha by tola ta moja čeledź lejdyr jědła?“ “ “
‚Wšak chce ći to Bóh wjeršny zasy wšitko wobradźić!‘ :,:
„ „ „Wo žaneho ja Boha wjacy njerodźu;
Slěbra a złota mam tu sam wšeho dosć,
Za to mózu sej kupić sam tón Boži raj! :,:
Dźewjeć komorow žita połne su,
A dźesata je mało naćata.“ “ “
Lazarus tón třeći króć swojeho bratra prošeše:
‚O mój bratřiko luby, ty mužo bohaty!
Daj mi jeno te srjódki zezběrać,
Kiž z twojoh' knjejskoh' blida padaju.‘
„ „ „Hdy bych ja tebi te srjódki zběrać dał,
Što dha bychu potom te moje slědne psy jědli?
Šaruj so ty z mojoh' knjejskoh' dwora won,
Hewak budźeš z mojimi knjejskimi psami wušćuwany.“ “ “
Na to Lazarus stany a dźěše
A sydny so před jeho bróžnisko;
Na to přiběžachu te knjejske psy,
Te jeho brjody lizachu.
Njewarnowaše štundy dnja,

Lazarus tón hižom wumrjeł bě.
Po njeho přilećało wjele božich jandźelow, :,:
Wzachu jeho pod swoje křidleška,
Njesechu jeho do wěčneje radosće.
Bohaty muž rano stawaše,
Swojeje so wón čeledże prašeše:
‚Komu dha te zwony dźensa tak rjenje zwonja?‘ :,:
Ta jeho čeledź na to wotmolwi:
„Tón twój bratřik Lazarus hižom wumrjeł je.“
Na to jej bohaty muž z horda wotmolwi:
‚Komu dha te zwony tak hroznje zwonja?‘
Njewarnowaše ani tři dny,
Bohaty muž też hižom wumrjeł bě.
Přilećało po njeho wjele złych duchow, :,:
Wzachu sej jeho pod swoje pazoriska,
Njesechu jeho do hele dele.
Hač so šwabjel, smoła na nim zaswěćeše, :,:
Bohaty muž horje pohlada,
Swojeho bratra Lazarusa wuhlada.
Bohaty muž prěni króć swojeho bratra prošeše:
‚O Lazaruso, ty luby Lazaruso,
Njeby ty tola mi tu jenu krepku wody dał?
Mi budże so mój jazyk z płomjenjom zapalić.‘
„Wšak ty žaneho Boha njetrjebaš,
Slěbra a złota maš sam wšeho dosć,
Za te móžeš sej kupić tón Boži raj; :,:
Dźewjeć komorow žita połnych maš,
Dźesata je mało naćata.“
Bohaty muž swojoh' bratra druhi króć prošeše:
‚O Lazaruso, ty luby Lazaruso,
Ja mam tam doma dwej tajkej bratrow,
Daj jimaj ty tola k wjedżenju,
Zo so njeby jimaj tak zešło,
Kaž so mi wěki na wěki póńdże.‘
„Wšak mataj tam prědarjow, pisma wučerjow,
Tych njech wonaj posłuchataj!“

Dalša kopa serbskich přisłowow,

zezběranych

wot

H. Seilerja a J. Buka.

Čitane a kritisey rozsudźane w posedźenju filologiskeje sekcie 3. oktobra 1860.

Bóh wobradźi snop,
Ale njemłóći jón.

Bóh wobradźi snop,
Powrjestło dyrbiš sebi sam wjazać.

Da-li so husyčka liščy hładkować,
Dha je so wo nju stało.

Do błóta padnyć njeje najhórše,
Ale w błóće ležo wostać.

Dobru žonu dyrbiš
Srjedź běłeho dnja z latarnju pytać.

Dowoliš nohć,
Wozmje so łohć.

Ducy won so směje,
Ducy dom so dréje.

Hač hłowička,
Dha wašničko.

Haperlejka
Z wjedrom rejka.

Hdźež je khuda fara,
Tam dyrbi pop sam zwonić.

Hdźež wšitko swoje město ma,
Tam nima město komuda.

Hejzo na lidorje ničo njewotpadnje,
Na ródnym ničo k zasłuženju njeje.

Hladaj so před žónskim prědkom
A před wóslacym (konjacym) zadkom.

Kermuša je požčeńka.

Kohož pali,
Tón haša.

Kotraž koza jeja ma,
Wjele mloka njedawa.

Kóń ma nohi,
Koza ma rohi.

Kóń so na štyrjoch nohach pótknje.

Kóždy člowjek pyta a namaka swój kříž.

Kranjene kubło a njedźelske dźěło
Jenak wjele tyjetej.

Lěpje šmic, jako nic.

Lěto k hłowje přiwjazane njeje.

Mloko a jahły ćeknu,
Kara će dočaka.

Morjo njeje bjez kupow,
A člowjek nic bjez porukow.

Mrózak honi bosaka.

Na jene prasnjenje
Wšč zornjatka njewuskoča.

Na łucy swěrnosće
Rosće zeličko měrnosće.

Na směški a skački
Přińdu rady płački.

Najrjeńši kał,
Kiž je pospał.

Njedźela
Skomdu njedźěła.

Njezrała dobrota,
Kisały dźak.

Pjany je bohaty bjez pjenjez
A mudry bjez rozoma.

Pozłoćany horb njeje widźeć.

Prěni njeskomdźi.

Próca a horjo
Ćehnjetej sobu přez morjo.

Radšo dźesać lět khudy,
Hač jene lěto khory.

Sama tež najlěpša sekera njeruba.

Skerje znjesetej so dwě wšelakej wěrje,
Hač dwě žonje při jenej khachłowej dźěrje.

Slědna kóčka čini ródnu hospozu.

Smjerć njebjerje, hdźež ničo njeje.

Smjerć sebi wšelake puće pyta.

Smolana ruka zwikuje módry khribjet.

Stara koza tež sól liže.

Stari ludźo na dźěćace (na stare) přińdu.

Štož je so woł narodźiło,
Njebudźe nihdy žana kruwa.

Štóž chce jěsć,
Dyrbi sej po nje lězć.

Štóž chce so bohaty hrać,
Tón wumrje khudy.

Toleř ma přecy skerje prawje, hač krošik.

Warjene jeja žana kokoš njenjese.

Wjele hubow wjele zjč.

Wjele rukow wjele zdźěła.

Wotpočink mordař njeje.

Wows syj do błóta,
Ječmjeń do prócha.

Wulki sej storči hłowu,
Mały pak rić (zadk).

Wulki štom
A wulki pad.

Wyšša służba
A dlěši kharbowc.

Z małej łžicu
Dlěje słodźi.

Za běrtl pjenjez
Wisy kórc starosćow.

Za kotrymž keŕkom sam sydaš,
Za tym druheho rady pytaš.

Ze swojeho hornyčka
Słodźi najlěpje.

Jan Michał Budař.

II.

Podał ***H. F. Wehla.***

1) Jeho wosoba.

Jako běch loni (1859) w započatku decembra junu w Hornej Hórcy a tam připadnje słyšach, zo je we wsy hišće jena žona, wudowa Pelcowa, žiwa, kotraž je

njeboh Jana Michała Budarja jara derje znała, njekomdźach so, hnydom k njej do jeje wobydlenja so podać, zo bych wot njeje to a druhe wo Budarju, jeho wosobje atd. zhonił. Tu k njej přišedši, nadeńdźech w jenej khěži na wječornojužnej stronje wsy, na khěžniskej žiwnosći Handrija Wićaza čisło $\frac{13}{40}$ catastr., jako wumjeńkařku pola jeje blizkich přećelow (swojeje dźowki Madleny, ženjeneje Kralowej, a swojej wnučki, kaž też přirodneho syna posleńšeje, Handrija Wićaza) we jich a jeje bydlnej jstwje spomnjenu wudowu Pelcowu, ze křćenym mjenom Marju, we łožu ležo, dokelž běše runje trochu khorowata, hewak pak při dobrym rozomje. Wona běše po swojim a swojich spomnjenych přiwuznych wuprajenju na Handrija prjedy (30. novembra) runje 90 abo 91 lět stara była.*)

Najprjedy mi Pelcowa wobkruči, zo je njeboh Budarja hišće jara derje znała a pola njeho na knježim dworje w Hornej Hórcy (hdźež je so też, kaž praješe, narodźiła) służiła, potom pak powjedaše a wobswědčowaše mi wo njeboh Budarju samym z nimale tymile słowami tole:

Tajki wón (Budař) njeběše, kaž hewak druzy knježa su. Zo by wón wulke wěcy a wono wot so činił a tak žiwy był, kaž to hewak druzy tajcy knježa činja a žiwi su: to pola njeho njebě; wón běše bóle po burskim a nječinješe wjele zwonkomneho wot so. Pola njeho to njebě tak, kaž to pola druhich tajkich knježich je, kiž bóle knjejske, wosobniše žiwjenje wjedu a wjacy woneho činja. —

Po paršonje bě wón wulki, dołhi muž**); najbóle khodžeše doma w dołhim kožuše, měješe jón horka wokoło šije z nohajcu (štrympu — město nětčišeho „shawla“)

*) Pelcowa je 24. februara 1860 wumrjela, a z njej je so, tak wjele hač wěm, posledni swědk wo njeboh Budarju časnje minył.

**) Pelcowa přistaji tu: „Wón běše hišće wjetši, hač Wy.“ — Podpisany pak měri we wulkosći něhdźe 75 palcow (cólow).

hromadu zwjazany, a na nohach khodźeše w bunclach. Tepił a přikładował w swojej jstwje w khachlach bu sebi najbóle sam; też sebi druhdy jědź sam warješe*); a jako běchu junu w deleńcach čeladne holcy wjetši 73
brězowy pjeńčk do khachlow připołožiłe, poswari je, jako to widźeše, z tymi słowami, zo hišće budźeja jeho khudeho sčinić. Lěsy a hory pak běchu, dokelž wjele na nje dźeržeše, połne najrjeńšeho drjewa, a jako jemu tamne znapřećiwichu, zo budźeja po jeho smjerći jeho rjane štomy a drjewo w horach bić a předawać, hač budźe wšo wrjeskotać, wotmolwi jim na to, zo hižom tak sčinić da, zo so to njestanje. Hewak też wupraji so často tak, zo dyrbi jeho mjeno tak dołho trać a wobstejeć, hač budźetaj słónco a měsačk na njebju stać: tak chce sčinić a wotkazać.

Zeleny štwórtk činješe sebi přecy swoje wjesele 74
z dźěćimi; přetož tehdom jim „zeleny štwórtk“ wudźělowaše a jim pak pjenjezy, pak też całty darowaše. Běchu teho dla tehdom cyłe čŕjódy dźěći k njemu do dwora přišle, hdźež je w swojej jstwje k „zelenemu štwórtkej“ wobdarjowaše. Hdyž bu jena parta wobdarjena won była, dha bu druhu do jstwy nutř pušćił, a tym dźěćom, hdyž bu so jim wokoło blida zestupać dał, so kóžde za mjenom atd. prašawši, kóždemu swoje dary, pak po słěbornym krošu, pak po dwěmaj kroškomaj, pak też całty wudźělował.

Zo pak su Němcy wot Budarjoweho wotkazanja 75
cyle wuzamknjeni a žanych smilnych darow („Budarjowych pjenjez“) njedostawaju: wułoži mi Pelcowa na tole wašnje. — „Kak to přińdźe, zo Němcy ničo wot jeho wotkazanja njedostanu, to chcu Wam“ — dźeše wona ke mni — „prajić“; a powjedaše mi na to tónle podawk: Njeboh Budař běše so něhdy k dźěławym, robočanskim žonam na polu tak wuprajił był, zo kralowa też

*) Zo pak je tola, k najmjeńšemu w lěće 1784, wosebitu kuchařku w swojej służbje měł, sym z jenych aktow dowidźał.

ničo hinajša a lěpša njeje, dyžli žana druha žona. To běše tež wěsta Leunerowa, kiž běše sobu na dźěle była, słyšała abo zhoniła. Wona tak derje, kaž jeje muž, běštaj pak Němcaj. Tutón, jeje muž, wjerćeše so najbóle na knježim dworje, njedźěłaše pak wjele. Pozdźišo, najskerje dokelž bě někajka překora bjez Leunerom a njeboh Budarjom nastała, přeradźištaj a wobskoržištaj Leunerec mandźelskaj Budarja na to, štož bě wón w nastupanju kraloweje prajił był. Budař je so teho dla do skóržby wzał był — a je dyrbjał lěto dołho jako khostanc w jastwje sedźeć. To je tež so stało, a njeboh Budař je teho dla — kaž mi to same tež hišće druzy ludźo w Hornej Hórcy wobkrućowachu — potom k wotpokućenju swojich spomnjenych ryčow, kiž běchu so jemu jako kralowsku majestetu ranjace a hanjace wukładowałe, lěto dołho w grychće, w hornej — nětčišej Wićazec — korčmje jaty sedźał. A dokelž běchu jeho tak Němcy — němskaj Leunerec mandźelskaj — přeradźili a do kłódy přinjesli, wón tež hewak jako dobry Serb swój serbski narod a lubych, sprawnych Serbow česćeše a wysoko waženе: dha dawaše so potom husto tak słyšeć, zo Němcy tuteje přerady dla, kotruž su nad nim wobešli, ničo wot njeho a wot jeho zamoženja dostać njedyrbja. — A we tym je tež swěru słowo džeržał, wšitke swoje kubło a zamoženje jenož khudym Serbam wotkazawši.

Dale zdźěli mi Pelcowa tež hišće tule powjesć: Při jeho smjerći běchu tu tři wulke měchi połne wołmy. Duž bu k jeho pohrjebej jedyn tutych měchow wołmy předaty a jedyn woł zarězany, a pohrjeb wot teho wuhotowany.

Skónčnje chcu hišće spomnić, zo so Pelcowa we wšěm z wulkim počesćowanjom wo njeboh Budarju wuprajowaše.

Za jejne mi zdźělene powjesće praju ji teho dla hišće za njej do jeje khłódneho rowa zjawnje swój najrjeniši džak!

2) Jeho wotkazanje.

We §. 7 tamneho regulativa wot 1. měrca 1833, kiž je w časopisu, w lětniku XI. str. 43, wotćišćany, je prajene, zo je so tehdom wopřijeće summy, kiž ma so w Hornej Łužicy kóžde lěto rozdźělić, na 900 tol. postajiło. — Ja pak mózu a chcu nětk tu wěstu powjesć podać, zo so nětko kóžde lěto 1400 tol. tutych narodnoserbskich Budarjowych smilnych darow khudym a darow hódnym w sakskej Hornej Łužicy a Mišnjanskej rozdźěluje. Tutu summu je ministerium kulta w Dreždźanach, pod kotrehož zarjadowanjom w Sakskej Budarjowe wotkazanje steji, kaž lěta prjedy, tak też w loni (1859) kral. krajskej direkcii w Budyšinje připósłało, a tuta na to tele pjenjezy po wotćehnjenju 1—2 tol. za porto a sčinjenym rozdźělenju po wosadach na serbskich knjezow fararjow za khudych Serbow w jich wosadach, kóždej jeje porciu, rozesłała.

Spisach a swojim prjedawšim powjesćam w lětniku XII. zešiwku II. (zwjazka III. 4.) str. 76*) přidach w Budyšinje 1860. Aktuar H. F. Wehla.

Frankowy Hortus Lusatiæ.

Zdźěluje *K. A. Jenć.*

Hižom tři lěta prjedy, hač hodźijski farař Worjech [abo Wawrich] swój serbski katechismus a z nim prěnje w hornjołužiskej serbskej ryči ćišćane knihi wuda, počesći wěsty Dr. Joannes Francus, physicus a lěkař w Kamjencu**), našu serbsku ryč z tym, zo někotre serbske

*) Te same mam na str. 81 jeno we tym porjedźić, zo Jurij Rjek, kiž Budarjowe (nětčiše Thiermannec) burske kubło čisł. $\frac{47}{44}$ katastr. w přesadźowanju kupi, nic z Lejna „pola Klóštra“ njebě, ale zo bě z Lejna „pola Budestec.“

**) Zo bě Franka tehdom, jako wón swój Hortus wuda, physicus w Kamjencu, to zhonimy z prjedyryče jeho knihow, kiž ma to podpismo: Datum Camitz im Jahr 1594. W tej samej mjenuje so wón też Hildesius, najskerje po swojim narodnym měsće.

mjena łužiskich zelow a štomow, kaž bě je bjez Serbami słyšał, wotćišćeć da, a to we swojej knizy, kotraž ma to napismo: „Hortus Lusatiæ“, a kotraž w lěće 1594 pola knihićišćerja Michała Wolraba w Budyšinje na swětło wuńdźe. Dołho stejach hižom za tutymi knihemi, njemóžach pak je w žanej knihowni namakać. Lětsa hakle mějach to wjesele, zo je wot mojeho přećela k. Dr. Lócy, philologa w Lipsku, sobudźělene dostach z tej prósťwu, zo bych z nich to, štož je wozjewjenja hódne, za naš časopis wučerpał. Naš česćeny k. Smoler je drje před někotrymi lětami to same činił a je te serbske mjena, kiž so we Frankowych knihach namakaju, w Jórdanowej Jutničcy [1842, II. str. 52 atd.] z nowa wotćišćeć dał; ale wón je při tym jenož jene wotpismo pomjenowanych knihow, kaž so to same we zběrkach našeho Abrahama Brancela w knihowni zhorjelskeho towařstwa wědomnosćow namaka, před sobu ležo měł, a je też swój zapis serbskich zelow jenož hač do pismika Q. sobudźělić móhł, přetož tehdom Jórdanowa Jutnička wukhadźeć přesta. Dokelž pak je Jórdanowa Jutnička jenož w mało rukach, a dokelž je k. Smoler tehdom jenož wotpismo Frankoweje knižki, kotraž so w Brancelowym rukopisu: „Historia Lusatiæ superioris naturalis atd.“ namaka, před sobu měł a tak wjele zmylkow sobu wotćišćeć dał, dha podawam tudy cyłu Frankowu zběrku hromadźe z nowa wot započatka, mjenujcy wšitke te zela a rostliny, při kotrychž je jich serbske pomjenowanje přistajene.

Frankowe knihi maja to napismo: „Hortus Lusatiæ. Das iſt. Lateiniſche, Deutſche vnd etzliche Wendiſche Nahmen derer gewechſe, welche in Ober vnd Nider Lauſitz, entweder in Gerten werden gezeuget oder ſonſten in Wälden, auff den Bergen, Eckern, Wieſen vnd in Waſſern von ſich ſelber wachſen. MDXCIIII.“ Čišćane su te same, kaž na to hižom spomnichmy, w Budyšinje, a to we 4°. Strony su bjez ličbow, a hdyž je ličiš, dha naličiš 48 łopjenow

abo 96 stronow. Prjedyryč je němska, a we njej poswjeća wón swoje knihi jenej knjeni ze Schulenburgk, rodźenej ze Schönbergk nad Lubnjowom atd. w Delnych Łužicach. Štož serbske mjena jeho znajomnstwa nastupa, dha pokazuja wšitke bóle na delnju, hač na hornju Łužicu, a zda so, zo je wón, štož so też z jeho prjedyryče won swěći, w Delnej Łužicy bóle znaty był, hač w Hornej. Wón sam praji wo tym na kóncu swojeje prjedyryče jenož tak wjele: „Ich habe auch etzliche Wendiſche nahmen ſo viel ich derſelbigen von dieſen volcke (welchen wenig Kreuter bekant ſind) künnen erfahren, hinzu geſatzet, vnd mit dem Buchſtaben Scla. das iſt Sclavonice gezeichnet. Iſt jemand welchen mehr Kreuter oder derſelbigen Wendiſchen nahmen in dieſen lande bekant ſein, derſelbige wolle vns ſolche mittheilen, ſo ſollen ſie in der andern edition wenn ich dieſen Hortum (wils Gott) zu meinen Annalibus Lusatiæ dazu er gehört, widerumb werde drucken laſſen, mit danckbarkeit, dazu geſetzet werden."

A.

Abrotanum mas. Stabwurtz, Rot Albraute. Sclavis, Billitze, Zſchiwa ruta.

Abrotanum fæmina. Cypreſſe, Cypreß krautt. Scl: Boſhe dreiwko.

Absinthium commune, Rusticum. gemeiner wermut. Scl: Phulyn, Pelen, Poton, Pölen.

Acer maior Cordi. Ahorn. Scl: Klep.

Acetosa maior vulgaris. Saurampffer. Scla: Lopuch, Keiſſalitza Szawi.

Acorum Dioscordis. Kalmes. Sclavis: Calimus.

Allium sativum, domesticum. Knoblauch. Sclavis: Koblunck.

Alnus. Erlenbaum. Scl: Wolſchowe Drewo.

Alsine vulgatissima. gemein Vogelkraut. Meyer oder Hünerdarm. Scl: Muſch.

Althæa vulgaris. Eybiſch. Scl: Bila ßlyß.

Amaracus sylvestris annua, Maiorana vulgaris. Maioran. Sclavis: Meran.

Anethum. Dil, Til, hochkraut. sclavis: Dilla kopr.

Angelica sativa. Bruſtwurtzel, Heilig Geiſts wurtzel, Angelic. scl: dziegil.

Anserina. potentilla. protentilla. Genſerich oder Genſich. Scl: Guſina ſtopa.

Apium hortense. Peterlein oder Peterſilge. Scl. Peteczylia.

Aquilegia cærulea simplex, vulgaris. gemein blaw, einfach Agley. Scl. Mudri petſchowi klug.

Artemisia vulgaris candida. Weiß Beyfuß. Scl: Biel, Boyl vel Byl.

Arum vulgare. aron deutſcher Ingber. Scl: Klep.

Asarum. Haſellwürtz. Scl: Schmolingk.

Asperula sive Aspergula odorata. Matrisylva. waldmeiſter, Hertz, freud. Scl: wunhatha Scherlitza.

Atriplex sylvestris vulgarior sinuata. Wilde mölten, Scheiß milten. Scl. Pſorea lobeda.

Avena vulgarior. gemein Haber, Barthaber. Scl. Wowß, Woiwßnel Wouß.

B.

Bellis minor silvestris. Wildt Maßlieben oder Tauſentſchön. Scl. Balky, Tauſynt ſchöny.

Betonica purpurea. braun Batenien. Scl: Buckwey, fegere ſeele.

Betula. Bircke, Birckbaum. Scl. Bresina.

Blitum Vngaricum. Vngriſcher Meyer. Scl. Zuleb.

Borrago cœruleis floribus. Borragen oder Buretſch mit blawen blumen. Scl: Poragen.

Brassica alba. Weiſſer Köl. Scl. Pſeſata. Byle Käal.

Brassica rubra. Brauner Köl. Roter Köl, Römiſch Köl. Scl. Boly Schalck, wodre Käal.

Buglossum vulgare floribus cœruleis. Scl. Slocke lopena. Ochſen zung mit blawen blumen.

C.

Cannabis sativa, mas. zamer hanff, Strickkraut. Scl. Kranope Konopi.

Carduus benedictus. Carduus sanctus. Geſegneter diſtel. Scl: wotri petr.

Carduus lanceolatus. Speerdiſtel. Scl: weßziw.

Carum Carvi. wieſen Kümmel, Karbey. Scl. Garba, Conſtrouka.

Caryophyllata vulgaris. Herba benedicta. Geum Plinij. benedictenwurtz, Reglein wurtz. Scl. Sadnick.

Caſſytha, Cuscuta Caſſutha. Seyden Kraut, Filtz kraut, Flachsſeyden. Scl: Pſoſenczo.

Caſtanea arbor. Caſtanienbaum, Kaſtenbaum. Scl: Kaſtanic.

Centaureum minus. Fel terrae. Tauſendt gülden Kraut, Erdtgall. Scl. Sczocko.

Cepa rubra. Rot zwibel. Scl. Czybula, zebola.

Cerasus auſtera. Sauer Kirſchbaum. Scl. wißzne.

Cerasus Pliniana. Weiſſer kirſchbaum. Scl. Byhle wiſchny.

Cerasus Actiana. Schwartzkirſchlen baum. Scl. zſhorne wyſchni.

Cerefolium, Cherephyllum. Körfflkraut. Scl. Pudleßeimy. Soropenie.

Chamæcissus vulgaris. Hedera terrestris. Hedera humilis. Corona terrae. Gundelrebe, Gunderman. Scl. Papencz Pepertz.

Chamæmelum vulgare. Carnomilla vulgaris. gemeine Camillen Heermlein. Scl. Romanky, Hermanſky vel Heermantzki.

Chamæpeuce Cordi. Rosmarinum sylvestre & Bohemicum Mathioli. Ledum Silesiacum Clusij, Ledum folijs Rorismarini Anglorum. Gicht Tannen, zeitheide vnnd Gräntze. Scl. Bogey.

Chelidonium maius. Schelwurtz, Schellkrautt. Scl: Kßhawnijck, Kraunick, Ranene Schly.

Chrisocome. Stoechas circina Officinarum. Reinblümen, Mottenblumen. Scl. Mulowe ßele.

Cichoreum silvestre cœruleum. Wegwart, blaw Sonnen wirbel. Scl: Schlunczwe ßele.

Cicuta vera. Schirling, wutſcherling. Scl: Spuhul.

Clematis daphonoides. Vinca pervinca. Singrun, Beerwinckel. Scl: wudny beerwenck.

Consolida regalis arvensis alba. Weis wilt Ritterſporn. Scl. Bußhenky, Kaplenky.

Cotonea malus. Quittenbaum. Scl. Quittuly.

Corilus silvestris. gemein Haſelſtaude. Scl. Liſſena, Leeßka.

Crocus hortensis. zamer Saffran. Scl. Sapran, Baarba.

Cuminum sativum Dioscoridis. Römiſcher Kümmel, Kramer kümmel. Scl: Kuſtrona, Romska Jabroſina. Romßka Conſtranka.

E.

Ebulus. Sambucus pumila. Attich, Scl. Bßyeze, zwiſwe boß.

Erica vulgaris. Heide. Scl. zas.

Eruca sativa. Ruchetta. Weiſſer Senff. Scl. Bily Schonick.

Eupatorium Græcorum. Agumonia. Odermeng. Scl. zyſlewa ſehle.

Euphrasia. augetroſt, leuchte, hirnkraut. Scl. murſcheky.

F.

Faba maior rubra. Bona maior Dodonæi, groß Rote Bonen. Scl. Bob.

Fagopyrum. Ocimum cereale. Heidekorn, Buchweitzen. Scl. Heiduſcha.

Filix mas. Farnkraut männlein. Scl. Paproß, Poproßſch.

Fœniculum. Fenchel. Scl. Kopſiez kapriza.

Fragum maius. Erdbeer. Scl. Sunieze Truſchkaliche, Trußkaliza.

Fraxinus. Eſchbaum, Eſchern. Scl. Saſſzenowe ſyrowo.

G.

Geranium Robertianum. Herba Rupecti. Geranium tertium Fuchsij. S. Ruprechskraut. Scl. Pußonky.

Glycyrrhiza siliquosa. Dulcis radix. Süsholtz, Lackritze. Scl. lackricza, leckritza.

Gramen vulgare maius. gros gemein graß. Scl. czfawa Trawa.

H.

Hedera corymbosa, maior, arborea. groſſer Ephew. Scl. Bluſchze.

Helenium Enula campana. Alandwurtz. Scl: woman.

Helxine. Parietaria. Perdicium. Tag vnd nachtkraut, Glaßkraut. Scl. Nacz a ſeye.

Hieracium maius Dioscoridis. groß Habichkraut, nostris Saudiſtel. Scl. Mlacz.

Hyoscyamus niger. Schwartz Bilſen kraut. Scl: Bilan.

I.

Imperatoria Ostrutium. Astrantia. Meiſterwurtz. Scl. Zoic dziegil.

Juniperus vulgatior, minor. Wachholterbeer ſtaude. Scl. Jaloycz.

L.

Lactuca vulgatior. gemein latich. Salat. Scl. laßziga, Salata.

Lapathum acutum. Oxylapathum. Mengel wurtz, geel Ochſen zung. Gundtwurtz. Scl: Schlecka Lopena.

Lathyris Cataputia minor. Springkraut. Scl: Tſczoßkacz.

Lavendula. Lattendel. Scl: wendel.

Lens minor. Kleine linſen. Sclavis: Sock.

Leucoium luteum flore simplici. Cheyri citrini. geel violen. Scl: Scholue violki.

Libanotis Theophrasti nigra. Cervaria nigra. Schwartz Hirtzwurtz. Scl: Jehlehnowy.

Ligusticum vulgare. Liebſtöckel, Badkraut. Scl: Lüpſtock Bogny, Libſtücka.

Lilium candidum. Weiß Lilien. Scl: bila Liluia, byle Lilie.

Lilium silvestre minus. goldtwurtzel. Scl: Welkowe lycko abocſchuk.

Lilium convallium album. weyſſe Meyen blumlein, Zaucken. Scl: Piſkacz, ziwki vel Meyske quitki.

Linum sativum cœruleum. Flachs, Leufferflachs. Scl: lahn, loen.

Lupulus mas. hopffen. Scl: gemel, kmehl.

M.

Malva vulgaris sive silvestris maior. Roß Pappeln, wildt pappeln. Scl: Slyß Schleß.

Malus Augustea. Augſtäpffelbaum. Scl: Jablucka, Jablun.

Malus silvestris. Holtz äpfel baum. Scl: Plenege.

Marrubium candidum. weiſſer Andorn. Scl: Szellnig, Pennecznik.

Matricaria vulgaris. Metterkraut. Scl: Matroure Schly.

Melissa vulgaris. Apiastrum. Birckraut. Scl. Pzoline Sehle.

Mentha vulgaris serpens rotundifolia. Deiment, gemein Müntze. Scl: Mittey, Mateiw.

Milium. Hirß. Scl: Jagly, Jahlee.

Millefolium terrestre vulgare. Gemein weis Schaffgarben, Schaffripp. Scl: Skuradwiczka.

Muscus filicinus. Farnmooß. Scl: meth.

N.

Nasturtium hortense vulgare. Garten Kreſſe. Scl. Kreſſra.

Nigellastrum. Pseudomelanthium. Raden, Raten. Scl. Kukel.

Nux iuglans. Nußbaum. Scl. Laßky, Worich.

O.

Ocimum medium coliculis viridantibus. Mittel Baſilien mit grünlechten ſtengeln. Scl: Baſilica.

Origanum vulgare. Doſten, wolgemut. Scl. Bobetka Lobeda.

P.

Papaver sativum album. weiſſer mohn oder Magſamen. Scl. magk.

Pastinaca sativa alba. Carotta alba. Weiſſe Möhren. Scl. Morckey, Morchew.

Pilosella vulgaris. Auricula muris. Meußöhrlein, Nagelkraut. Scl. muſch Czermoniy a mudny.

Pimpinella maior. Tragoselinum maius. Gros Bibernell, Bockspeterlein. Scl. Jachbrige.

Pimpinella minor. Klein Bibernel. Scl. Jabrick, Reblick.

Pisum maius, hortense. Stengel Erbeiſſen. Scl: greg, Rach.

Plantago latifolia maior. Groſſer oder fetter breytter Wegerich. Scl. Putnik, Putnick.

Plantago angustifolia minor. Kleiner ſpitziger Wegerich. Scl. Plowy putnik.

Plantago palustris sive aquatica. Waſſer Wegerich. Scl. Lopa.

Polygonum minus alterum. Knawel, kleiner Wegtrit. S. Johans blut, alſo genennet vom roten Safft an der wurtzel. Scl: Tſerwitz.

Populus nigra. Pappelweide oder Alberbaum. Scl. lopel, topel.

Porrum vulgare. Lauch. Scl. Pura.

Primula veris. Herba paralysis. Himmelſchlüſſel, ſchlüſſelblumen. Scl. Petarowy klucz.

Prunella. Consolida minor. Braunellen. Scl. Brunale Srole.

Prunus sylvestris. Schlehendorn. Scl. dorniki.

Pulegium. Poley. Scl. Pulen, Poly.

Pyrus. Byrnbaum. Scl. Kſuhſka Kruſcheiw.

Q.

Quercus vulgaris glandifera, arbor. Eichbaum mit den früchten. Scl. dub.

R.

Raphanus rotundus. Runtter Rettich. Scl. Retke, Rettkew.

Raphanus marinus, rusticus. Kreen. Meerättich. Scl. Kßhin, kren.

Rapum longum. Lange Ruben. Scl. Ripa, Repa.

Rapistrum arvorum. Hederich. Scl. Hadrick, Woniſchtzo.

Ribes baccis rubris. Johansbeerlein. Scl. Swoteho Janowe Jahodki.

Rosa rubra hortensis multiplex. Rot gefült Garten Roſen. Scl. Raßha. Roſchi.

Rubus. Brombeerſtaude, Kratzbeerenſtaude. Scl. Scherne.

Ruta hortensis. Zam rautten, wein Rautten. Scl. Ruta.

S.

Sabina vulgaris. Seuenbaum. Scl. Czerrine Sſele.

Salix nigra seu rubens. Rott weyden, Brandtweyden. Scl. Werba.

Salvia maior, latifolia. Groß oder breit Salbey. Scl. Salbya, Schalbija.

Sambucus. Holunder, Holderbaum. Scl. Beß.

Sclarea. Matrisalvia. Gemeiner Scharlach. Scl. Scharlya, Sckarlya.

Sedum maius. Sempervivum maius. Groſſe Haußwurtz. Donderbar. Scl. Roßgodnyk. Raßkoling.

Sedum minimum. Vermicularis. Mauerpfeffer, Katzentreublein. Scl. guſſerky.

Secale. Rocken oder Korn. Scl. Reyßh, Raaſch.

Serpillum vulgare. Gemein quendel, Hünerkraut. Scl. Babeduſchka.

Sinapi sativum. Zamer rotter Senff. Scl. Szanup Schonep.

Sisymbrium aquaticum. Nasturtium aquaticum. Brunnkreß. Scl. Kreß, Schereiw.

Solanum hortense, sativum nigrum. Schwartzer Nachtſchatten. Scl. Ranicze.

Sphondylium. Acanthus Germanica. Branca ursina. Beerenklaw. Scl. Jadkurzin.

T.

Tanacetum vulgare. Athanasia. Reynfarn. Scl. Ratwicza, Rottitſchka.

Testiculus vulpinus. Knabenkraut. Scl. Kukawka.

Tilia fæmina. Lindenbaum. Scl. Lypa.

Tithymalus Helioscopius. Sonnen wendt Wolffsmilch. Scl. wolkowe noloko.

Tormentilla vulgaris. Heptaphyllum. Tormentil. Scl. gerelig.

Tribulus aquatilis. Waſſernüſſe. Scl. wodne worichi.

Trifolium pratense rubrum seu purpureum. Rotter oder brauner Wieſenklee. Scl. Quiſchina. Klij.

V.

Verbena recta, mas. Eyſenkraut. Scl. Spuriſch.

Vicia. Wicken. Scl. Weyka, Wika.

Viola Martia purpurea simplex. Blaw einfach Mertzenveyeln. Scl. Mendre vigele, violki modrec.

Vitis vinifera. Weinſtock. Scl. Winowe granij.

Vitis Idæa vulgaris. Myrtillus Germanicus. Vaccinia nigra. Heydelbeer, Schwartzebeeren. Scl. Czernicze.

Volubilis maior. Convolvulus maior. Zaunwinde. Scl. Swunky.

Vrtica maior coliculis viridibus. Weiſſe Neſſeln. Scl. Kopſchewy, Konſchiwy.

Přispomnjenje redakcie. Tudy podawamy serbske zelowe mjena, kotrež so we Frankowej knizy „Hortus Lusatiæ“ namakaju, runjež tak, kaž tam wotćišćane steja. Knj. Jenč běše tu a tam prawe wuloženja słowow abo tež nětčiše serbske pomjenowanja tych a tamych rostlinow přistajił; redakcia je pak sebi dowoliła tute wukładowanja tón raz wuwostajiwši samy originalny text wotćišćeć, a to teho dla, zo bychu naši młodźi Serbja, kiž so z ryčnicu a přirodu trochu znaja, we rozspytowanju a wukładowanju prjódkstejaceho materiala so spytali. Tuta wěc je dosć zajimawa, hdyž so wobkedźbuje, zo je Frankowy Hortus prjedy ćišćany, hač žana druha znata kniha w hornjołužiskim jazyku, a dale, zo su tu delnjo- a hornjołužiske słowa bjez sobu změšane k namakanju. Duž dha so nadźijamy, zo budźemy bórzy prawje wobšérne a dokładne rozważowanja a posudźowanja Frankowych serbskich rostlinowych mjenow we swojim časopisu sobudźělić móc.

Rady chcemy přidać, zo tajke dźěło cyle lohke njeje; dokelž w cyłym spisu njeje nihdźe žana prawopisna doslědnosć, nihdźe žana ani zwjeršna znajomosć ze serbskim jazykom. Tak piše Franka n. př. słowo „zelo, zele“ skoro kóždy raz hinak, r. 60 ſehle, r. 96 Sehle, r. 48 a 49 ßele, r. 132 Sſele, r. 24 ſeele, r. 47 a 95 Sehly, najsnadno město Sehly

(c m. e), a r. 119 Srole, jara lohcy móžno město Seele abo Scele abo Sehle (ro m. ee abo ce abo eh); po tajkim je słowo „zele“, kotrež so w cyłym spisu jenož dźewjeć raz namaka, na sydmore wašnje pisane! A štó wě, hač też słowo ſcye (r. 73) někajke skaženje słowa „zele“ njeje! To su woprawdźe študie, kak móhło so njeprawje prawopisać, a kak móhła so we njedoslědnosći doslědnosć doslědźić. Tak je też słowo „wišnje“ w tŕoch rynčkach za sobu na troje wašnje pisane, r. 40 wißzne, r. 41 wiſchny, a r. 42 wyſchni; dale słowo „bčły, bíly“ jara wšelako, r. 69 Bíly, r. 10 a 86 Bíla, r. 28 a 86 Byle, a r. 41 Byhle; też słowo „bóz, bez“ namakaš r. 57 boß, a r. 135 Beß — atd. atd. Wšelake zjawne ćišćerske a najsnadno też rukopisne zmylki smy ze zamysłom stejo wostajili, kaž n. př. r. 16 flug m. flucz, kaž to r. 118 steji, r. 148 noloko m. mloko, r. 100 meth m. mech, r. 29 wodre m. modre, r. 21 Pſorea m. Pſowa, r. 66 Truſchkaliche m. Truſchkalicze, r. 158 Konſchiwy m. Kopſchiwy, r. 155 Wiyrowe granij m. Wiynowe granij, r. 83 Scholue m. Scholte, r. 128 Swoteho Janowe Jahodki m. Swateho Janowe Jahodki, r. 108 muſch Czermoniy a mudny m. muſch Czerwoniy a mudry, r. 30 Slocke m. Slotke abo Slodke, r. 15 Peteczylia m. Peterzylia, r. 28 Pſeſata m. Pſeſada, r. 28 a 29 Kaal m. Kaal, r. 86 Liluia m. Lilúia; husto dosć a město o, kaž n. př. r. 73 Nacz m. Nocz, r. 74 Mlacz m. Mlocz, r. 129 Naßha m. Noßha, r. 103 Laßki, Worich m. Loßki Worich; a najsnadno też r. 105 Bobedka m. Lobedka, r. 116 lopel m. topel, r. 12 kopr m. popr, r. 4 Kley m. Klen atd. atd. atd.

Mythiski wuznam słowa „dešć.“

Spisał *Pětr Aleksejewič Ławrowskij.*

(Čitane w posedźenju ryčespytneho wotrjada 3. oktobra 1860.)

Słowjanska mythologia jako nawuka nima hišće w słowjanskej literaturje ani jeneho dźěła, kotrež by nabožniske nahlady a přeswědčenja našich prjedownikow w pohanskim času we dospołnym systemje předstajało, z wupokazanjom zakładnych ideow tychle nahladow a přeswědčenjow. Dotal smy so wobmjezowali na zezběranje tamnych bohatych materialow, kotrež słowjanski narod, na šěrokim přestrjeństwje rozsyty, w swojich podawiznach, wašnjach a přiwěrkach khowa, tak dospołnje zapisanych też w jeho literaturje: w powjesćach, pěsnjach a přisłowach. Njedostatk systematiskeho dźěła w nastupanju na-

šeje mythologie, w tajkim času, hdyž móža so druhe europske narody hižom khwalić z přikładnymi wuplodami w tymle nastupanju, njedyrbimy k porokej činić našim slawistam, kiž swoju dźěławosć na wuslědźenje historiskeho žiwjenja słowjanskeho splaha poswjećichu. Njezabudźmy, zo je rozomowa samostatnosć lědma hakle wocuciła mjez nami, runje jeno započało też samospoznawace žiwjenje pola nas, — a jeno pod wuměnjenjom tajkeho žiwjenja jewi so pola potomstwa žadosć za rozjasnjenjom stareho časa prjedownikow. Budźemy pak, kelkož kóždy mocow ma, sobudźěłać na zezběranju materialow a přihotować na tajke wašnje wšěstronske data k přichodnemu zestajenju nawuki. Njedostatk abo jenostronitosć datow njezminjomnje wotražuje so w kiprosći a njepołnosći sameje twarby, kotraž dyrbi so nic jeno dopjelnjeć a wobtwjerdźić, ale njerědko też z nowa twarić.

Ale material za słowjansku mythologiu njezakhowa so w jeničkich pomjenowanych žórłach: w podawiznach, wašnjach, přiwěrkach a ludowej literaturje. Jeho bohate sklady namakaja so w našej bohatej ryči, w jeje rozdźělnych wurazach a słowach. Haj móže-li hinak być, hdyž je tola ryč najwěrniši wotraz duše, hdyž słowa najčisćiši wotblysk předstajeja, zwonkownu wobalku mysle? Pytnjemy-li hišće w nětčišim času, tak bohatym w abstrakcii pohladow w druhdy nowotworjenych słowach, wuzku wotwisnosć słowa wot kajkosće a wašnja zaćišća, kotrež je zrodźi; njedyrbi-li sylniši a wužši być zwjazk słowa a zaćišća w pradawnym času, hdyž človjek tak blizko k přirodźe steješe, z njej njerozdźělnje žiwy běše a tak hłuboko přesłapnjeny bu z jeje skutkowanjom? Móžemy-li so po tym dźiwać temu powšitkomnje připóznatemu faktu, zo čim starša ryč, čim bóle plastiscy jeje wurazy, wobraznišo a žiwišo podawaja začuća a zaćišće ludu?

Ale ryč je w hromadźe žiwa z narodom a po měrje

zdalenja posledniſeho wot přírody stanje so kompaktniša, abstraktniša, sušiša. W našich rtach je słowo wuznam techniskeho wuraza, mathematiskeho ličbnika dostało; my już, je wuprajo, njemyslimy na zaćišć, přez kotryž je słowo nastało; z druhimi słowami, jeho prěnjobytny, korjeński wuznam je za nas so zaćěmnił abo cyle ze znajomstwa wušoł. Ale w tymle korjeńskim wuznamje zdźeržuje so najstarši nahlad naroda kaž na přirodu z jeje wujewami, tak na jich poćahowanje k žiwjenju naroda sameho.

To dosaha k spóznaću, kak wjele datow wo starodawnym nabožeństwje Słowjanow dyrbi so namakać w słowjanskej ryči, kotraž je so rozwiła, kaž pola druhich staršich narodow, pod njeposrědnym wliwje fisiskeje přirody. To so rozemi, zo dyrbi so k wuslědźenju podobnych powjesćow dońć do korjeńskeho, prěnjobytneho wuraza słowa w ryči: tehdom jeno my widźimy, zo často słowa, na prěni pohlad, kaž bychu žaneho zwjazka z wěru njeměle, kaž bychu so ani najměnje njepoćahowałe k nabožeństwu, tola najdospołniše data we sebi maja, a to skónčnje ćim čisćiše a wěrniše, ćim njeposrědnišo je starši narod do nich woblekł swoje wopřijeća a předstajenja.

Nětčiše rozwiće porunawaceho ryčespyta je już móžne sčinilo, ze srědkom zbliženja přiwuznych ryčow, z kedźbowanjom na jich historiu, najstarši, jeli zo nic prěnjobytny wuznam w korjenjach słowow namakać.

Nimajo pod ruku přihotowanych w znamjenitej mnohosći swojich materialow, w nastupanju mythologiskich datow w ryči, postaram so na tón raz w někotrych słowach jeno dopokazmo woprawdźiteje ważnosće žórła za našu mythologiu w našej ryči předstajić a na wašnje pokazać, z kajkimž po mojim měnjenju ju wotkrywać a wobdźěłać dyrbimy.

Za přikład wzach ja mjenujcy tajke słowo, kotrehož plastiski (wobrazny) wuznam je już dawno zabyty,

a kotrež so wšudže jako wšědny termin trjeba; ale mjez tym, kaž hnydom wohladamy, je tuto jenička słowo dosahace, zo bych rozjasnił jara zajimawu stronu najdawnišeho mythiskeho wěrjenja pohanskich Słowjanow. Słowo to je „dešć.“

Prěnjobytne nabožeństwo naroda, to so rozemi, je so dyrbjało rozwić pod wliwom mócnych wujewow přirody: človjek běše přejara hišće słaby, zo by knježił nad někotrymi z nich, so postajił do njewotwisnosće wot nich, a wopřijał jich naturski wuznam. Wón móžeše a dyrbješe widźeć we nich něšto wyšše, nadzeńske, a pózna za přisłušnosć, čim bóle so kłonić před njezapřijomnej jemu mocu, čim bóle zbóžnjować ju, čim wšěstronscy wón wotwisnosć swojeho zeńskeho žiwjenja wot njeje widźeše.

W rjedźe tajkich za boha dźeržanych wujewow přirody, wukhadźacych z někajkeje wyšše bójskeje mocy, njemóžeše njebyć też dešć, kotrehož ważnosć tak wulka za wšitko žiwe na zemi je. A woprawdźe pola starodawnych pohanskich narodow zetkamy wujew dešća w ličbje njeposrědnych wupłodow sameho bójstwa. Tak po wěrjenju Indow, zakhowanym w najstaršich jich swjatych knihach, Vêdach, mróčele so předstajeja we wobrazu kruwow boha Indry, kotryž hdyž je doješe, na zemju mloko we podobje dešća spušćeše.

Porunostajenje mloka, jako prěnjeje picy človjeka, a dešća, jako też njeparujomneje picy wšeho so rodźaceho a rosćaceho na zemi, je hišće jasnišo wuražene pola Indow w pomjenowanju mróčele. Po sanskritsku je mróčel payôdhara, słowo, zestajene z wěcownika payas (potus, pica) a dhŕ (tenere, dźeržeć), po tajkim payôdhara je to, štož picu we sebi dźerži. Runje tak mjenuja so też nadra žónskeje, jako prěnju njeparujomnu picu človjesku dźeržace: payôdhara rěka też mammæ.

Druhe předstajenje dešća namakamy wosebje rozwite w eleusinskich mysteriach, kotrež mějachu w zakładze potajne zjenoćenje zemje a njebja. Dešć, po tutym předstajenju, je symjo, z mandželskeho zjenoćenja bohowki zemje (Γαῖα) a boha njebja (Οὐρανός) wukhadźace a zemju wopłodźace. Móže być, zo dyrbimy widźeć zwjazk też w samym słowje ὄμβρος (dešć) z ἔμβρυον (zarodk). Z najmjeńša njedwělomny je zwjazk w porunostajenju mandželskeho zjenoćenja mjez ludźimi, kotrež je so wujewiło w tych samych wurazach za mróčele abo dešć a za mandżelstwo, nawoženja, njewjestu. Tak nubes (mróčel), nuptiæ (kwas), nubere (wudać so); νύμφος, νύμφη a nimbus.

Skónčnje namakamy w rólniskich pěsnjach starych Romjanow też třeće předstajenje dešća jako moče Jovis pluvii. Tuta bójska moč służi na podobne wašnje k wopłodźenju zemje.

Samo so rozemi, zo běše mjez wšěmi tymi předstajenjemi doslědnosć (konsequentia), ale njechcu ju podotknyć; k temu su trěbne materiale, kotrež při sebi nimam.

Přišedši z cyła składnostnje k posedźenju towarstwa najmjeńšeje halozy drohich bratrow, pytach jeno srědk, wučenemu towarstwu swoje sobučuće a počesćowanje wuprajić, a při njedostatku časa, jako pućowar, nadeńdźech móžne pokazać jeno na mało wobdźěłane žórło słowjanskeje mythologie, na słowjansku ryč.

Wostachu-li słědy podobnych předstajenjow wo dešću pola Słowjanow? Jeli „haj“, dha móžemy khroble přiličić k wěrjenju pohanskich Słowjanow, kiž potomstwu njepodachu cyły system swojeje stareje nabožiny, też wšo to, štož je zwjazane z předstajenjemi wo dešću pola druhich narodow, rozwiwšich swoju mythologiu w dospołnym systemje, kotryž je k nam došoł we wudźěłkach jich pismowstwa. Ale podarmo bychmy pytali tute předstajenja w słowjanskich wašnjach, ceremoniach

a narodnej literaturje: štož je we nich wostało, to je wšo tak zaćěmnjene, zo móže jich wuznam, jako žórłow za pokazane předstajenja wo dešću, zrozemjeny być jeno z pomocu něčeho druheho, bóle jasneho a wuměrjeneho.

Tuto druhe, bóle jasne a wuměrjene, namaka so tež w korjeńskich wuznamach słowow, wuražacych wopřijeće dešća a mróčele. Tute korjeńske wuznamy pokazaju nam wěsće, zo su spomnjene předstajenja Indow, Grichow a Romjanow tež našim prjedownikam, Słowjanam słušałe. Kajki je pak korjeński wuznam słowa dešć?

Tuto słowo w rozdźělnych naryčach słowjanskich je žiwe we jara wšelakich formach, hladajo na to, kajke zynkowe wosebitosće su so potwjerdźiłe w kóždej naryči. W ruskej дождь, po narodnym wuprajenju došč (gen. dožža), w čěskej dešť, w pólskej deszcz, w serbochorwatskim dažd, w łužiskim dešć; w najstaršich pomnikach cyrkwinosłowjanskeho pismowstwa zetkamy bóle korjeńsku formu дъждь. Hladujo do njeje widźimy, zo dyrbi wona być druhotne tworjenje dla zestajeneho zynka w njej „*žd*“. Tutón zestajeny zynk w starosłowjanskej naryči so wutworja ze zmjehčeneho *d*, abo z *dj*, jako: вождь město водj, рожденъ město родjенъ atd. Po tajkim, zakładna forma słowa дъждь dyrbi być дъдjъ. Ale starosłowjanska naryč předstaja nam tež druhi korjeński zynk, z kotrehož přez zmjehčenje tež „*žd*“ wukhadźa, wosebje ze zynka гj, kaž wot мог — мождениѥ, кръг — кръждениѥ a druhe. Runje tak překhadźa tež w južnoserbskej naryči nic z rědka zmjehčene г do дж (ђ), runje płaćace stsł. жд: анђео — ангелъ, ђорђе — георгїи atd. Na tajke wašnje dyrbimy prěnjopočatnu formu wěcownika дъждь pytać pak w дъдjъ pak w дъгjъ.

Ale jeli ani jedyn pomnik najstaršeho pismowstwa słowjanskeho njepokaza nam na korjeń дъд z wopřijećom dešća, tu je korjeń дъг jasny w pismowstwje staronowgorodskim ruskim, haj tež w nětčišim krajnym wu-

prajenju Nowohródčanow. Tak nadeńdźe so často forma дъжгъ w jenym z najstaršich spisow lětopisa nowohródskeho, znateho pod mjenom „prěni nowohródski lětopis“; ta sama forma zetka so też w tych starych, 11. a 12. stotetka, pomnikach cyrkwinocyrillowskich, kotrež su wot Nowohródčanow pisane; w hromadźe ze słowom дъжгъ namaka so tam njerědko też słowjeso одъжгати. Tak kaž po znatym w indoeuropskich ryčach zakonje rozwića zestajenych zynkow w nich wšudźe prěnjopočatnje so słyši korjeński zynk, na př. sanskritske дж z *d*, stsł. шт z ш, pólsk. *dź* z *d* atd., a hakle w pozdźišim času zwuzči so zestajeny dwójny zynk do jeneho, tak zo we nim njeje widźeć ani sćin korjeńskeho, kaž w ruskim ж z д, w pólsk. *c* z *t*, abo w čěskim *ž* z *d*; tak też mózemy khroble wobtwjerdźić, zo w formje дъжгъ zynk г wosebje na to korjeńske дъг pokazuje, z kotrehož so дъжгъ abo w stsł. дъжгъ wutwori.

Wuznam korjenja дъг wupytać, njeje ćežko, znajo kajkosć starosłowjanskeho zynka ъ, tak jara často w přiwuznych ryčach zwukej „*u*“ wotpowjedaceho. A woprawdźe w sanskriće korjeńske *duh*, kiž móže so w starosłowjanskej ryči runje też we formje дъг wujewić, woznamjenja: ćěšić, picować dźěćo z mlokom maćeŕskim (mammas præbere, lactare). Wot teho sameho korjenja pak wutwori so w sanskriće też wěcownik *duhitri*, přiwuzne tak widźomnje z grichiskim θυγάτηρ, z litwjanskim dukteis (dukter w sćěhowacych padach), ze starosłowjanskim дъшти (z дъкти), w nakosnych padach дъштер-, z wuznamom wšudźe dźowki (dźowčički), jako tajkeje bytnosće, kotraž je po wosudźe postajena k picowanju sebi podobnych.

Tu njemóžemy njewidźeć pola Słowjanow zakhowanje w słowje „dešć“ teho předstajenja wo nim, po kotrymž so wón wozjewja jako njebjeske mloko, zemju picowace, podobnje temu, kaž žónska picuje z nadrami swoje dźěćo. Sobu z tym njemóžemy zapřeć, zo je

pola Słowjanow knježił cyły mythiski nahlad, w kotrymž mróčele zastupuja město kruwow najwyššeho bójstwo Indry. Wón doji swoje kruwy, zo bychu dešć dale — picu wšemu žiwemu na zemi. Njezabudźmy, zo też słowo dojić (dejić, mulgere) wukhadża z teho sameho korjenja duh, wot kotrehož je wušło też serbske „dójka“.

Ale wopřijeće wo dešću je wuražene pola Słowjanow też w druhim korjenju, kotryž w swojim wuznamje hišće na druhe předstajenje wo dešću pokazuje. Korjeń tón je мьг, a počahuje so we wšelakich naryčach słowjanskich pak runje k pomjenowanju dešća abo k woznamjenjenju mróčele, dešć we sebi džeržaceje. Tak je w južnoruskim мжить hić w drobnym dešću, мжичка — drobny dešćik; runje tak je we łužiskim miholak, feiner dünner Regen, miholić (= mižolić, mhlić), fein wie Nebel herabfallen; ruske мгла, łužiske mhla, serbske magla atd. trjebaja so we wuznamje mhły, kotraž ničo druhe njeje dyžli zhusćeny dešć nad powjerchnosću zemje, je dźž mróčel, njezamožaca so znjesć k wysokosći, čehož dla w korutanskej naryči mhla też mróčel woznamjenja. Korjeń wšitkich tych słowow, мьг, je już pola Słowjanow zabyty w prěnjopočatnym, stajnje plastiskim wuznamje. Sanskritska, łaćanska a grichiska ryč su jón pak w cyłosći zakhowałe, a nam njeje ćežko, też druhe mythiske předstajenje wo dešću pola Słowjanow nadeńć.

W sanskriće mih, dospołnje rune starosłowjanskemu мьг (hdźež ь cyle tak z wjetša zynk *i* zastupuje, kaž ъ zynk „*u*“), přikhadża z wuznamom moč spušćeć, močować; tón samy wuznam widźimy w tutym korjenju też w starogrichiskej ryči μιγνύω a we łaćanskim mingere. A kaž je so pola starych Indow wot teho korjenja tworił wěcownik mêgha, z wuznamom mróčele, runje tak je so pola nas Słowjanow wujewiło: мжа, мжичка, miholak, miholić, abo korutanske mhla też z wopřijećom mróčele.

Samo wot so rozemi so, zo móżeše so podobny prěnjopočatny wuznam słowjanskich wurazow: мгла мжичка atd. wutworić jeno w tajkim připadże, hdyž też pola Słowjanow to same wěrjenje běše, po kotrymž bu „dešć“ předstajany w podobje bójskeje moče. A je z tym ćežko, haj budże-li też logiscy doslědnje (konsequent), wotćisnyć při tymle wěrjenju też druhe podrobnosće, we kajkichž je mythologia tak blizko nam přiwuznych starobytnych narodow bohata: Indow, Grichow a Romjanow!

Po tajkim je nam zrozemliwe też to přiwěrkowe přeswědčenje někotrych słowjanskich narodow, po kotrymž woni wěrja, zo w času njewjedra (zjenoćenja hrimota, błyska a dešća) khodojty mloko kradnu, dojo njezbožowne kruwy druhdy hač do dospołneje bjezmocnosće, a přećiwo čemuž so pola nich też přiwěrkowe srědki wumysluja. Khodojty su w křesćijanskim žiwjenju już zastupiłe na město njećisteje mocy, a nam je jara lohko postajić wukhadźenje tuteho přiwěrka. Bywajcy škódna móc před bójstwom, kotrež ju z wysokosće dele mjeta z posrědstwom hrimota a błyska (tak kaž njewjedro po mythiskim wěrjenju ničo druhe njeje dyžli wojowanje boha swětła ze ćmu, mocy čisteje z njećisteju), žadaja tute khodojty wotwobroćić wot zemje dele pósłany dešć, mloko. Lud přenjese, po stajnym a powšudźownym swojim wašnju, dźěławosć khodojtow na zemju, bliže k sebi, a wěri hišće do nětka, zo khodojty, w času njewjedra, kruwam mloko kradnjeja*). — Nic mjenje zrozemliwe bywa też tak ćěmne na prěni pohlad zjenoćenje mróćele a dešća ze žeńtwu w dodol-

*) Po ertnym přistajenju k. spisaćela je khodojta = dojita, dojaca; kho- je znata předsuwka, kaž we: kosydło město osydło, kedźba m. dźba, kemše wot mša, kužmot m. žmot. Zo je kho-, a nic ko- předsunjene, też mje njedźiwa, hdyž lud we wjacorych słowach prědniše město poslednjeho wupraja, n. př. khudybaba m. kudy (wohin) baba.

H., přełožeŕ.

skich pěsnjach južnych Serbow. Tute pěsnje, runje kaž zjenoćene z nimi ceremonie, trjebaja so w času suchoty, hdyž ludej hłód hrozy. Spěwaja pak je a wukonjeja ceremonie bjez wuwzaća holčata: jeno wone wobroćeja so z prózstwu k mróčeli, zo by z dešćom porosyła wusušenu zemju, — a dešć pada w podobje spominaneho w pěsni pjerščenja. Znate je, zo we wšej narodnosłowjanskej poesii pjerščeń rólu symbola žeńtwy, zjenoćenja mužskeho a žónskeje hraje. Po tajkim je też w tutej ceremonii něšto mandźelske widźeć. A skónčnje so w njej jara widźomnje pokazuje to předstajenje wo dešću, kotrež nadeńdźemy w mysteriach eleusinskich, kiž mandźelske zjenoćenje njebja a zemje a wopłodźenje poslednjeje přez prěnje z posrědstwom dešća jako symjenja swjećachu. A w dodolskich pěsnjach zetkujemy zemske holcy, běžace za njebjesnymi mróčelemi z prózstwu wo připósłanje dešća a wopłodźenje zemje, kotrejž njeplódnosć hrozy.

Dosć wšak wobćežić wašu kedźbliwosć. Ja chcych jeno pokazać, kak wjele pokładow so w ryči khowa k wujasnjenju najdawnišeho žiwjenja našich prjedownikow, a směm so nadźeć, zo wutorhnjenaj na zbože přikładaj dosahataj, zo bychmy też ju přidali k ličbje najwažnišich a najpotrjebnišich materialow za słowjansku mythologiu.

Dorunanki w serbšćinje.

Zestajił **M. Hórnik.**

> Multum egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt. **Seneca.**

Tajke słowa móžemy z pohladom na serbsku pismowsku ryč jenož prajić jako sobustawy našeje ryčespytneje sekcie; dokelž ći prjedownicy, kiž su před założenjom sekcie „wjele činili“, słušeja hišće do žiwych. Dwoja pismowska podryč a dwoji (najmjenje!) prawopis njemóžeštej wostać. Duž tworještaj Jórdan a Smoleŕ nowy. Ale kak daloko rózno

hišće běštaj! W lěće 1844 zbližitej so evangelska a katholska strona, — Pful a Jórdan wudataj hromadże zešiwk serbskoněmskeho słownika (A — Duran), ale tutón wjaznje. W naléću l. 1847 założi so ważna za Serbow Maćica, prawopis Dr. Pfula so přijima a přeprošeńske listno „Přećelam łužiskoserbskeje ryče a literatury“ je prěni kruch w zjenoćenej pismowskej ryči, też wot katholskich podpisany. W tajkej podobje wuńdże nětko 9 zešiwkow Časopisa a něšto druhich wěcow. Tola to a wono móže so wurunać a porjedźić; Buk a Hórnik žadataj wućisnjenje pismika „j“ po mjehkich sobuzynkach, Smoleŕ so přizamknje, a Dr. Pful wuda z nimi w zjenoćenju „Wozjaw“ (hl. Časopis 1851—52, II. zeš.). To je to „wjele“, štož je so před założenjom našeje sekcie (19. haperleje 1854) stało.

Byrnje pak wotrjadnicy wjedźeli, zo žane hłowne přeměnjenja w prawopisu wjacy trěbne njejsu; su tola wšelake njestajnosće w maličkosćach już zhromadnje wuradźeli a dorunali. Teho dla su so też přijałe prawidła wo „ó“, kiž je podpisany w Časopisu (l. 1855, II. zeš.) rozestajił. Štož je wotrjad hewak hišće wobzamknył (n. př. zo so w powjetšaku čarka jenož piše, hdyž so słyši: rjeńši, mjeńši, ale: lěpši, starši), njeje drje so wozjewiło, ale wobkedźbuje so we słowniku Dr. Pfula.

Sed non peregerunt! Byrnje we wjazanej ryči rodźaki přidawnikow na -oh' (m. -eho), -ej (m. -eje), dawaki na -om' (m. -emu), přidawniski měšćak -om, -em (m. -ym, -im) a někotre skrótšenja připuščili, kaž też za katholskich w staroprawopisnych knihach: jo m. je (est), wukónčenje słowjesnych wěcownikow na -ьo (m. ье, w druhich srjedźnych wěcownikach pisamy w nowym prawopisu też ьo: lěćo, naléćo, zbožo atd.) a přidawniske -oho, -omu m. -eho, -emu wostajili; dyrbimy tola někotre wšelakosće w pisanju słowow a wěste wopačne twórby hišće wotstronić, kaž so to też w druhich žiwych ryčach stawa. Dokelž kóždy Serb sam rozsudźić njewě, kotre pisanje a tworjenje ma rozomny podłožk, njech naša sekcia prawidła wozjewja. W slědowacym předpołožam tři sprócniwje wupytane wěcki, w kotrychž so mi zjenoćenje nuzne zda, byrnje wjedźał, zo z tym ničo „wulke“ ani započał ani dokonjał njejsym.

I. Jotowaca čarka.

Znate je, zo so nětko jotowanje z čarku woznamjenja, hdyž žadyn samozynk njesćěhuje. Tola z tym

njeje jotowanje hišće dowučene; přetož druhdy so jót słyši, hdyž po analogii być njedyrbi, a druhdy so zaso přenjerodźi a wuwostaji, hdźež je přisłušne. Po mojim zdacu móhli takle wučić.

1. Čarka so piše nad „b, m, n, p, r, w“:

a. Hdźež w korjenjach čiste abo jasne „e“ (kaž francowske „é“ abo němske „ee“) před nimi słyšiš*) abo tola słyšeć dyrbiš; přetož tajke „e“ je „ѣ“. Druhotny (sekundarny) zynk, kiž z prěnjotneju krótkeju „a“ a „i“ nastawa, je (twjerde) ćěmne abo hłuboke „e“ (wupraj kaž francowske „è“ abo němske „ä“). Hdyž tutemu „i“ předrazymy a jej na dobo wuprajimy, dostanjemy „ě (ѣ)“; hdyž pak so to po rjadu stawa, mamy „je (ьe)“. Spomnić so dyrbi, zo dla blizkosće zynkow „ѣ“ a „ě“ so posledni často město prěnjeho słyši a druhdy tež pisa, n. př. češki m. česьski (Čech), ćěmny m. ćemьny (ćma). Po tajkim: zeński, kseńny, rjeńši; seń, ćerpjeć, ćerw, ćerwjěny, keŕk, wjerch.

b. Hdźež we wotwodźowankach jasne „e“ słyšiš abo słyšeć dyrbjał, tež před „ŕ“ w zawrjenej złóžcy, hdźež so stajnje hłuboke „e“ wupraja, dokelž je krótke „ѣ“ před „rь“ dla podobnosće wobćežne. Duž pisa so w twórbach přidawnikow na -eński, -arski (při čimž je mjehke „-ŕ“ pola Mužakowa derje słyšeć) a -erski, kaž tež: -eństwo (hdźež „ń“ před wotwodźowanjom w słowje běše), -arstwo, -erstwo a -arnja, -ernja: lehnjeński (lehnjenje), kurjeński (kurjenje), kowarski (kowař, r. kowarja), pjekarski (pjekař), lěpjerski, mósnjerski; přestrjeństwo (přestrjenje), přisłušeństwo (přisłušenje), spě-

*) Hdźež „ѣ“ město starosłowjanskeho „ę“ steji, tam wupraja so najbóle hłuboke „e“, na čož najprěni spominam: ćežić (ćežki atd.), jeć (zajeć atd.), ječmjeń, pjeć, pjeće (pjata), pjedź, w rjedźe (rjad), swjeći (swjaty), swjećić, žedźić m. тęgatь, jętь, jęčmy atd. Tu zadźewa nosowka před jotowanym wuprajenje jasneho „ѣ“, hačrunje hewak skutkowanje mjehkosće přez dwaj zynkaj so pokazuje: w Róžeńće m. Róženće wot: Róžant.

warstwo, wučerstwo; knihařnja, wučerńja. Ale -anski a -anstwo njech wostanu bjez mjehkosće: spěwanski, rejwanski, kuzłanstwo, wuhnanstwo.

c. W twórbach -ńca m. -nica, -ńčk m. -ničk, -ńčka m. -nička, -ńčko m. -ničko, -ńk m. -nik steji: běhańca, drějeńca, měšeńca, rězańca; drjebjeńčk, dóńčka, deńčko, hudańčko, drjewjeńk (*m.* drjewjanik), cydžeńk atd.

2. Čarka so njepiše, hač runje je so w slědowacych padach druhdy a bjez doslědnych prawidłow nałožowała; a to:

a. we wěcowniskich twórbach na -c (starosłowjanske ьць), byrnje w delnjołužišćinje mjehkosć so pokazowała (wóšc, kóńc): kónc, slepc, młodźenc, drjewjanc, cyrkwjenc *m.* cyrkwinc, wučenc, khabłanc, dowolenc.

b. w twórbomaj -enc (češki: -inec) a -erc: črjopjenc, drjewjenc, hosćenc, kosćenc, konjenc, kurjenc, zwěrjenc (Menagerie); blešerc, jejerc, klěšćerc, klučerc, łžičerc.

c. před twórbu -ka (mnohotnje -ki), k podźělnikej minyłosće ćerpneje přistajenej, najbóle z konkretnym (zrosćitym) wuznamom: brjudźenki, čitanka, česanka, domkhowanka, hustanki, lubjenki, kuzłanki, łamanki, lěpjenka, namakanka, plećenka, praženka atd. Přirunaj češke: podívaná (scil. věc) a podobne.

d. w pomjeńšenkach twjerdźe wukónčacych korjenjow: kolenko (kolen-o), łopjenko (łopjen-o), mjenko (mjen-o), nowinki (nowiny), štomk (štom); ale ramjeńko (ramjo) atd.

e. před twórbomaj -ski, -stwo, hačrunje stej po prawym mjehkej (ьski, ьstwo) a druhdy zjawnje mjehčitaj, n. př. bójski m. bóžski (Bóh), knjejski m. knježski (knjez), padušski, padušstwo (paduch). Po tajkim: Dubski, domske, cyganski, hubjenstwo (hubjen-y), překupstwo, burstwo, Haslowski atd. Ale dla rozdźělenja: hórki (amarus); też: towarš m. towariš, towarstwo m. towarišstwo atd.

II. Twórbje -omny a -owny.

W tutymaj twórbomaj knježi hišće njeporjad a njewěstosć w ryči a pismje. W katholskich spisach namakaš druhdy -owny, hdžež ma po zakonjach słowjanskeho słowotwora -omny być, n. př. widźowny město widźomny (a tola: wědomny a wědomy), česćowny m. česćomny, wučowny m. wučomny (abo wučobny wot wučba), haj dopownić, spownić m. dopomnić, spomnić; w evangelskich pak a też w nowoprawopisnych je syła -omny tworjenych m. -owny, n. př. duchomny, hodomny, jutromny, zbožomny. Stož je wopačne, nětko po móžnosći wotmjetujmy a přibližmy so druhim Słowjanam, wosebje też Delnjołužičanam, kiž w tutymaj twórbomaj prawje pisaja, n. př. duchowny, wjenkowny. Druhdy maja też starše evangelske knihi prawidłowne twórby; tak je w prěnjej prjedyryči k biblii: duchowni, w biblii samej hišće też w nowišich wudawkach: duchowny (Kol. 3, 13) a duchownje (Mat. 5, 3). Hdže ma -omny a hdže -owny być? 1. Twórba -omny je za słowjesne přidawniki a po prawym zesylnjeny podźělnik přitomnosće ćerpneje, kiž w ruščinje dospołnje knježi (na -omyj a -ьemyj): wjedźomny, wuknjomny, ryčomny, palomny, wołajomny, ćwilujomny. 2. Twórba -owny twori přidawniki z wěcownikow, wosebje z mnohotnych, a móže so často z twórbomaj -owy a -owski zastupować: duchowny, brjuchowny (brjuchi při wozu), črjódowny, darowny (dary nastupacy, ale darjomny wot: darić, darjeć), dawkowny (w Swótliku), dźělowny (dźěle nastupacy, ale dźělomny wot: dźělić), dźakowny, hodowny (hody), jutrowny (jutry), křižowny (křiže, processia z křižom), kběrlušowny, martrowny, nutřkowny (nutřk, češcy: vnitřek), prjedowny (prjed, č. předek), wonkowny (wonk = zwonk, č. venek), zbožowny (zbožo nastupacy, ale zbožomny wot zbožić, wozbožić) atd. Wotwodźowanki po tajkim: duchownski, duchownstwo, krajownik, křižownik, hodownička, ju-

trownička, prjedownik. Tola, kaž so samo rozemi, wostanje: přitomny (při-tom-ny), powšitkomny (po wšitkom m. wšitkim), hnydomny (hnydom), tehdomny (tehdom), powšudžomny (wšudžom).

III. Twórby -ač, -ak, -ař.

Nětko, hdyž w serbšćinje wšelake słowa za nawuki a też hižom za wjacore a lěpše šulske knihi trjebamy a po potrjebnosći tworimy, je serbski słowotwor ważna wěc; přetož hdyž so jeho zakonje njeznaja, zawjedu so wopačnosće, kotrež wukorjenić je potom ćežko. Tónkróć spomnju na tři z mnohich wěcowniskich twórbow.

1. Twórba -ač je w serbšćinje mjenje lubowana dyžli n. př. w čěšćinje, čehož dla so pola mnohich pomjenšawe -k přistaja, wosebje pola wěcownikow, něšto žiwe woznamjenjacych: dawačk, konopačk, šěračk, hračk, žračk, ale drač, kołač, łopač, sedłač. Z pomocu -ač bychmy wjele słowow hišće tworić móhli, wosebje w přirodospytu k woznamjenjenju žiwych a njeżiwych stworjenjow.

2. Twórba -ak woznamjenja po serbskim duchu a słuchu něšto njeżiwe, njerozomite, a też něšto špatne: budžak (budžacy časnik), česak, dajak (družina sadu), nućak (Zwangshemd), načěrak, přecydžowak, pišćelak (hubjeny pišćeleŕ), měšćak (Spießbürger), modlak. Za żiwe trjeba so, hdyž korjeń sam już na něšto njelube, njelěpe, njekhwalobne pokazuje: mlešćak pódla mlešćeŕ, plapotak p. plapotaŕ, přečinjak p. přečinjeŕ. Tuta twórba móže so derje wužić k woznamjenjenju wšelakich rjadownjow w zestawje (system) żiwochowstwa, rostlinstwa a njerostowstwa: bahnak (Sumpfvogel, je we Pfulowym słowniku), ćahak (Zugvogel), spěwak (Singvogel), jenokopytak (Einhufer), dwojokřidłak (Zweiflügler) atd. atd. Hdžeż derje njeklinči, wosebje, hdyž před -ak już *k* steji, mohło so z -ač zastupować, na př. štyrirukač (Vierhänder) atd.

3. Twórba -ař (-eř m. ьař) woznamjenja něšto žiwe a wosebje rozomite: budźeř, česař, modleř, spěwař, připrawjeř (w nětčišej serbšćinje zrozemliwiše dyžli připrawnik, bačrunje dyrbimy twórbu na -nik swěru wobkhować). Też steji druhdy tam, hdźež -ak njeluboznje klinči: mlaskař, nic mlaskak. W ludu su jenož někotre za jenotliwe družiny: bubnař (Trommeltaube), křidłař (Flügler, na př. módre, čorne), w mnohoće: bubnarje, křidłarje, nic: bubnarjo, křidłarjo. *M. H.*

Žiwjenjopisne listki.

Zběra ***M. Hórnik.***

IV. Prokop J. J. Hančka.

Zawěrno zwjeseli nas, hdyž mjez prjedownikami někoho namakamy, kiž so wo tu samu wěc prócuje, kotrejež spěchowanje smy sami za woprawdźe trěbne spóznali. Čim wjetše pak je naše wjeselo, hdyž móžemy sebi tajkeho prjedownika za přikład wzać, dokelž su jeho hłowne zasady našim podobne. Tajki muž je za nawjedźitych a dźěławych Serbow mjez druhimi też Hančka (Hantzke a Hantschke).

Jan Jurij Hančka bě syn Pawoła Wjacysława H., wučerja w Radworju, a narodźi so w Radworju 17. meje 1731, studowaše w klóštrje Nowej Cali w Delnjej Łužicy, hdźež z mjenom Prokop do rjadu cisterciskich mnichow stupi. Měšnisku swjećiznu dosta 1758. Już 1759 přińdźe do klóštra Marineje Hwězdy a wosta tam za kapłana hač do swojeje smjerće 4. januara 1789.

Jeho spisowařske skutkowanje běše za tamny čas znamjenite. Wón znaješe serbsku ryč lěpje dyžli žadyn druhi a prócowaše so ju dale bóle wutworjeć. To připoznachu jeho rowjeńkojo, dokelž jeho wudźěłki wotpisowachu a jeho „serbskeho Gottscheda“ mjenowachu,

kaž je z čišćaneho zbožopřeća k jeho mjeninam w l. 1771 widźeć.

W jeho spisach stej dwě hłownej zasadże widźeć: prěnja, zo dyrbi so ryč čisćić wot cuzych słowow, druha: zo dyrbja so wšelake twórby grammatiscy kruće postajić a porjedźić. Prěnjeje zasady dla twori mnoho słowow, druhdy derje, druhdy wopačnje, a praji dla cuzych słowow: Si contingat ex summa necessitate mutuari vocabulum a germanica lingua, mutuum istud tegatur pro possibili scribendi alio modo: žtonda, hrova (hl. w ryčnicy). W druhej zasadże je dosć njeznajo druhe słowjanske ryče, trochu zabłudźił, dokelž njetrjebawši słowo rozdźěleć pytaše, n. př. klěn, Schoß a klin, Keil, hrěšniki m. hrěšnicy (mužscy) a hrěšnicy (žónske). Prjedawši prawopis njespózna wón za njezměnjomny. Wón wotkhadźa wot druhich, pisajo: aj, ej, ij, aw, ew, iw atd.; dale ma cj = č („weil in der polniſchen und böhmiſchen Sprache dergleichen Worte mit cj geſchrieben werden"), tj = ć („aus t, wo es nöthig hat mollem flexionem: bohatje", hl. klóštrski wotpis słownika), ſ = z, ſſ, ß = s („zo cji kij nejßu ſe ßerbſkich Knihow ženi wukneli, bochu .... te Sſwowa lochkiſcho ſbéracj móli", hl. předsłowo k Brónjerni). Zo pak je ze swojimi porjedźenjemi we prawopisu za zjenoćenje Serbow wobeju wuznaćow (evangelskemu so přibližujo) we pismje dźěłał a tule ważnu mysličku spěchować chcył, widźimy w zbožopřejacym spěwje ze słowow jemu napřećiwjacych: Serbja pjincj ńebdja, to jo nam tón Porok, pod jedén Kwobók. Hdy běchu druzy Serbjo też tak rozomni byli kaž Hančka, budźichmy już w starym prawopisu dawno zjenoćeni byli!

Hančkowe spisy su: 1. Pacjerſke Knihi Duchowna Bróńerńa atd., wondate Wo Klojteře Nowej Czalli Sſwatoho Ciſterſkoho Rjada, nětko pak do cjiſtje ßerbſkeje rěcje pjewojene atd., čišćane (hdźe?) 1765. Stron 350 w 8°. Z kónca teje już žadneje knihi je chronogramm: BóDj ſCho naſChoM BohV ke KWaLbe.

2. Rukopis, kotrehož wotpis so w tachantskej knihowni (w Rożeńcu też jedyn) khowa, zjawnje k ćišću přihotowany: Grammatica linguæ serbicæ, composita & conscripta a R. P. Procopio Hantschke. 1768. Ta sama bu wot tehdyšeho fararja M. Nuka w Kulowje přehladana a pokhwalena, kaž jedyn list (z l. 1767) tuteho w rożeńćanskim archivje swědči; ale Nuk so boji, zo spisowař žaneho nakładnika njenadeńdźe, dokelž je łaćanscy spisana. Na nju počahuja so też słowa w zbožopřejacym spěwje: Schkoda, zo nejo tu te twoje Pißmo widźiwo Swětwo. Zo je budyski wotpis M. Nukej, wot l. 1770 kanownikej w Budyšinje, słušał, dopokazuja słowa: Wone reńe bebicj pomha Jenoho Knihow-Komoru tam Dohmſtwa. Ryčnica wobsahuje 100 stron we štwórcu a přidaty słownik 24. Najprjedy ryči so tam wo prawopisu a potom sleduja wšitke ryčniske dźěle, při kotrychž H. wšudźe za prawidłami hlada, dokelž chcyše pismowsku ryč do rjada přinjesć (modernam linguam in certo suo ordine confirmare). Na kóncu ryčnicy steja słowa, kotrež móhli sebi hišće nětko někotři Serbja, přećiwnicy zjenoćeneje pismowskeje ryče, do pomjatka wzać, mjenujcy: „Ex hoc libello panditur Amico Lectori, serbicam Linguam habere suas regulas, atque sat eruditas; dummodo quis confusum usum quorumdam indoctorum plebejorum rationabilibus regulis non præponderet; eorum enim usus non est optimus Magister, sed instabilis, adeoque potius ab eruditis semper regulandus.“ — Na kóncu steji chronogramm: BóDj ſChe naſChoM BohV I Iehe ſtaInel tWaLbe.

3. Rukopisny němskoserbski słownik (A—Z), kotrehož dwaj wotpisaj znaju, jedyn w klóštrskej knihowni, druhi w rożeńćanskej. Prěni, hdźež je za kóždym němskim słowom też łaćanske, ma napis: Vocabularium Germano-Serbicum combinatum a R. P. Procopio Hantzke atd. anno 1782. Vincentius Buck ejusdem ordinis et monasterii Professus nitide describi curavit;

druhi pak: Wörterbuch. Aus Teutſchen ins Wendiſche. W prjedyryči, kotraž so jeno w klóštrskim wotpisu namaka, steji mjez druhim: Es iſt ein Entwurf der ganz wendiſchen Sprache gegen den Vorwurf deren Deutſchen, die da ſagen: die wendiſche Sprache ſei mit deutſchen Worten zuſammengeflickt. Es hangt alſo bloß ab von der Aufnahme der Liebhaber einer ganz wendiſchen Sprache, darzu dieſes Wörterbuch beytragen, auch dienlich ſein wird, ſowohl denen Deutſchen zur Erlernung der wendiſchen, als auch denen Wenden zur Erlernung der deutſchen Sprache. — Rózeńćanski wotpis*) je pak wosebje teho dla ważny, dokelž je najprjedy serbskemu spisowarjej a wulkemu džěćipřećelej Tecelinej Miethej (wumr. 1835), a potom też tym duchownym służił, kotřiž buchu při njedostatku Serbow z cisterciskeho rjada z Čech (Čechowje a Němcy) do Rózanta přesadżeni. Duž mějachu a maja serbske rukopisne słowniki za Serbstwo ważnosć a próca jich spisowarjow njebě podarmotna. Też přistaja so dobre serbske słowa z Hančkoweho rukopisa do Pfuloweho słownika, tak daloko hač njeje čišćany, a wuwostajene přińdu do dodawka.

Dokelž je spomnjeny spěw, najskerje wot kanownika M. Nuka zestajany, hišće cyle njeznaty a jenož w jara mało exemplarach wukhowany, směm sebi dowolić, jón cyły tudy podać. Je to listno in folio, kotrehož prěnja strona titul wopřija. Za sobudžělenje a připosłanje tuteje zajimaweje starinki mamy so horliwemu duchownemu k. kooperatorej Ludwigej Angermannej w Rózeńće dźakować. Steji tam tak:

---

*) Tutón bu prjedy za Tecelinowy słownik dźeržany, kaž w Serb. Hornich Łužicach str. 80 hišće steji. Po tajkim ma so też zapis serbskich rukopisnych słownikow, wot našeho najpilnišeho bibliografa a stawiznarja k. fararja Jenča, w zešiwku 20. porjedźić.

Tomu Dereḍoſtoinomu, wo Bohu Poboznomu, Wóßoko-Wutzenomu Duchownomu Kńezei, Kńezei Procopiußei, toho ſwatoho, ha ſwobodnoho Cziſterſkoho Rjada, wo tém wulczé-woßobném Miſchanſtwe, (Klóſchtére,) w nowey Czali ze Slubom-Wuznatomu Rjadńikei; pola toho ſerżezinsko-Kńeżnißkoho Zankńenſtwa (Klóſchtéra) wot Marije-Wèzdé Dere poſtajenomu Khaplanei; ha teye ßerbſkeje Horno-Wużißkeje Rétże tak pomenowanomu Serbſkomu Gottſchedei, PżeJe, ha ſpéWa na tón Joho Mena-SWIaDżeń ſChItko Wot WVtrobé pżeCzé zbóżne, Wéſté Póznaté KraJoWńIk.

w Marijiney Wèzdże 4. Juliu. Anno 1771.

Tota hujus mundi concordia ex discordibus constat.
Senec.

---

*) LIſtJa tV nIeßV rèkanoM GottſCheDeI ProCopIVßel.

Déż ßo te Swónezo zaßé wot nas wróczą,
Naſche pak Seziné ßo ńét dléſche krotża;
Nech ßo teiż dléji ßobu Lètow-Meza
Serbſkoho Kńeza.

* * *

Taikoho Tebe naſchi Ludżo znaja,
Tohodla woni to teiż praje praja;
Serbſki zo Gottſched bów tu ńejo żeni,
Té ßé tón prèńi;

* * *

Kiż ßé ßei wèſcze wele Prócżé waziw,
Pżez to pak druhich bóle k Dżèwu wabiw;
Schkoda, zo ńejo tu te twoje Pißmo
Widżiwo Swètwo.

*) Tu steji wobrazk listynošerja.

Doſez jo zo Wone reńe debiez pomha
Jenoho Kńihow-Komoru tam Dohmſtwa,
Wulke ſchak, Jaworcz zawité, teiż Tebi
Zahrodé debi.

* * *

Schitke ßo krótko pominu nam Tzaßé,
Ruńe kaiż ſchitke ßo tu minu Kwaßé;
Tak ßo teiż z twey Gram-matiku tu lóże
Nĕſchto ſtacz móże.

* * *

Zo bó Ta pżiſchwa ſkoro na te Stawé,
Kaiż tam te Pißmo ńĕdé z podé Wawé;
Jeno zo nam bó ſcho, kaiż tama Wawa,
Nezaſchńatawa.

* * *

Nebódż pak Kńeże tola namńe ńĕwné,
Té ßé mói pżeczé, ha ja teiż twói dobré;
Serbja pżincz ńebdża, to jo nam tón Porok,
Pod jedén Kwobók.

* * *

Tak ßo nam praji; ńech ßo da teiż praji,
Hacż ßo Nĕtż taika tola ńĕdé ſtaji;
Żaneje Tzeſcze cżi pak ńebdża dóſtacż,
Tebi bdże woſtacż.

* * *

Żohnui Bóh dale ſchu Cżi twoju Próczu,
Z Dobrotu wobdaŕ Cże, ha z nowey Moczu,
Z Schtérczétém Lĕtom dai Cżi pownu Radu
Ze ſwojey Radu.

Zo bó tém Serbam Té tu dałe ſwużiw,
Swérńe te tźiſte Boże Swowo wutźiw;
Nej ßo Scho ſtawo, kaiż ßé czéw mécz tohla,
Doſcz jo ta Wola.

* * *

Tźeſcz pak mó dźencza, kiż tu ßmó, Czi damó,
K twojom teiż Menu Zbożo wintźujemó,
Vive, bódź żiwé bene porro felix
Hako tón Phœnix.

* * *

To jo, ztoż ſwojom Pźeczelei pźecz czéſche
Jedén, kiż ßobu pola Blida béſche,
* ZLVboſCzIV ßerbſkoM pźIpIßa GottſCheDeI
ProkopIVßeI. *

Tadej Pacak a jeho słownik.

Zdźělił **M. Hórnik.**

Słowjanska wzajomnosć je so też mjez nami prjedy wopokazowała, dyžli někotryžkuli mysli. Wosebje su někotři Čechowje našu maćerſku ryč z pilnosću wuknyli a za nju so prócowali. Mjez nimi dyrbi so z wosebitej česću mjenować njeboh Tadej Pacak (Thaddæus Patzak), na kotrehož wobydlerjo Różanta a wokolnosće hišće dźensniši dźeń z dźakownosću spominaja.

Wón bě rodźeny z Milećina w Čechach (w lěće 1786) a cisterciski mnich z klóštra Ossega (Wosyka). Jako młody duchowny přińdźe do klóštra Marineje Hwězdy, hdźež 17½ lěta skutkowaše a serbsku ryč derje nawukny. W lěće 1835 přińdźe do Różanta za administratora a wumrje tam 12. hapryla 1838, w khapali wot Božeje ručki zajaty.

Kak je so wyše čěskeje ryče w Serbach wo serbsku prócował, to wobswědčuje jeho rukopisny němskoserbski słownik, dotal nihdže mjenowany. Wón namaka so w knihowni administratury w Róžeńće, a to dwójcy w konceptu a junu na čiste we folio spisany. Posledni wotpis je nětčiši duchowny knjez kooperator Ludwig Angermann, rodźeny Němc z Češkeje, kiž za krótki čas derje serbski nawuknywši już serbski předuje, zwjazać dał a dopjelnjować započał. Štož tutón słownik nastupa, móže so prajić, zo je za tamny čas dosć wobšěrny, zo drje ma tu a tam češke słowa, ale też dobre serbske, hewak snadź njeznate, n. př. ptačel, Vogelſtange. W krótkej prjedyryči spomina, kak je wjele serbskich słowow zhubjenych a kak su zaso druhe, wjesnemu ludej samemu zawostajene, so skepsale. Jako žórła mjenuje potom Waldowe a Tecelinowe knihi, a wotwodźowanki (derivationes). Skónčnje přistaji: Möge dieſes an ſich geringe und noch unvollkommene Werk den Forſchern der Sprachen und den Freunden der ſlaviſchen Literatur ihre Kenntniſſe bereichern, den Wenden aber ſelbſt ein Hilfsmittel ſeyn, das Mangelhafte zu ergänzen, das Verſtümmelte zu verbeſſern und das noch erhaltene Wenige zu bewahren. Da die Schreibart dieſer Sprache noch überhaupt ſehr ſchwankend iſt, ſo bediente ich mich der früher beſtehenden, und ſuchte blos die unnöthigen Punktuationen zu vermeiden. Z teho je widźeć, zo je Pacak swój słownik wudać chcył; ale też tón je w rukopisu wostał, kaž črjódka druhich serbskoněmskich a němskoserbskich słownikow. Tola móže so z njeho to a wono hišće wužić, a wyše teho je Tadej Pacak serbski słownikař a přikład słowjanskeje wzajomnosće.

Wućahi z maćičnych protokollow.

Wot septembra 1859 do kónca l. 1860.

1. Zhromadźizna wubjerka 13. septembra 1859. Po přeprošenju k. předsydy ryčnika Rychtarja zhromadźichu so wubjerkownicy kk. kanownik Buk, seminarski wučeŕ Fiedleŕ, překupc Jakub, tachantski vikar Hórnik, diakon Mróz a aktuar Wehla. Najprjedy předpołoži so rukopis knižki za lud: „Jakub abo Bože słowo“ atd. wot k. wučerja Kulmana z Delnjeho Wujezda. K. Kućank a k. Fiedleŕ dostanjetaj jón k rozsudźenju. Potom wobzamknje so, zo dyrbi so protyki zaso 2500 exemplarow ćišćeć. K. Jakub dawa rozprawu wo knihach maćičneho składa, kiž je jemu wot k. Pjekarja přepodaty był. Też ryči so wjele wo wupłaćenju pjenjez za bibliske stawizny do pokładnicy. Dale spóznaje so za nuzne, namjet stajić, zo bychu jenož płaćenja pola k. pokładnika płaćiłe. Na posledku wučini so, zo dyrbi so spomnjena knižka, budźe-li připoznata, pola k. Kulmana we Wojerecach ćišćeć.

2. Zhromadźizna wubjerka 26. oktobra. Přitomni: kk. Rychtaŕ, Buk, Fiedleŕ, Hórnik, Jakub, Mróz, Pjekaŕ a Wehla. Knjezaj Fiedleŕ a Wehla běštaj pisownje namjetowałoj, zo by so Dučmanowy přełožk Schilleroweje pěsnje wo zwonu k stołětnym jeho narodninam wudał. Po zdaću wjetšiny móže so to jeničcy stać, zo by so tak knižka sobustawam dostała. Tola skónčnje so wobzamknje, zo by so „Pěseń“ w Časopisu woćišćała a potom 300 woćišćow k rozdźělenju a předawanju so wosebiće wotćahnyła. Nětko předpołoži so wotmolwjenje k. Pjekarja na prašenja, kiž běchu so jemu na wobzamknjenje wubjerka wot předsydy stajiłe. Wubjerk spokoji so z tutym a ze słubjenjom, zo chce k. Pjekaŕ z najmjeńša kóžde lěto pjenjezy, kiž su so w běžacym lěće z bibliskich stawiznow wuwikowałe a też dań po staršim postajenju wróćo płaćić.

3. Zhromadźizna wubjerka 13. decembra. Přitomni kaž při 2. Rozsudźeja so někotre namjety k. Jakuba. Mjez

druhim wobzamkny so, zo maja poslednje 25 exemplarow kóždeje maćičneje knihi so na składze khować a jeno z přizwolenjom wubjerka rozdać abo předać, tola tak, zo 5 exemplarow Maćicy wostanje. Też so wučini, zo ma so kóždemu dołžnikej M. S. pominanski lisćik słać. Sekretař Hórnik wozjewi, zo je khěžorska akademia w Pětrohrodże z Maćicu do zwjazka stupiła. Při tym so postaji, zo ma so jej připis z knihami posłać. Po přečitanju rozsudženjow wo knižcy „Jakub“ wobzamknje so jeje ćišć.

4. Zhromadźizna wubjerka 13. měrca 1860. Přitomni: kk. Rychtař, Buk, Hórnik, Jakub a Wehla. Z prěnja postaji so płaćizna wosebiteho woćišća „Pěsnje wo zwonu“ a z druha dźeński porjad za hłownu zhromadźiznu, hdyž chce wosebje też k. Pjekař rozprawu wo bibliskich stawiznach podać.

5. Hłowna zhromadźizna, 11. haperleje. Předsyda wotewri zhromadźiznu a powita přitomnych 25 sobustawow. Na to čitaše sekretař Hórnik dlěšu rozprawu wo dźěławosći M. S. a jeje wubjerka w poslednim lěće. Wudała bě M. S.: 1) protyku „Předźenak“ wot Rædy, 2) powjedańčko „Jakub“ wot Kulmana, 3) Pěseń wo zwonu wot Dučmana, 4) Serbski słownik wot Dr. Pfula, III. zešiwk, 5) dwaj zešiwkaj Časopisa pod redakciu Buka a z wudźělkami wot Fiedlerja, Hórnika, Jenča, Rostoka, Seilerja, Smolerja a Wehle. Po tajkim běše 12 knjezow z pjerom za M. S. dźěłało. W poslednim lěće su tři towarstwa do wzajomnosće z M. S. stupile, a to na wuskutkowanje k. Smolerja: Khěžorska akademia nawukow, khěžorske ruske archæologiske towarstwo a geografiske towarstwo w Pětrohrodże. Ličba sobustawow bě na 130 zrostła; nowe sobustawy běchu: k. Kopf, wučeŕ w Lutolu w Delnjej Łužicy, k. Herrmann, kapłan w Kulowje a k. Brósk, kand. duch. w Budyšinje. Wumrjeli z towarstwa běchu: Dr. Fr. Příhonsky, senior tachantstwa w Budyšinje († 12. jan. 1859), sobustaw wot počatka M. S., Jan Hrabieta, kralowski kapłan a direktor progymnasia w Draždźanach († 2. jul. w

Pilznje), sobuštaw wot počatka M. S. a J. H. Bjar, stud. theol. († 26. meje 1859, hl. wobšěrny nekrolog w Časopisu zeš. 20.). Zajimawy běše přehlad sobustawow; mjez nimi bě 23 evangelskich a 14 katholskich duchownych, 6 ryčnikow a prawiznikow, 19 wučerjow, 3 lěkarjo, 14 studentow a gymnasiastow (z wjetša z Prahi a z Jičina), 9 kublerjow, 8 rjemjeslnikow, 2 póstskaj zastojnikaj, 2 wojakaj, 1 překupc atd., dale je mjez nimi 21 druhich Słowjanow (z nich je 17 Čechow). Po přečitanju rozprawy, kotraž bu na požadanje do aktow wzata, dawaše k. Jakub rozprawu wo pokładnicy, kotraž měješe 399 tol. 20 nsl. 6 np. dokhodow a 344 tol. 22 nsl. 3 np. wudawkow, tak zo z přiličenjom zbytka maćične zamoženje 457 tol. 20 nsl. wučinja. Knjez Mróz ryčeše wo přibjeranju knihownje, při čimž so wosebje dary z Ruskeje a z Čech mjenowachu. Nětko podawachu so rozprawy wo jenotliwych wotrjadach, a to wo filologiskim wot k. Pfula, wo starožitnostnym wot kk. Jenča a Wehle, wo přirodospytnym wot k. Fiedlerja a wo belletristiskim wot k. Hórnika. Při slědowacym rozryčenju wo bibliskich stawiznach wotrjekny so jich sobuspisowař k. wučeŕ Bartko swojeho prawa na nje k lěpšemu M. S. a přija so namjet, zo by so k. Pjekař prosył, njecha-li Maćicy cyły nakład wotedać, tola tak, zo by k. knihiskładnik Jakub za njeho wosebite konto wjedł. Při wuradźenju dla wudajomnych knihow přilubi k. Dr. Pful spisanje krótkeje ryčnicy a zakhowa sebi do prědka prawo přełoženja. Dale žada Hórnik za wubjerk połnomóc k wudaću II. zešiwka spěwow za serbske šule wot Pjekarja. Na to předpołoža a přijeja so namjety teho sameho: jeno kwitowanki wot pokładnika płaća před towarstwom, přeprošenje k přistupej do M. S. ma so na spisy M. S. přićišćować, wustupjenje z M. S. dyrbi so z pismom wozjewić. Po rozpomnjenju teho a woneho zawrje k. předsyda Rychtař zhromadźiznu a k. farař Seileŕ wunjese jemu a wubjerkej M. S. „sława!“

6. Zhromadźizna wubjerka 12. julija. Přitomni: kk. Rychtař, Buk, Fiedleŕ, Hórnik, Jakub, Pjekař, Smoleŕ a

Wehla. Hłowna wěc bě wuradźenje namjeta hłowneje zhromadźizny dla bibliskich stawiznow. Knjez Pjekař běše ze wšěm přez jene, hdyž so jemu procenty wotedawaja, a dokelž je wo to prošeny. Při rozryčenju staji pak wón nowy namjet, zo chce cyły nakład, pola njeho so namakacy a z najmjeńša 1700 exemplarow wobjimacy z tym wuměnjenjom Maćicy wotstupić, zo so jemu 60 exemplarow darmo wostaji, a wón hišće za to rukować slubi, zo — njekryje-li nakład zajimany dołh pola M. S. — wón po swojim dźěle pobrachowace zaruna. Wubjerk to wšo z dźakom přija a knihiskładnik k. Jakub chce w krótkim spomnjeny nakład k sebi wzać. Na to předpołoži so list z rukopisom „spěwow“ wot Pjekarja. Sekretař čita list a spisowař žada 10 tol. honorara, kiž bu jenohłósnje přizwoleny. Přehladanje rukopisa ma so na dotalne wašnje stać a potom knižka čišćeć. Nětko wučini so wšo potrjebne wo wudaću protyki. Skónčnje so wobzamkny, zo ma so kněžorskej akademii w Pětrohrodže kóždy maćičny spis we 2 exemplaromaj, tamnišemu archæologiskemu a geografiskemu towarstwu pak po 1 exemplaru słać.

Wjedł a wućahnył **M. Hórnik,** II. sekretař.

Přinoški maćičnych sobustawow.

Wot jutrow 1859 hač do kónca lěta 1860 su sćěhowace sobustawy Maćicy Serbskeje swoje přinoški do jeje pokładnicy wotedałe:

A. **Sobustawy I. rjadomnje.**

1. Na lěto 1860: k. Dr. Pful, gymnasialny wučeŕ w Draždźanach; k. Franc Fišeŕ, kapłan w Plaňanach w Češkej; k. Kouba, professor w Prazy; serbski seminar w Prazy; k. Žur, gymnasiast w Prazy; k. Herrmann, druhi kapłan w Kulowje; k. Brósk, kandidat duchownstwa w Budyšinje; k. Wawrik-Jězorka, wyšši póstski sekretař w Chemnitzu; k. Mučink, wučeŕ w Zemicach; k. Kulman, wučeŕ a knihićišćeŕnik we Wojerecach; k. Brězan, farař w Ralbicach; k. Mosig-Klosopólski, ryčnik w Lubiju; k. Wjeńka, hajnik we Wysokej; k. Ponich, kubleŕ w Mješicach; k. Janaš, kubleŕ w Mješicach; k. Dr. Lotze w Lipsku; k. Mróz, farař w Grunawje; k. Wjels, tachantski vikar w Budyšinje; k. Smoła, kapłan w Ralbicach; k. Łusćanski, gymnasiast w Prazy; k. Čabran, straźmištr w Radebergu, k. Schmidt, podwyšk w Draždźanach; k. Kocor, wučeŕ w Ket-

licach; k. Buk, kanownik a direktor tachantskeje wučeŕnje w Budyšinje; k. Pjech, senior tachantstwa w Budyšinje; k. Wornač, kanownik a farař we Wotrowje; k. Buk, direktor progymnasia w Draždźanach; k. Imiš, farař w Hodźiju; k. Mróz, diakon w Budyšinje; k. Seileŕ, farař we Łazu; k. Wićaz, farař w Rychwałdźe; k. Wehla, aktuar w Budyšinje; k. Wjelan, farař w Slepom; k. Bróska, farař w Budestecach; k. Räda, diakon w Mužakowje; k. Libš, póstski sekretař w Draždźanach; k. Mašek, spisowař w Prazy; k. Kokla, farař w Ostritzu; k. Kumer, młyńk we Łazku; k. Caf, farař we Frauheimje; k. Dučman, stud. theol. w Prazy; k. Wawrich, kand. duchownstwa w Benešowje; k. Jakub, překupc w Budyšinje; k. Jenč, farař w Palowje; k. Henč, pokladnik při krajskej direkcii w Budyšinje; k. Kral, wučeŕ w Ketlicach; k. Rabowski, kubleŕ w Pomorecach; k. Libš, wučeŕ w Budestecach; k. Tešnař, diakon w Khoćebuzu; k. Goslaw, farař w Modlej; k. Kopf, wučeŕ w Lutolu.

2. Na l. 1859: k. Hrabieta, progymnasialny direktor w Draždźanach; k. Buk, professor w Draždźanach; k. Čabran w Radebergu; k. Schmidt w Draždźanach; k. Pjech w Budyšinje; k. Buk w Budyšinje; k. Wornač we Wotrowje; k. Kućank, farař w Budyšinje; k. Seileŕ we Łazu; k. Grund, wučeŕ w Budyšinje; k. Cyž, ryčnik w Kamjencu; k. Wehla w Budyšinje; k. Wjelan w Slepom; k. Mróz w Budyšinje; serbski seminar w Prazy; k. Hórnik w Budyšinje; k. Imiš w Hodźiju; k. Bróska w Budestecach; k. Jenč w Palowje; k. Černý, gymnasiast w Jičinje; k. Šolc, gymnasiast w Jičinje; k. Kral w Ketlicach; k. Libš w Budestecach; k. Kordina, archidiakon we Wojerecach; k. Wićaz w Rychwałdźe; k. Bergan, farař w Zdźarach; k. Askenasy, Dr. med. a dwórski radźićel w Draždźanach; k. Rabowski w Pomorecach; k. Dr. Lotze w Lipsku; k. Ponich w Mješicach; k. Wawrich w Benešowje; k. Žur w Prazy; k. Tešnař w Choćebuzu; k. Goslaw w Modlej; k. Rychtař, ryčnik w Budyšinje; k. Fiedleŕ, seminařski wučeŕ w Budyšinje; k. Domaška, farař w Nosaćicach; k. Dučman w Prazy; k. Henč w Budyšinje; k. Jakub w Budyšinje; k. Brězan w Ralbicach; k. Wawrik-Jězorka w Chemnitzu; k. Imiš w Stróži; k. Hilbrig, farař w Rakecach; k. Kulman we Wojerecach; k. Jacsławk, kapłan w Njebjelčicach; k. Garbař, wučeŕ w Minakale; k. Mosig-Klosopólski w Lubiju; k. Hicka, wučeŕ w Ralbicach; k. Smoła w Ralbicach; k. Kirschner, wučeŕ w Bukecach; k. Möhn, farař w Bukecach; k. Marćka, kand. duchownstwa w Wósporku; k. Kocor w Ketlicach; k. Žur, dopołdniši prědař w Budyšinje; k. Schneider, wučeŕ w Minakale; k. Libš w Chemnitzu; k. Pjekař, kantor při michałskej cyrkwi w Budyšinje; k. Kumer we Łazku; k. Caf we Frauheimje.

3. Na l. 1858: k. Garbař w Minakale; k. Guda, farař w Minakale; k. Cyž w Kamjencu; k. Wjelan w Slepom; k. Mróz w Budyšinje; serbski seminar w Prazy; k. Krećmař, měšćanski wučeŕ w Budyšinje; k. Seifert, sudniski hamtman w Rakecach; k. Kral w Ketlicach; k. Libš w Bude-

stecach; k. Kordina we Wojerecach; k. Thieme, farař w Barće; k. Wićaz w Rychwałdźe; k. Bergan w Zdźarach; k. Beyer, wučeŕ w Hućinje; k. Nittinger, stud. jur. w Prazy; k. Sklenář, stud. jur. w Prazy; k. Keŕk, gmejnski prědkstejeŕ w Čornjowje; k. Domaška w Nosaćicach; k. Wawrik-Jězorka w Chemnitzu; k. Imiš w Stróži; k. Hilbrig w Rakecach; k. Kulman we Wojerecach; k. Łahoda, serbski farař w Lubiju; k. Pjekař w Budyšinje; k. Wornař, kapłan w Khróśćicach; k. Kumer we Łazku; k. Caf we Frauheimje.

4. Na l. 1857: k. Mróz w Budyšinje; serbski seminar w Prazy; k. Krečmař w Budyšinje; k. Seifert w Rakecach; k. Libš we Budestecach; k. Wićaz w Rychwałdźe; k. Žur w Budyšinje; k. Keŕk w Čornowje; k. Imiš w Stróži; k. Hilbrig w Rakecach; k. Kulman we Wojerecach; k. Bartko w Nosaćicach; k. Łahoda w Lubiju; k. Pjekař w Budyšinje; k. Kumer we Łazku.

5. Na l. 1856: k. S. w R.; k. L. w B.; k. Ž. w B.

6. Na l. 1861: k. Łusćanski, gymnasiast w Prazy; k. Dr. Pful, gymnasialny wučeŕ w Draždźanach; k. Buk, progymnasialny direktor w Draždźanach; k. Wjelan, farař w Slepom; k. Caf, farař we Frauheimje; serbski seminar w Prazy; k. Kouba, professor w Prazy; k. Žur, gymnasiast w Prazy.

7. Na l. 1862 a 1863: k. Caf, farař w Frauheimje w Štyrskej.

B. Sobustawy II. rjadomnje.

1. Na l. 1860: k. Buk, gmejnski prědkstejeŕ w Zejicach; k. Domaška, kubleŕ w Komorowje; k. Rostok, wučeŕ w Drječinje.

2. Na l. 1859: k. Buk w Zejicach; k. Rostok w Drječinje; k. Domaška w Komorowje; k. Michałk, wučeŕ w Kotecach.

3. Na l. 1858: k. Michałk w Kotecach.

4. Na l. 1857: k. Michałk w K.; k. Młynk, blidař w Zaryču.

W Budyšinje, 31. decembra 1860.

Wylem Jakub,
pokładnik M. S.

Maćica je wudała:

34) Pschedjenak. Protyka sa Serbow na l. 1860.
35) Jakub abo Boże słowo atd. 1860.
36) Spjewy sa serbske schulje. Druhi seschiwk. 1860.
38) Pschedjenak. Protyka sa Serbow na l. 1861.

Ćišćał E. M. Monse w Budyšinje.

ČASOPIS
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKEJE.

DRUHI ZEŠIWK.
1860.

Sydymy dźesatk basnjow
(druha połojca)
wot
Handrija Seilerja.

6. Pos na dworje a liška.

Z kokošu we khlamje runje
Liška z dwora ćehnješe,
Jako filaks we połnocy
Pytny ju a dosaže;
Stój, stój paduše! hdże sahaš
Prječku z twojim rubjeństwom?
Liška blawka: Kajka hrubosć,
Što mje přimaš ze zubom?!

Sym dźě policajska wyšnosć,
Njewěš moju zależnosć?
Krwawych sylzow na te kury
Zahrodnik je płakał dosć;
Jako służomnicy prawdy
Pomhaj skerje božedla,
Hdyž dha do arresta wjedu
Njepolěpšnoh škódnika!

Sy ty policajska wyšnosć:
Dha sym zakoń twój knjez ja,
Kiž móc twoju w wuzdźe dźerži,

Wobmjezy hdyž překroča.
Dalšich słowow nječinješe
Filaks, ale kusaše,
Z tym bu liška wotprawjena,
Kaž ji kóždy popřeje.

* * *

Kaž hdžež chce ławka blido być,
Njej prawy porjad w domi:
Tak hdžež chce liška prawu tyć,
Tam prawda wěsće khromi;
Duž, zakoń filaks, njedrěmaj,
Na falšnych bohow kedźbu daj!

7. Mots nan a synk Jan.

Jank tón dźědej klubu čini,
Hdžež tež wě a zamóže,
Njesmědźeše pak być w wini,
Hdyž dźěd na njoh skoržeše.

Wuč toh hólca, zhibuj jeho,
Husto dźeše k nanej dźěd,
Kopřiwa won kuka z njeho,
Powlěkać je dźěćom jěd.

Paprlapap! Mots nan dźeše,
Móžeš tyknyć rozoma
Do tych khadlow? a so smješe,
To je hłuposć dźěćaca.

To bě Jankej na młyn woda,
Hórje z dźědom zakhadźa,
Dźědej prut sam na so poda,
Ćeknje a so wošćerja.

Naposledku Jank so zwaži
Dźěda z khošćom zesmykać,

Kóždy dżeń jom hórje praži —
Je to Mots móhł přehladać?

Haj, haj! jeho slepa lubosć
Dżerži wšitko k dobroći,
Njewidźi tu złósć a hrubosć,
Kiž so hłubje korjeni.

Jank bě dorostł! W swojim času
Mots jom žiwnosć přepoda,
Wumjeńkaŕ po jeho kwasu
Starych lět też dočaka.

W kajkich česćach Mots je sedźił,
Kak nětk sudźeše swój hrěch?
O běch ja to prjedy wjedźił,
Jankej šiju zwinył běch!

Přetož kaž Jank paril běše
Dźědej, tak też nanej je;
Špatnje, zlě so Motsej dźěše,
Dźěda kříž też njeseše!

* * *

Wostań teho dopomnity:
Sud so loji za pjaty;
Z čimž sy hrěšił, z tym sy bity
Prjedy abo posledy!

8. Law kral a jeleń.

We purpurje, na złotym trónje
Law něhdy sedźi z kralowku
Před zhromadźiznu w swojej krónje
A dżerži krutu prašeńcu:
Kak steji z mojim kralestwom,
Ze zakonjom a porjadom?

Njej horjo w kraju, kotreż tyši,
A nihdźe žana njeprawda?
Duž rozprawu najrjeńšu słyši
A najsławniše powjestwa;
Wón njewjadcy pak wuhladnje,
Zo jeleń mjelčo sylzuje.

Law poča: Što je so ći stało
A přez koho sy křiwdżeny?
Ach, kralo, wěrnosće je mało,
Kiž — rjekny jeleń — słyšał sy,
Wjelk je mi dźěćo roztorhał,
Kaž pječa šwinc je wothladał.

Law wrěskaše: Smjerć bjez wšej hnady
Wón dostań, přeměnk žadławy —
Stup sem tón swědk, ja pomham rady,
Twój złoty synk budź wjećeny!
Duž dźewjeć swědkow postaže,
A kóždy wěrnje swědčeše:

Knjez kralo, wjedź, nic wjelk to běše,
Twój syn to hojo roztorha!
Hum! zaru law a jemu dźěše
Na směchi khlama zubata:
Tu pešku, hojo, zabudźmy —
Mój syn je činił ryćerscy!

* * *

Hdźež, za tym hač su winiki,
So prawo a sud přeměni,
Hdźež sudnik tajke lawy su,
Tam Božo pomhaj słabšemu!

9. Rubježnik a drohař.

Na puću něhdy z hole ćmowej
So wuwali na droharja

Mječ w rucy złóstny rubježnik.
„Daj twoje pjenjezy mi wokomik,
„A mjelč — će hewak zakolu!“
„„Haj““, dźeše drohař z bojosću.

Ach ale, rjekny wurubjeny,
Hdyž tamnom nětk wšo zdawał bě,
Mi jeno žel je wo tebje,
Ty wbohi, wbohi člowječe,
Hdyž pohladamy do pisma,
Njej sud a hela twoja mzda?

O błaznje z pismom zatrašeny,
Duž směješe so rubježnik;
Dha měniš, zo bych stejał tu,
Bych wěrił sud a bibliu?
Nč, z tym mi njebij do kerka,
To žadyn zajac njestawa!

* * *

Wot spočatka hač do kónca
Čert najhórši je njewěra!

10. Psyk a kóčka.

Psyk a kóčka něhdy dźěštaj
Wobronjenej na hońtwu,
A hdyž přeslědźiloj běštaj
Mjasapróznu krajinu,
Hlaj, dha za płotom šće radźi
Jimaj tola popad so,
Běše snadny, što to wadźi?
Běše młode wróblatko.

Zběže pak so dołha zwada,
Kak chcetaj je hotować;
Wšitkich psow a kóčkow rada
Njemóže jej rozjednać;

Hač nětk skobać, kutlić, parić,
Njeběchu te starosće,
Ale hač pjec abo warić,
Bě to žahłe prašenje.

Njepodwólny, rozčerćeny
Kóždy druhi přihot chce,
Psyk na pječeń zasynjeny,
Kóčka pak na warjene;
Jeju štryt też njewuhasny,
Hač so wróbl zasmjerdża:
Duž mjez psy a kóčki prasny
Hidżeństwo wot teho dnja!

* * *

Zahłupjenej — słyšu prajić,
Kajke wiwy, malinki,
Na te byču hłown stajić,
To waj jeno wohidźi;
Tola ćiše, jenož ćiše,
Tajkich hłowow wuhladach,
Kaž historia też piše,
Dosć na člowskich ramjenjach!

Wěnčk pěsnjow

wot

Radyserba.

1. Dobry domojwrót.

Na konju pachoł přihna dom,
bě na wójnach był z panikom.

Maćerćy wbohej bjerichu
zli dołžnikojo žiwnostku.

A młodženc zleća z mrózaka,
joh skoku za płót přiwjaza.

„O stójće, ludźo surowi!
Mi, maći, zastań płakaći!

So zraduj zas mi maćerka,
twój syn ći swětłe złotki ma.

Te dobył sym sej po česći,
a nichtón wo nje njeskorži.

Te je naš młody pan mi dał,
sym ze smjerće jom wupomhał."

Na blido ćisnje połničku
tu wulku móšeń kožanu.

„Te sćička budża dosahać;
mi maćerka bdźeš ze mnu trać!"

2. Cuznik na rowje.

Tam člowjek w drasće cuzeji
so klaknuł běše při rowi.

Wón prašał bě so rowarja,
hdže leži stara pastyrka.

Wón modleše so na rowi,
jón krjepjo z wjele sylzami.

A křiž tón stary skhileny
wón wobjimaše zdychujcy.

A dołho wosta při rowi,
hač wječor swjatok wuzwoni.

Sej pjeršće z rowa nahraba
a do rubiška zawjaza.

Ze křiža třěsku wurěznu,
a skhowa ju sej košenu.

„Ach, maći, luba maćerka,
tu božmje leż do sudnoh dnja!"

Po směrkach prječ wón ćehniše —
do swěta wotsal — Bóh wě hdže.

3. Swěra.

Je kral po kraju pytać dał
tu holicu
najrjenišu
haj sebi njewjestu.

Su jězdni pósli hladali,
hdže panička
najkrasniša
za krala zehrawa.

A Sernjan Młynkec dźowčička,
ta była je
haj pře wšitke
te knježny zemjanske.

Su wzali za nju złoty wóz,
a bruniki
su přahali
a jěli z wosmimi.

„Tu wzmi te suknje purpurske,
a pjeršćenje
ći demantne
sej stykaj swěćate!"

„„Mi, panjo, dajće pokoja!
Ja młynskemu
sym z njewjestu
a jeho wostanu!""

4. Připołnica.

Stupiło słónco na połodnjo bě,
z pastwišćow běchu te stadleška wšě.

K domowi ćehnichu robośenjo;
tuha na šćernišćach horješe so.

Kubleŕ so samy šće wačeše tam,
dlěšił bě dopołdnje čeledźinam.

Wusynu na puć so připołnica:
„Wo lenje pójdane wzała bych ja!“

Wokoło wutroby zmući so mu,
kolena stróżene třepjetachu.

Wohidło bjez kónca prašeše so,
ze słónca njepušći stonateho.

Pominuł běše so połodnja čas;
žnjeńcy so dawachu do polow zas.

Namkachu bědnoh tam hospodarja —
připołńca bě to mu načiniła.

5. Fijałka na Hromadniku.

Wyše Splóska stał je hordy
w starych wěkach skalny twar;
kral w nim kročo złoby sapał,
hórskich popow zakitał.

Morić kazał křesćijanow,
wo zastarki zasakły;
nosyli mu drohe dary
kitani su žertwacy.

Měł je wyše wšitkich kralow
njewuprajne bohatstwa,
nanajdróžša mu pak była
młoda dżowka njeżnička.

Přemóhli su křesćijenjo,
do hór přišli křćenicy;
hnĕw tom starom kralej dušu
zapalił je žerity.

Ale křiža wuhladnuwši
wón bu skała načorna,
Hromadnik to horde bydło,
dźowčička bu fijałka.

Hromadnik tam nětko steji,
khmury z wjercha na hori;
fijałka mu dźiwna zakće
za wěk wječor jenički.

W nocy we najkrótšej wona
na kamjenjach zawonja;
bělom měsačkej so lubi,
tón ju strowi z wysoka.

Serbski młodženc čistodušny
šćipnyć bdže ju, zbudźići;
wona njewjesta jom budże
a wón bratr z kralemi.

Jan Michał Budař.

III.

Podał ***H. F. Wehla.***

1) Jeho wosoba.

Přez dališe naprašowanja, kotrež sym na kóncu léta 1860 w Hornej Hórcy dźeržał, sym tam wot někotrych najstarših ludźi hišće tole wo njeboh Budarju nazhonił: zo wón žadyn hrozny muž był njeje, zo je wosebje khudym z radu a ze skutkom k pomocy stejał, a zo je jim nic jeno darmo a jara tunjo ryčniscy służił a dobru radu dawał, ale też pjenjezy požčował a z nuzy pomhał. Při tym je pak też wjele zhubjował; a wujebali jeho też su. Też wobkradowali su jeho wjele, wosebje na žiće, kotrehož je łubje połne měł. Też su pječa, jako je woči začinił był, paduši same swisle wubili a na to žito z měchami z łubje wotnošowali.

Dale mi powjedachu: zo je Budař junu zrèbca měł kotryž je, dokelž je sebi jeho tak nawučił był, k njemu do jstwy — hdžež je stare radlicy a wšelaki druhi stary čapr, rólny a hospodařski grat a nadobu stejo a ležo měł — khodźił.

Woblečeny je Budař doma w dołhim županje khodźił, kotryž je wokoło žiwota z witym abo z wjerćenym zwjazkom (kotryž su teho dla najskerje ze štrykom přirunali) hromadu zwjazany měł, na hłowje pak módru wołmjanu tkanu, kusk wysoku, kulojtu čapku nosył. — „Zelene štwórtki“, kotrež je kóžde lěto mnohim dźěćom dawał, je najbóle po slěbornym krošu wudźělował.

Dale sym też hišće zhonił, zo je chcył njeboh Budař w Hornej Hórcy cyrkej twarić a tam za někotre wsy nowu wosadu założić, tak też, zo je k tajkemu twarej hižom kamjenje nałożene měł, zo pak so potom jeho wotpohładanje najskerje wšelakich zadźěwkow dla njeje wuwjesć hodźiło.

Zo je njeboh Budař w swojim času jara wjele ryčniscy dźěłał, wo tym swědča mnohe akty, kotrež sym dowidźeć składnosć měł. Při tym je pječa, kaž mi w Hornej Hórcy powjedachu, jara tuni był, wosébje pola khudych Serbow, kotrymž je rady pomhał.

2) Jeho wotkazanje.

Znate je, zo bu w lěće 1815 po francowskej wójnje dobra połojca sakskeho kraja wot Sakskeje wotdźělena a pod mjenom „wójwodstwo sakske“ Pruskej přidźělena. Tuto wot- a přidźělenje podeńdże, Bohu žel, też serbski kraj, wobej Łužicy, Delnju a Hornu, tak zo tamna cyła, tuta pak po wulkim dźěle Pruskej připadże. Kóždy sam derje wě, hdže tuta mjeza dże, kotraž drje serbski lud politiscy rozrèzuje, nic pak serbski narod! Při spomnjenym rozdźělenju Horneje Łužicy bu też Budarjowe wotkazanje bjez Sakskej a Pruskej rozdźělene. Instrument, po kotrymž je so to stało, namaka so w zako-

njowej zběrcy kralestwa sakskeho (Geſetzſammlung für das Königreich Sachſen) **wot lěta 1828. Tam namaka so na str. 273 sćěhowaca lisćina:**

„**Convention** über die, im 1ſten §. des **XXII**ſten Artikels der, zu Vollziehung des, zwiſchen Ihro Königlichen Majeſtäten von Sachſen und Preußen, zu Wien am 18ten Mai 1815 geſchloſſenen Friedenstractats, und zu näherer Beſtimmung der durch dieſen Tractat veranlaßten Auseinanderſetzungen und Ausgleichungen, abgeſchloſſenen Hauptconvention vom 28ſten Auguſt 1819, zu beſonderer Unterhandlung ausgeſetzten milden Stiftungen; vom 4ten April 1825. (Ratificirt Königl. Sächſiſcher Seits unter dem 1ſten Julius 1825, und Königl. Preußiſcher Seits unter dem 7ten Julius 1825)",

kotruž tudy tak daloko, hač wona Budarjowy wotkazany wustaw wopřija, we tak wulkim wućawku, jako za Serbow ważny dokument, słowo po słowje sobudźělimy. Po jeje zawodźe, kiž ma so tak:

Im Verfolg der, im **Art. XXII.** §. 1 der Hauptconvention vom 28ſten Auguſt 1819, zu Vollziehung des, zwiſchen Ihro Königlichen Majeſtäten von Sachſen und von Preußen, am 18ten Mai 1815 zu Wien abgeſchloſſenen Friedenstractats, enthaltenen Beſtimmung, iſt, wegen Auseinanderſetzung der nachbenannten milden Stiftungen und einiger damit in Berührung ſtehender Gegenſtände, zwiſchen den unterzeichneten beiderſeitigen Königl. Commiſſarien, vermöge der ihnen dazu ertheilten Vollmachten, mit Vorbehalt der Genehmigung ihrer allerhöchſten Regierungen, folgende Vereinigung getroffen worden.

I.

2c. 2c.

sćěhuje tónle passus:

III.

„(Buderiſche Stiftung.) Die Fonds der Buderiſchen Stiftung für arme Wenden werden nach dem Verhältniſſe der

Volkszahl in der Ober- und Niederlauſitz und im Amte Stolpen, und mithin nach einem Maaßſtabe von

0,4110-theilen für das Königreich und von

0,5890-theilen für das Herzogthum Sachſen,

getheilt; es empfängt jedoch das Königreich, von den zu 5 % vorhandenen ſichern **Activis**, die Summe von 4000 Thlr. —-—- voraus, und übernimmt dafür die Verpflichtung, die in dem Teſtamente des Stifters ſeinen Verwandten ausgeſetzten jährlichen Legate, nebſt der etwaigen Vermehrung derſelben, bei Eintritt der dießfalls vom Stifter vorausgeſetzten Fälle, vom Empfange dieſer Summe an, bis wohin das Herzogthum zu dieſen Vermächtniſſen ferner in demſelben Verhältniß, als es an dem Vermögen der Stiftung Theil nimmt, dazu beiträgt, allein zu berichtigen und alle deshalbige Anſprüche zu vertreten, will auch hierbei die ausländiſchen, und namentlich die im Königl. Preußiſchen Gebiete wohnenden Legatarien eben ſo, wie die im Königl. Sächſiſchen Gebiete wohnhaften, behandeln, und ihnen ihre Antheile unter keinem Vorwande jemals vorenthalten laſſen.

Hiernach hat das Herzogthum:

A. vom ſichern Vermögen,

a) von den, zur Theilung verbleibenden, zu 5 vom Hundert zinsbaren **Activis**, an 16,690 Thlr. —-—-, 9830 Thlr. 9 Gr. 10 Pf.,

b) von den zu 4½ % zinsbaren **Activis**, an 3525 Thlr. = 2076 Thlr. 5 Gr. 5 Pf.,

c) von dem theilbar gebliebenen unzinsbaren Vermögen, an 4445 Thlr. 16 Gr. 3 Pf., = 2618 Thlr. 12 Gr. 1 Pf.

B. vom unſichern Vermögen, inſofern ſolches vollſtändig eingehet,

a) von 29,712 Thlr. 12 Gr. —- in zinsbaren **Activis** 17,500 Thlr. 15 Gr. 11 Pf.,

b) von 5740 Thlr. 14 Gr. 4 Pf. an Zinsrückſtänden 3381 Thlr. 5 Gr. 1 Pf.

zu erhalten, und in demſelben Verhältniſſe, wie das übrige Vermögen dieſer Stiftung getheilt worden, ſoll auch dasjenige,

was etwa auf die, noch einer nähern Erörterung bedürftigen, kleinen Capitalien dieſer Stiftung, zuſammen an 1496 Thlr., ſo wie auf die, bei den Vergleichen mit den Erſtehern des Rittergutes Obergurk mit Soran und des ſogenannten großen Bauerguts zu Obergurk, der Stiftung vorbehaltenen Regreßanſprüche, dafern die beiderſeitigen Regierungen ſich entſchließen ſollten, letztere zu verfolgen, erlangt werden möchte, künftig zur Theilung gebracht werden.“ ꝛc. ꝛc.

Na to přindu tam tele zhromadne postajenja:

XX.

„(Beſtimmung wegen der Zinſen der Antheile am zinsbaren Vermögen.) Jede der beiden Regierungen hat von den ihr in Vorſtehendem überwieſenen Antheilen an dem zinsbaren, beweglichen und zu Capital erhobenen unbeweglichen Vermögen einer Stiftung, auch die Zinſen, nach den bei den Capitalantheilen angegebenen, oder den ſeit der geſchehenen Ausmittelung des Vermögens jeder Stiftung veränderten Zinsfüßen, inſoweit nicht ſeitdem, im Einverſtändniſſe der beiderſeitigen Behörden, ein Erlaß an rückſtändigen Zinſen bewilligt worden iſt, und inſoweit vom unſichern Vermögen überhaupt Zinſen zu erlangen ſind, vom 6ten Juni 1815 an zu erhalten;“ ꝛc. ꝛc.

XXI.

„Sobald von beiden allerhöchſten Regierungen dieſe Uebereinkunft genehmigt worden iſt, ſoll ſofort eine Berechnung über alle, von beiden Regierungen in derſelben übernommenen Zahlungsverbindlichkeiten gepflogen, und dasjenige, was hiernach der eine Theil dem andern auszuliefern und herauszugeben hat, berichtiget werden.

XXII.

Nach dieſer erfolgten Vollziehung werden alle Anſprüche, welche von der einen Regierung an die andere, in Beziehung auf die in dieſer Convention erwähnten Stiftungen und Fonds, wegen der Theilnahme an Genuß- oder Collatur-Rechten, oder ſonſt auf irgend eine Weiſe gemacht werden möchten, ſo weit

deßhalb nicht ausdrücklich beſondere Vorbehalte in Obigem enthalten ſind, für beſeitigt und aufgehoben erklärt, und beide Theile verzichten auf alle fernere, in dieſer Convention nicht gegründete, dießfallſige Anforderungen, ſowie" ꝛc. ꝛc.

Tuta konvencia skónča so z tymile słowami:

„Zu deſſen Urkund haben die beiderſeitigen Königlichen Bevollmächtigten die gegenwärtige **Convention** unterzeichnet. Geſchehen zu Dresden, am 4ten April 1825.

Müller,	D. **Pinder,**
Königl. Sächſiſcher	Königl. Preußiſcher
Commiſſarius.	Commiſſarius.

Dwaj, w nastupanju Budarjoweho testamenta a wotkazanja nic mĕnje ważnaj dokumentaj staj dwĕ registraturje; prĕnja je so wo přepodaću Budarjoweho testamenta do wyšniskej ruki a jeho zapołożenju pola sudnistwa spisała, ta druha pak nastupa jeho wotewrjenje a wozjewjenje pola wyšnosće. My teho dla też tutej liśćinje tudy sobudźĕlimy, kaž smy jej z aktow, prjedy w Časopisu pod I. spomnjenych, wzali. Tej samej matej so tam tak:

1. „**Registratura**

Obergurk, den 6. July 1767.

Alß **acto** der Churfürſtl. Sächß. Amtmann zu Stolpen Herr Chriſtoph Friedrich Gülden

nebſt Endesgenannten, allhier in Obergurk anderer Verrichtungen halber befanden, und ſich zugleich zu

Herrn Johann Michael Buderu, **Advocat. immatr.** verfügten; So gab derſelbe zu vernehmen, wie er nunmehro in kränkliche Leibes-Umſtände verfallen und nicht wüſte, wie lange ihm Gott das Leben annoch verleihen dürfte, dahero er ſeines zeitlichen Vermögens halber ſeine letzte Willens-Meynung aufgeſetzt habe, immaaßen auch wohlgedachter Herr **Adv.** Buder ſothanen ſeinen letzten Willen mittelſt eines umgeſchlagenen **Couverts**, mit ſeinem **Notariat** Siegel, und annoch mit dem führlichen Handpetſchafte zween male ver-

ſiegelt überreichte, mit Bitte, es möchte ſolcher angenommen, beym Amte verwahrlich niedergeleget und bis zu ſeinem erfolgten Ableben aufbehalten, ſowohln, wenn jenes erfolget, ſteif und feſte darüber gehalten, auch ſofort, und wenn die Nachricht von ſeinem Tode beym Amte eingelanget, mit deßen **Publication** ſonder allen Anſtand verfahren werden; Wenn denn Herr **Testator** ſowohln ſeine auf dem **Couverte** befindliche Namens-Ueberſchrift vor ſeine eigene Hand ſowohln die darauf gebrachten Siegel vor die ſeinigen **recognosciret** und darzu ſich bekennet; So haben der Herr Amtmann Gülden ſothanen letzten Willen angenommen, unter der Verſicherung, daß ſolcher beym Amte bis zu ſeines Herrn **Testatoris** erfolgten Ableben, verwahrlich liegen bleiben, auch nach deſſen ſchleiniger **Publication** ſteif und feſte darüber gehalten werden ſolle, Welches und Daß Herr **Adv.** Buder nach beſchehenen deutlichen Wiedervorleſen dabey allenthalben verblieben, auch dieſe **Registratur in vim Recognitionis** mit unterſchrieben, alſo getreulich anhero regiſtriret worden, **act. uts.**

Chriſtoph Friedrich Haertel
Amts **Act. jur. et Notr. immtr.**
Johann Michael Buder."

2. „**Registratura**
Amt Stolpen, am 28. Novbr. 1789.

Es erſcheinet an ordentlicher Amts Stelle
Herr **Dr.** Ernſt Friedrich Struve, **Doctor** der Medicin
und Beſitzer der Apotheke zu Neuſtadt bey Stolpen
und ſucht unter **Production** des **Originalis** von vorſtehenden abſchriftlichen **Curatorio nomine** ſeiner Fr. Schwiegermutter
Fr. Johannen Magdalenen verwittbete Häntſchin daſelbſt
an, es möchte das von der letztern Bruder, weyl.
Herrn Adv. Johann Michael Budern
auf Obergurk mit Sorau,
der vor einigen Tagen verſtorben, unterm 6. Jul. 1767 allhier niedergelegte Teſtament **ex Deposito** aufgeſucht, eröffnet, und Herrn **Comparenti publiciret** werden, und machte ſich Herr

Dr. Struve zugleich anheiſchig, den in dem Buderiſchen Nachlaſſe ohnſtreitig vorhandenen Depositen-Schein, den man jetzt wegen der großen Unordnung ſowohl als auch der beſchehenen Verſiegelung halber nicht aufweiſen könne, ſobald ſolcher ſich auffinden würde, einzureichen.

Nachdem nun dem Suchen deferiret, ſothanes Testament aufgeſuchet und Herrn Comparenti publiciret worden, ſo gab ſodann der Herr Dr. Struve zu vernehmen, was maaßen er, da er ſchon vorläuffige Anſtalt zum Begräbniße gemacht, gleichwohl nunmehro aus dem Inhalte des Buderſchen Teſtaments erſehen müße, daß ſeine Fr. Schwiegermutter der nächſten Anverwandtſchaft ohngeachtet blos mit Legaten bedacht worden, vielmehr aber dem Herrn Superintendenten zu Biſchofswerda und Herrn Beamten zu Stolpen die Execution des Buderſchen Teſtaments überlaſſen worden, ſo würde er, der Herr Dr. Struve, es ſehr gern ſehen, wenn der Herr Amtmann Scheibner Sich entſchließen könnte, ſelbſt mit nach Obergurk zu reiſen, und die nöthigen Anſtalten zum Begräbniße und ſonſt zu machen, damit ſeiner Frau Curandin der verwittbeten Fr. Senator Hentſchin zu Neuſtadt von denen Universal-Erben keine Anſprüche und Verantwortungen zugezogen werden könnten.

Dominus Præfectus resolvirten hierauf, Sich ſofort nebſt dem Herrn Dr. Struve und dem Herrn Vice-Actuario Heering nach Obergurk zu verfügen und daſelbſt das nöthige zu expediren.

Nachrichtl.

Heinrich Gottlob Nagel,
Amts-Act. jur.“

Z prěńšeje registratury a z Budarjoweho testamenta sameho — w zawodże — chcemy tu hišće to wuzběhnyć, zo je njeboh Budař sam dwójcy přikazał, zo ma so jeho poslednja wola we wšěm dopjelnić a na jeho testamenće prosće a twjerdże dźeržeć; z poslednišeje pak, zo je so jemu přilubiło, zo dyrbi so na jeho testa-

menće po jeho wotewrjenju kruće a twjerdże dżeržeć. Stejmy teho dla wšudżom kruće za tym, zo so Budarjowa wola wšudżom dopjelnja!

Regulativ, po kotrymž maja so w Sakskej khudźi, hódni Serbja zapisować a na to Budarjowe pjenjezy jako smilne dary bjez nich so wudźělować, je w XI. lětniku Časopisa, III. zwjazku 1. 2. wot lěta 1858 na str. 41 wotćišćany.

W Pruskej pak, tak daloko, hač so Budarjowy wustaw a jeho pjenjezy wot kral. knježeństwa w Liegnicy khowaja a zarjaduja, wobsteji a płaći w tymle wotpohladanju w nastupanju tamnišich khudych Serbow tale, we Kreisblatt des Rothenburger Kreiſes d. d. 30. Juli, Jahrgang 1858, Stück 30, pag. 222 wotćišćana

Instrukcia

za rozdźělowanje dokhodow Budarjoweho, wot kral. knježeństwa w Liegnicy zarjadowaneho khudobneho wustawa.

Tutu instrukciu podawamy tudy jeno w *němskim* originalnym texće; serbski přełožk teje sameje je hižon w Serbskich Nowinach 1860, č. 49 str. 386 a 387 stał.

Inſtruktion

für die Vertheilung der Revenüen der von der Königlichen Regierung zu Liegnitz verwalteten Buder'ſchen Armen-Stiftung.

§. 1.

Aus den Zinſen der Buder'ſchen Stiftung können Unterſtützungen erhalten Arme wendiſcher Abkunft ohne Unterſchied der Religion, welche

a) in der vormals ſächſiſchen Oberlauſitz, ſoweit ſolche dem Regierungsbezirk Liegnitz zugeſchlagen worden, ſich aufhalten,
b) wegen Krankheit oder Gebrechlichkeit, hohen oder zarten Alters ſich ſelbſt zu ernähren außer Stande und
c) von unſträflichem Lebenswandel ſind.

§. 2.

Namentlich ſind diejenigen von jeder Unterſtützung ausgeſchloſſen, welche ſich durch einen unordentlichen Lebenswandel

um das Ihrige gebracht oder Ehebruch, Hurerei, Diebſtahl und dergleichen Vergehen begangen haben, ſowie auch deren Kinder, falls letztere ſich noch in der elterlichen Gewalt oder Erziehung befinden.

§. 3.

In jeder Ortſchaft der Oberlauſitz wird alljährlich eine Nachweiſung (cfr. Beilage) der nach §. 1 und 2 zum Genuß der Stiftung geeigneten Armen und zwar in der Art aufgeſtellt, daß die in dem Orte wohnenden Pfarrkinder evangeliſcher und katholiſcher Confeſſion von ihren Pfarrern, diejenigen aber, welche keiner dieſer Landes-Kirchen oder doch keiner beſtimmten Parochie angehören, von den Ortsobrigkeiten unter Zuziehung der Armenvorſtände in die Liſten eingetragen werden. Dieſe Nachweiſungen ſind in Bezug auf die Qualification der Armen (§. 1 und 2) jedesmal ſowohl von den Pfarrern als den Ortsobrigkeiten zu beſcheinigen (cfr. Beilage) und den Landräthen einzureichen, welche dieſelben zu prüfen, und dann bis zum 1. December jeden Jahres die Anzahl der in ihren Kreiſen vorhandenen Unterſtützungsbedürftigen der Königlichen Regierung anzuzeigen haben.

§. 4.

Die Revenüen der Stiftung werden von der Königlichen Regierung nach der Kopfzahl der armen Wenden auf die einzelnen Kreiſe vertheilt, und am Schluſſe des Jahres der nach Anrechnung der außerordentlichen Unterſtützungen (§. 6) für jeden Kreis noch verbliebene Revenüen-Antheil von den Landräthen gegen eine auf die Regierungs-Haupt-Caſſe auszuſtellende Quittung bei den Kreis-Steuer-Caſſen erhoben. Die Landräthe vertheilen die erhaltene Summe ebenfalls nach der Kopfzahl auf die einzelnen evangeliſchen und katholiſchen Parochien und in Betreff der Nichteingepfarrten auf die einzelnen Ortſchaften.

§. 5.

Die unmittelbare Verwendung der Stiftungszinſen für die Armen ſteht den Pfarrern und in Bezug auf die Nichteingepfarrten den Armenvorſtänden unter Genehmigung der

Ortsobrigkeiten nach freiem Ermeſſen zu; jedoch haben die Pfarrer den Armenvorſtänden von ihren Verwendungen Kenntniß zu geben.

Dieſelben brauchen nicht alle, welche ſie in die Nachweiſung (§. 3) aufgenommen und auch nicht direkt mit Geld zu unterſtützen, ſondern haben vielmehr darauf zu ſehen, daß die Unterſtützungen nicht zu ſehr zerſplittert und den Bedürftigſten und Würdigſten (§. 1 und 2) vornehmlich zugewendet werden. Ueber die geſchehene Verwendung haben die Pfarrer und resp. Armenvorſtände unter Einreichung der Quittungen den Landräthen Rechnung zu legen und werden von dieſen dechargirt.

§. 6.

In Fällen beſonderer Dringlichkeit, namentlich in Krankheitsfällen, werden auf Antrag der Landräthe auch außerordentliche Unterſtützungen aus der Buder'ſchen Stiftung von der Königlichen Regierung gewährt. Auch hierbei liegt es den Pfarrern und Ortsobrigkeiten ob, die Unterſtützungsbedürftigen zu ermitteln und deren Qualification gemäß §. 1 und 2 zu beſcheinigen (Beilage). —

In Betreff des von den Landräthen einzureichenden Gutachtens, der Art der Krankenverpflegung und der demnächſt einzureichenden Liquidation bleibt es bei dem bisherigen Verfahren.

Liegnitz, den 26. Februar 1858.

Königliche Regierung, Abtheilung des Innern.

von Wegnern.

Nachweiſung

der armen Wenden in der Ortſchaft N.....

Kreis Rothenburg.

Laufende Nummer.	Vor- und Zuname.	Alter.	Angabe, ob und bei welcher Parochie die Armen eingepfarrt ſind.
1.	N. N.	70 Jahr.	evangeliſche Parochie N.

Unterzeichnete bezeugen hierdurch nach ſorgfältig angeſtellter Ermittelung, daß die in vorſtehender Nachweiſung Genannten wendiſcher Abkunft, unfähig ſich zu ernähren und unſträflichen Lebenswandels ſind, ſowie daß die sub .... erwähnten Kinder ganz unbeſcholtene Eltern beſitzen (oder nicht mehr in der elterlichen Gewalt und Erziehung ſich befinden).

evangeliſcher Pfarrrer	katholiſcher Pfarrer	Ortsobrigkeit
N. N.	N. N.	N. N.
N., den	N., den	N., den ....

Vorſtehende Inſtruction wird hierdurch zur allgemeinen Kenntniß gebracht und dabei bemerkt, daß dieſelbe den bezüglichen Pfarrämtern bereits zugegangen, weshalb nunmehr nach derſelben zu verfahren iſt.

Von den Ortsobrigkeiten ſehe ich der Einſendung der in dem §. 3 vorgeſchriebenen Nachweiſung von ſolchen Individuen zum 10. November alljährlich unaufgefordert entgegen, welche keiner der beiden Landeskirchen oder doch keiner beſtimmten Parochie angehören. Iſt zur Erſtattung der Nachweiſung keine Veranlaſſung vorhanden, ſo muß zu dem beſtimmten Termine eine Vacat-Anzeige eingereicht werden.

Rothenburg, den 20. Juli 1858.

Der Königliche Landrath.

In Vertretung:

Der Kreis-Deputirte

von Gersdorff.

Spisach w Budyšinje 1861.

Aktuar *H. F. Wjela (Wehla)*.

Morła holička.

Ballada wot

Radyserba.

Swjatosćenu stronu znaju
Srjedźa Konjec Koćina;
Městno tam we ćichim haju
Rěka „morła holička“.

Tujawka we cunim płačku
Zrudnička tam kurkoli,
Syłobik tam při měsačku
Želne hrónčka žałosći.

Nimo wije so tam pućik
Nimo dźiwnej khopički,
Hałžku na nju abo prućik
Ruka kóžda położi.

Hońtwarja tam z třělbu w rucy
Ženje žanoh njezetkaš;
Pěkne duše nimo ducy
Wuspěwaju „wotče naš“.

Mjeno dźiwne, wašnje miłe
Štoha matej na sebi?
Spěwy, sće wy zapomniłe,
Woboje što znamjeni?

* * *

W Konjecach bě holo junu,
Hilžka rjeńša zemjankow;
Wóčka na nju, hwěžku cunu,
Dźěchu ze wšěch wobličow.

Hólcam zernčki błyskotachu
Na to swjećo jandźelske,
Haj też w kemšach přewodźachu
Jeje kłony, paćerje.

Hilžka póćiwa a miła
Zhladała bě luboh sej,
Dušu tajnje přikhiliła
Běše młodom hajnikej.

Maćerka ji mjelčo nana
Radżeše do klóštyra:
Tam před swětom wukhowana
Njewjesta sy njebjeska.

Nan bě prajił: Holcu šwarnu
Njedam khiba sedłakej,
Kiž ma ruku złotodarnu,
Štyri brune přaha sej.

* * *

Do Koćina wzachu z njeju
Hólcow šwarnej za kmótrow,
Hólcow młodej kubleńskeju,
Somoćanej pacholow.

Swjatej Mari poručena
Hilžka dźěše bożemje,
Dźěše kmótra wudebjena,
Wjes wša stejo hladaše.

Jědźeštaj, hdyž do pól skroči,
Kmótraj napřećiwo jej;
Ale z keńkow jenej woči
Złoby na nich sapaštej.

Młodoh hajnka w lěsku stejo
Zasłapachu trawańki,
Z mječikom so zahanjejo
Za kmótrami hrozyći.

Ći to łakaju za slubom,
Zaduš so mi nadźija,
Z wopječicu hlada k lubom
Hilža, wjertna zmijica!

* * *

Hoj, kak rychle křćiznowachu
Do wječorka swěčkatoh;
Wonka hwěžki zeskhadźachu,
Šěra nócka přěstrje so.

Božmje, božmje, wšitcy lubi!
Hilžka ruku dawaše,
Stražnik na wsy dawno trubi,
Dlěje mje tu njedźeržće.

Kmótřička, bjez přewodźerja
Sama tola njekhodź ty!
Hrozne khodojty tam šerja,
Sobu chcemoj k maćerćy.

Prošu, kmótraj, njedźiwajtaj,
Jandźel pěstoń ze mnu dže;
Z nim tu kročel hić mi dajtaj,
Před nim stwochnje šerjenje.

A so měrna winu ze wsy
Z lohkej nohu spěšneju;
Dołho hišće na předewsy
Do ćmy za njej hladachu.

* * *

Niže Konjec zajtra rano
Kwětaški wšě płakachu,
Wokoł holča skóncowanoh
Skhilane ze želnosću.

Kmótra Hilžka zakrawjena —
Hajnski mječik w wutrobi —
Jako lilja wutorhnjena,
Womačana w jasnej krwi.

Rubježne to ruki žane
Njejsu na njej pobyłe;
Pjerśćenje śće ma te rjane,
Rjećazki te złoćane.

Běda ze wšoh erta dźěše,
Běda z hele mordarjej. —
Młody hajnk so zhubił běše,
Nihdy wjacy přišoł njej.

Žarowanje sylzowate —
Towařski wšě płačite,
Erty wšitke žałośćate,
Smjertne zwony skorżace.

* * *

Swjatośćenu stronu znaju
Srjedża Konjec Koćina;
Městno tam we ćichim haju
Rěka „morła holička“.

Tam su Hilžku namakali
Blědu, zymnu, bjez duše,
A tom městnu mjeno dali,
Jako dżensa rěka śće.

Kóżda miłośćiwa ruka
Hałožku tam położi,
Kóżda zernička dże buka
Nimo dźiwnej khopički.

Drobny ptačk tam při měsačku
Želne hrónčka žałosći,
Tujawka we cunim płačku
Zrudnička tam kurkoli.

Dušni ludźo nimo ducy
Żela wo tu njebohu,
Pozastańši styknu rucy,
Wuspěwaja modlitwu.

Pokazka ze serbskeje synonymiki.

Wot *H. Imiša*, fararja w Hodźiju.

(Čitana w posedźenju ryčespytneho wotrjada 3. haperleje 1861 w Budyšinje.)

Ważnosć a nuznotu synonymiskich postajenjow w našej lubodrohej serbsčinje začuwajo sym so hižom dlěši čas z tej myslu nosył, ze započatkom synonymiskich přepytowanjow kedźbliwosć serbskeho ryčespyta za serbsku synonymiku zbudźić. Synonymika je mjenujcy to wjedźeństwo, kotrež přiwuzne abo podobne słowa we jich rozdźělnosći wukładuje. Zo by so k wobdźěłowanju synonymiki pokročowało, podawam tu česćenemu ryčespytnemu wotrjadej maćicy serbskeje tule pokazku, na kotruž so, da-li bóh, serbska synonymika założi.

Krać — rězać — naćeć. Słowjeso „krać“ poznamjenja dźělenje tajkich předmjetow, kotrež so ze snadnym nałožowanjom mocy pod nožom (abo přez nožicy) rozkładuja. W našich časach wobmjezuje so „krać“ na jědźne wěcy, kiž so z nožom k njeposrědnemu wužiwanju přihotuja. Zo je „krać“ w prjedawšich časach rozłožowanje mjehkich předmjetow zhromadnje poznamjenjało, wěmy ze słowjanskich naryčow a widźimy

z našeje serbščiny sameje, kotraž je nam „krawca“ zakhowała jako teho, kiž kraje, na př. sukno, plat. — Słowjeso „rězać“ poznamjenja rozkładowanje wěcow z nałožowanjom wjetšeje mocy a z wjetša też ze sylnišim gratom, hač z nožom (a z nožicami), na př. drjewo (z piłu abo z nałožowanjom wjetšeje mocy z nožom) rězać, deski (na rězaku, Schneidemühle) rězać, skót rězać (ſchlachten). Dale so „rězać“ nałožuje wo dźělenju abo krušenju tajkich wěcow, kiž so njepřihotuja k njeposrědnemu jědźenju, na př. mjaso rězać do kołbasow, cyblu rězać, kiž dyrbi so při warjenju přetrjebać. (Mjaso, cyblu rozkrał pak je sebi tón, kiž chce ju hnydom zjěsć.) W sadach bjez objecta t. j. intransitivnje trjeba so jenož „rězać“, na př. nóž, britej derje rěže. „Rězać“ so też we přenjesenej mysli nałožuje, na př. jeho w žiwoće rěže. — „Naćeć, naćinać“ poznamjenja wot jědźnych wěcow prěni kruch (častku) wotewzać, na př. butru, kołbasu, pjećeń, tykanc, pokrutu naćeć.

Stadło — hromada — črjóda — khopica — rjeśo — retomas — mróčel — syła — móc — lehnidło. Wěcnik „stadło“ wotkhadża wot słowjesa „stać“ a poznamjenja te předmjety, kotrež jedyn při druhim steja, na př. stadło skotu. — Wěcnik „hromada“ pokazuje na zrjadowane zjenoćenje wěcow jeneje pódla druheje abo jeneje na druhej, na př. hromada ludźi, hromada khěžow, hromada žerdźow, hromada žita, hromada jabłukow. Při „hromadźe“ wustupuje rjadowaca (hospodařska) mysl (přir. pjenjezy hromadźić). „Hromada“ trjeba so wo žiwych, kaž wo njewobžiwjenych předmjetach. Do „hromady“ kazać, „hromadu“ dźeržeć, „hromadu“ měć trjeba so při wuradźowanju a zarjadowanju gmejnskich należnosćow, hdźež prjódkstejeŕ (přez strażnika abo přez heju) do hromady kaže a ju dźeržy, a hdźež gmejnscy sobustawy hromadu maju. Tu je „hromada“ łaćanske concio, concilium, conventus. „Hromadu“ a „hromadźe“ trjebatej so też adverbialnje, na př.

hromadu přińć, hromadźe być. — „Črjóda“ (łaćanski: turba) poznamjenja towařstwo žiwych předmjetow bjez rjadomnosće, na př. črjóda hus, črjóda swini; we přenjesenej mysli: jedyn z črjódy (unus e plebe). — „Khopica“ (łaćanski: acervus) je zhrabanje abo zepřimanje njewobžiwjenych předmjetow bjez znutřkomneje rjadomnosće; na „khopicy“ wšo prěki a pódlu leži, na př. khopica syna, khopica črjopow (přir. wšo do „khopicy“ zbić). — „Rješo“ je mała hromada žiwych předmjetow, na př. rješo ludźi. — „Retomas“ je powjetšena, rozćehnjena črjóda, kotrejež wulkosće so njenadźiješ, na př. cyły retomas ludźi. — „Mróčel“ je kaž słowjanske „ćma“ (tma, tjma) na wulku hromadu přenjesene, na př. mróčel kemšerjow, mróčel swědkow. — „Syła“, po prawom tak wjele kaž sylnosć, poznamjenja wulku hromadu jenajkich předmjetow, na př. syła jandźelow. „Syła“ je wosebje njewobličeny dźěl wójska. — „Móc“ trjeba so při pjenjezach, kotrychž maš wjele, na př. wulka móc (Summe) pjenjez. — „Lehnidło“ je zjenoćeństwo z dobom wulehnjenych młodźatow, na př. prěnje lehnidło hus. —

Dobry — dušny — pěkny — rjany — šwarny — šikowany — lesny — přijomny — přijazny — wubjerny — krasny. „Dobry“ je fysiscy a moraliscy, kajkiž być dyrbi. — „Dušny“ je dušepołny, w cyłym wašnju wot duše wobknježeny a teho dla druhim wulcy spodobny. Też předmjety so „dušne“ mjenuja, kotrychž napohlad nas wokřewja. — „Pěkny“ ma rjany napohlad abo, kaž so pola nas najbóle trjeba, moralisku hódnosć w zadźerženju. — „Rjany“ (delnołužiski: rědny, wot wěcnika: rjad) rěka po prawom tón, na kotrymž je wšitko w dobrym rjedźe, a kotryž je po tajkim spodobny, na př. rjany twar, rjany dom, rjane słowa. — „Šwarny“ je čisty, njewomazany, po tajkim spodobny (přir. nješwarny = njemoraliski, njepocciwy). — „Šikowany“ mjenuje so tón, na kotrymž je so šik

(wustojnosć, wušiknosć) wopokazał, na př. šikowana drasta, kaž też aktivnje, štóž šik wopokazuje, na př. šikowany (wušikny) krawc; potom je z cyła šikowane, štožkuli je přez člowsku wustojnosć rjane ščinjene, na př. šikowana jstwa; ty pak njemóžeš prajić: šikowane wjedro, šikowane kwětki; přetož te je bóh tón knjez „rjane“ ščinił. — „Lesny“, wot wěcnika „lesć“, je po prawom tón, kiž sebi spodobny napohlad dawa, zo by přez to něšto dobył (lesny, lesćiwy, liſtig); potom nałožuje so „lesny“ husto też w dobrej mysli a rěka tak wjele, kaž wóčkej spodobny, rjany. — „Přijomny“ (łać. acceptus, jucundus) je tón předmjet, kiž je mojemu čuću rjany, dušny. — „Přijazny“ (z delnołužiskeho) rěka tón, kiž moju přijazń (Gunſt) zbudźuje. — „Wubjerny“ je z hromady wubrany (łać. electus, auserleſen, vorzüglich), po tajkim lěpši, rjeniši, hač wšitke druhe předmjety teje sameje družiny. — „Krasny“ pak (wot wěcnika: krasa = wulka rjanosć) je pola nas tak wjele kaž wulcy rjany a trjeba so wot tych předmjetow, kiž su same na sebi, bjez přirunanja z druhimi, wulcy rjane, na př. krasne njebjesa.

Přećelniwe přispomnjenja, kaž też podpjeranja mojeho předmjeta budźa mi jara witane. **H. I.**

Kluč k Frankowej zelowej zahrodźe.

Wot *K. A. Jenča.*

W prěnim zešiwku našeho lětušeho Časopisa smy pomjenowanja serbskich zelow, kaž je nam te same před nimale 300 lětami Dr. Franka w swojim „hortus Lusatiæ“ zawostajił, po originalnym texće wotćišćeć dali. Ze wšelakich stronow słyšachmy na to požadanje po wuloženiu tamnych mjenow a po jich přeloženju do našeje nětčišeje serbskeje ryče. Zo bychmy tajkemu požadanju dosć činili, podawamy tudy k najmjeńšemu to, štož smy

hač dotal w tutym nastupanju wuslědźić móhli, z tej nadźiju, zo so w přichodźe něchtón namaka, kiž budźe też te hač dotal njeznate słowa sub II. wułožić wjedźić. Hišće chcemy prjedy spomnić, zo „h.“ w tutym nastawku woznamjenja hornjołužiske, „d.“ pak delnjołužiske, a „n.“ z němskeje ryče wzate słowa. Mjenow z Delneje Łužicy ma Franka wjacy, hač z Horneje. Tola přeco njeda so z wěstosću postajić, kotre słowo je wón w Delnej a kotre w Hornej Łužicy słyšał, dokelž wobej naryči jara husto přez jene přińdźetej.

I.

Najprjedy zestajamy tudy te pomjenowanja hromadu, kiž su hižom same na sebi lóhcy k zrozemjenju, abo kotrež sebi tola nimale z wěstosću wułožić wěrimy:

1 Zſchiwa ruta = dźiwja ruta. h.
2 Boſhe dreiwko = bože drjewčko. h.
3 Phulyn, Pelen = polyń. d. — Polon, Pólen = połon. h.
4 Klep = klon. d. a h.
5 Keiſſaliza Szawi = kisala tšawa. d.
6 Calimus = kalmus. n.
7 Koblunck = kobołk. n.
8 Wolſchowe Drewo = Wólšowe drjewo. h.
9 Muſch = muš, Vogelmiere. d. = mósonc. h.
11 Meran = majron. n.
12 Dilla, němske słowo. — fopr = poprik. h.
14 Guſina ſtopa = gusyna stopa. d.
15 Peteczylia = pětršilka. n.
16 Mudri petſchowi klug = módry petřowy kluc. d. = módry pětrowy kluč. h.
17 Biel, Boyl vel Byl = byl, bulica. d.
18 Klep = khlěb. h.
20 wunhatha Scherliza = wónjata šerlica, Labkraut. d.
21 Pſorea lobeda = psowa loboda. d.
22 Wowß, Woiwßnel, Wouß = wows. h. a d.
23 Tauſynt ſchöny, němske słowo.

25 Bresina = brězyna, brěza. h.
28 Pſeſata = přěsada, Kohlpflanzen. h. — Byle Kăal = běly kal. d. bílý kal h.
29 wodre Kăal = módry kal. d.
30 Slocke lopena = slódke lopjena. d. = słódke łopjena. h.
31 Kranope Konopi = konopje. h. a d.
32 wotri petr = wótry pětr, kałaty pětr. h.
33 weßziw = wóst. h. = woset. d.
34 Garba, němske słowo. — Conſtrouka = kostrjowka, Anis. d.
37 Kaſtanic = khostonicha. n. Kostrija h.
38 Sczocko = šćotka. d. = šćětka. h.
39 Czybula, zebola = cybula. d. = cybla. h.
40 wißzne = wišnje. h. a d.
41 Byhle wiſchny = běłe wišnje. h.
42 zſhorne wyſchni = čorne wišnje. h.
44 Papencz Peperß = poponc. h.
45 Hermanſky vel Heermanßki = hermanćik, ăchte Camille. h.
47 Kßhawnijck = křawnik. d. — Kraunick = krawnik. h. — Ranene Schly = ranjene zele. h.
48 Mulowe ßele = molowe zele. h.
49 Schlunczwe ßele = słónčne zele. h.
50 Spuhul = spul, spyl. d.
51 wudny beerwenck = wódny barbjenk. h.
52 Kaplenky = khaplank, Ritterſporn. d.
53 Quittuly = kwitule. n.
54 Liſſena = lěsyna. h. — Leeßka = lěska. h.
55 Sapran, němske sł. — Baarba = barba. n.
56 Kuſtrona = kostrjowka, Anis. d. — Romßka Conſtranka = romska kostrjowka. d.
57 Bßyeze = psyće drjewo. h. — zwiſwe boß = dźiwi bós. h.
59 Bily Schonick = běły žonop. h.
62 Bob = bob. d.
63 Heiduſcha = hejduša. h.
64 Paproß, Poproßſch = paproć. h.
66 Sunicze = syncy. d. — Truſchkaliche, Trußkaliza = truskalca. h.

67 Saſſzenowe ſyrowo = jasenowe drjowo. d.
69 lackricza, leckritza = lekwica. n.
70 czſawa = třawa. d. — Trawa = trawa. h.
71 Bluſchze = blyšc. d.
72 woman = woman. h.
74 Mlacz = mlac. d. = mlóč. h.
75 Bilan = bělmanowe zele, bělman. d.
77 Jalopcz = jałorc. h. = jalowenc. d.
78 laßziga, němske słowo z Lattich nastate. — Salata. n.
81 wendel, němske słowo z Lawendel nastate.
82 Sock = sok. h.
83 Scholue violki = žolte violki. d.
84 Jehlenowy = jelenowy [t. j. korjeń].
85 Lüpſtock, němske słowo, tehorunja też Lipſtůcka.
86 bila liluia = běla liluja. d. — byle Lilie = běłe lilije. h.
87 Welkowe lycko = Wjelkowe lyko, Bitterfüß. d. — abocſchuk je skažene, z dweju słowow, a dyrbi po prawym rěkać „abo [wjelkowy] třuk". Třuk. d. = truk, die Schotte. h.
88 zywki = całtki. h. — Meyske quitki = mejske kwětki. h.
89 lahn = ljan. d. — loen = len. h.
90 gemel = chmel. d. — kmehl = khmel. h.
91 Slyß = slčž, slěžowe zele. d. — Schleß = šlěz, šlězna. h.
92 Jablucka = jabłuka, die Aepfel. h. — Jablun = jabloń. d.
93 Plencze = plonica. d. = płonych. h.
95 Matroure Schly = martrowne zele = boža martra. h.
97 Mittey, Mateiw = mjatłej. d. = mjetlička. h.
98 Jagly = jagly. d. — Jahlee = jahły. h.
99 Skuradwiczka = škorodwicka, Wegerich, plantago. d. [Tudy su Frankej za „Schaffgarben" wopačne mjeno prajili.]
100 meth = mech, Moos. d. = moch. h.
101 Kreſſra, němske słowo. Delnjołužičenjo praja: krjasa.
102 Kukel = kukel. h.
103 Laßky, Worich = wloski worjech. d. = włóski worjech. h.
104 Baſilica, němske słowo.

105 Lobeda = loboda, Melde. d. = łoboda. h.
106 magk = mak. h.
107 Morckey, Morchew = morchej. h.
110 Jabrick = jabrik. d., wot: jabeŕ, die Leiter. — Reblick = rjeblik. h., wot: rěbl, die Leiter.
111 greg = groch. d. — Rach = hroch. h.
112 Putnik, Putnick = putnik. h.
113 Plowy putnik = plowy putnik. Plowy rěka w Delnej Łužicy: falb.
116 lopel, topel = topoł. h. a d.
118 Petarowy klucz = pětrowy kluč. h.
119 Brunale Srole = brunowe zele, die Prunelle. d.
120 dorniki = dórnik, dórničel. h. = hłowonc.
121 Pulen, Poly, němskej słowje.
122 Kſuhſka = křuša. d. — Kruſcheiw = krušeń, krušej. h.
123 dub = dub. h. a d.
124 Retke, Rettkew = rjetkej. h.
125 Kßhin = křěn. d. — kren = křěn. h.
126 Riba, Repa = rěpa. h. a d.
127 Hadrick, němske słowo. — Woniſchtzo = wójniščo. h.
128 Swoteho Janowe Jahodki = swjateho Janowe jahodki. h.
129 Raßha, Roſchi = róža, róže. h. a d.
130 Scherne = šernje. d. = ćernje. h.
131 Ruta = ruta. h., z němskeho.
132 Czerrine Sſele = cerkwine zele, der Sadebaum. d.
133 Werba = wjerba. h. a d.
134 Salbya, Schalbija = želbija. h., z němskeho.
135 Beß = bez, baz. d. = bóz. h.
136 Scharlya, Sckarlya, z němskeho.
137 Roßgodnyk, Raßkoling = rozchlodnik. d. = rozkobnik. h.
139 Reyßh, Raaſch = rož. h. = rež. d.
140 Babeduſchka = babyduška. h.
141 Szanup Schonep = žonop. h.
142 Kreß, z němskeho. — Schereiw = žerchej. h.
143 Ranicze = ronico, der Nachtſchatten. d.
145 Ratwicza, Rottitſchka = rotwica, Rainfarren, Wurmkraut. d.

146 Kukawka = kukawa, kukawka, die Kuckuksblume. h. a d.
147 Lypa = lipa. h. a d.
148 wolkowe noloko = wjelkowe mloko. h. a d.
150 wodne worichi = wódne worjechi. h. a d.
151 Quiſchina = kwišina, kaž dźećel wokoło Khoćebuza
řeka. — Klij je němske słowo Klee.
153 Weyka = wejka. d. — Wika = wika. h., z němskeho.
154 Mendre vigele, violki modrec = módre fijałki. h.
155 Wiyrowe granij = winowe granje, Weintrauben. d.
156 Czernicze = carnicy, Heidelbeeren. d.
157 Swunky = zwónki, zwónčki. h.
158 Kopſchewy, Konſchiwy = kopřiwy. h. a d.

II.

Naposledku zestajamy hišće te pomjenowanja hromadu, kotrež su nam pak cyle njeznate, pak tajke, zo sebi je z wěstosću wułožić njezwěrimy. Tajke mjena su:

1 Billitze [wot běły?]. — 5 Lopuch [snadno = łopuš, přetož hišće dźensa řeka jene zelo kruwjaca łopuš, kiž je podobne na Sauerampffer; tutón sam řeka pola nas: kisały kał]. — 10 Bila ßlyß [prěnje słowo = běła]. — 13 dziegil. — 19 Schmolingk. — 23 Balky. — 24 Buckwey, fegere ſeele [poslenje słowo = zele]. — 26 Zuleb. — 27 Poragen [najskerje z němskeho]. — 29 Boly Schalck. — 35 Sadnick. — 36 Pſoſenczo. — 43 Pudleßeimy [snadź = podlěšk?]. — 43 Soropenie. — 45 Romanky. — 46 Bogey. — 52 Bußhenky. — 56 Romska Jabroſina. — 58 zas. — 60 zyſlewa ſehle [snadno = čisowe zele?]. — 61 murſchčky. — 65 Kopſicz kapriza. — 68 Pußonky. — 73 Racz a ſeye [prěnje słowo = nóc]. — 76 Zoic dziegil [snadno = žołty dźećel?]. — 79 Schlecka Lopena [poslenje słowo = łopjeno]. — 80 Tſczoßkacz. — 85 Bogny. — 88 Pißkacz. — 94 Szellnig, Pennecznik [pjenježnik?]. — 96 Pzoline Sehle [snadno = pcoline zele]. — 105 Bobetka. — 108 muſch Czermoniy a mudny [snadno = móš čerwjeny a módry?]. — 109 Jachbrige. — 114 Lopa. — 115 Tſerwitz [najskerje wot čerwjene]. — 117 Pura [najskerje su Frankej tudy wo-

pačne mjeno prajili, přetož: puŕ, pyŕ je słowo za Quecke]. — 138 gusſerky [wot gus = husyca]. — 144 Jadkurzin. — 149 gerelig. — 152 Spuriſch.

Serbske spěwanske swjedźenje
wot lěta 1845 hač do lěta 1851.

Po wšelakich rozprawach, w nowinach datych, wopisał
K. A. Fiedler,
seminarski wučeŕ w Budyšinje.

K najważnišim a k najmócnišim srědkam, kotreż slawni serbscy wótčincojo k zbudźowanju a wobtwjerdźowanju narodneho žiwjenja bjez našim drohim serbskim ludom nałožowachu, słušeja wosebje też serbske spěwanske swjedźenje. Z nimi wotewrjowaše so při założenju tych samych rjane, wokřewjace žórło, z kotrehož so bohate žohnowanje wuliwaše na hona našeho lubowaneho Serbowstwa. Ale nic jenož to. Njejsu serbske koncerty też tak někotreho druheho narodowca wo rjanosći našeje maćerneje ryče, kotraž běše w prjedawšich časach swoju nahladnosć, móhł rjec, cyle zhubiła, jasnje přeswědčiłe a jemu dopokazałe, zo je ta sama k spěwej wosebje khmana, a zo móže so wona ze swojim mjehkim, cunim, slěbrojasnym a čistym klinkom kóždy čas z italiskej runać? Njejsu Serbjo přez swoje spěwanske swjedźenje zjawnje pokazali, zo maja we sebi dosć mocy a sylnosće, so też w rjanych wědomnosćach a wumjeństwach druhim ludam runych wopokazać? Njeje so po tajkim přez serbske spěwanske swjedźenje wosebny załožk k přibywanju serbskeje khwalby zapołožił, a njejsu wone hižom sławu serbskeho mjena roznjesłe daloko a šěroko? Bjezdwělnje słušeja teho dla serbske spěwanske swjedźenje z połnym prawom do stawiznow serbskeje narodnosće. Duž chcu je też tudy z njewuhasliwymi pismikami do tych samych zaryć, zo by něhdy, hdyž budźemy dawno wšitcy pod zelenymi hórkami spać to spanje našich wótcow, potomnikow syła wjedźiła, kajke radostne serbske žiwjenje je přez spěwanske swjedźenje wocućiło a rjanu Łužicu z najkrasnišej młódnosću debiło.

* * *

Prěni serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany pjatk, 17. oktobra 1845, na třćleńi w Budyšinje.

Kak bě prěni serbski spěwanski swjedźeń nastał? Jako so w nalěću lěta 1845 założeński swjedźeń budyskeho serbskeho towarstwa swjećeše, wułožowaše k. wučeŕ Kocor, tehdy w Hornej Stróži, tu mysličku, zo by so snadź při bližšej nazymskej serbskej zhromadźiznje serbski spěwanski koncert wuwjesć dał. Jeho wukładowanje so spodobaše, a jako wón slubi, zo chce rad a lubje wjedźenje tajkeje wěcy na so wzać, dha wšitcy přitomni z radosću wobkrućowachu, zo chcedźa jemu při tym, hdźež móža a wjedźa, pomocni być, a bu jemu jako serbskemu „hudźbnemu mištrej“ poručene, wšo dalše z k. duchownym Seilerjom do rjadu stajić. A to bě so přez njeju, kaž też přez někotrych druhich horliwych Serbow, k postajenemu časej tak pěknje přihotowało, zo móžeše kóždy krutu nadźiju měć, ta wěc so wěsće derje radźi. Zo pak bě so spěwanski swjedźeń z cyła wuwjesć dał, to bě wosebje zasłužba serbskich wučerjow ze Sakskeje a Pruskeje, kotřiž njeběchu prócu, čas a pjenjezy lutowali, zo bychu z tutym rjanym skutkom serbsku sławu přisporjeli a před člowjekami swoju swěrnu serbsku mysl zjewili. — Štož nětko spěwanski swjedźeń wosebje nastupa, dha so tón samy, jako běše so generalna pruha 16. oktobra popołdnju w 4 hodź. a 17. oktobra dopołdnja w 9 hodź. na spěwanskim měsće wotdźeržała, pjatk 17. oktobra, kaž hižom horjeka pospomnjene, na budyskej třěleńi swjećeše, a běše so k temu 69 spěwarjow ze wšěch stronow našich lubych Serbow zešło. Spěwane buchu wyše serbskich spěwow też češke, pólske a ruske hłosy z podpołoženym serbskim textom. Spěwow, kotrež so w třoch wotdźělenjach spěwachu, běše wšo do hromady 25, a běchu te same slědowace:

Prěnje wotdźělenje.

1) Prawa Serbskosć; spěw po husitskim hłosu zestajany wot J. E. Smolerja. 2) Serbow wóteny kraj; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 3) Mój statok; přełožk wot J. E. Smolerja, hudźba čěskeje pěsnje: Kde domov můj? 4) Junu, junu! Khěrluš ze serbskich spěwarskich čisło 420, hudźba wot Kocora. 5) Khwalba hole; spěw wot Seilerja, hudźba wot J. K. Smolerja. 6) Troje knjejstwo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 7) Prěnje to lubše; spěw wot Seilerja, kudźba wot Kocora. 8) Mi rajtař so najlěpje lubi; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora.

Druhe wotdźělenje.

9) Njesmjertnosć; khěrluš wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 10) Zemrjeta njewjesta; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 11) Na serbsku Łužicu; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 12) Jenajke lubosće, jenajke podeńdźenje; spěw wot J. Wehle, hudźba wot Kocora. 13) Na domojhiće; spěw wot Seilerja, hudźba wot Seilerja a J. K. Smolerja. 14) Trompjetař na krawnišću; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 15) Postrowjenje z cuzby; spěw wot Seilerja po hłosu ruskeje narodneje pěsničkí: Sarafan atd. 16) Serbski narodny spěw; wot Seilerja po hłosu pólskeje pěsnje: Jeszcze Polska atd.

Třeće wotdźělenje.

17) Trać dyrbi Serbstwo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 18) Něhdźe a něhdy; spěw wot Seilerja po hłosu serbskeje pěsničkí: Kóždy raz ;: hdyž ja dom dźěch atd. 19) Dźělenje; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 20) Trošt; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 21) Wječorny spěw; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 22) Rekrutski spěw; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 23) Serbska meja; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 24) Wjesela spěw; spěw a hudźba wot Seilerja. 25) Přezpolo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora.

Texty tutych spěwow běchu, wyše spěwnych hłosow za spěwarjow, też za posłuchařstwo pod mjenom: „Wěnc serbskich spěwow, spěwanych 17. dźeń winowca 1845 w Budyšinje“, wosebje wotćišćane, a móžeše so tajka knižka při kassy za 1 nsl. dostać; za zastupny billet pak měješe so 2½ nsl. zapłaćić. — Hač do časa, hdźež měješe so spěwanje započinać, běše so zala třělerńje tak ze serbskim a němskim posłuchařstwom napjelniła, zo bě nimale přepjelnjena. Wječor w 6 hodźinach so koncert

wotewri a to z tym, zo dirigent, k. Kocor, jako zawod do spěwanja štyriručnu ouverturu, kotruž bě wón k temu skomponował, z k. Hatasom na pianoforće hraješe. Na to spěwachu so spěwy, hižom horjeka pomjenowane, z najwjetšej wustojnosću a horliwosću. Jako solistojo wustupichu: K. wučeŕ Bajeŕ z Łuha, k. wučeŕ Frencel z Njeswačidła, k. wučeŕ Hatas z Hrodźišća, k. wučeŕ Kocor z Horneje Stróže, k. wučeŕ Rada z Rakec, k. wučeŕ Pjekaŕ ze Židowa a k. wučeŕ Cybla z Budestec. Prěnje solo: „Serbow wótcny kraj“ spěwaše k. Hatas. Druhe solo: „Mój statok“ spěwaše k. Pjekaŕ. Třeće: „Khwalba hole“, kaž tež štwórte: „Prěnje to lubše“, spěwaše k. Rada. Pjate: „Zemrjeta njewjesta“ spěwaše k. Cybla. Šěste: „Jenajke lubosće, jenajke podeńdźenje“ spěwaše k. Frencel. Sedme: „Trompjetaŕ na krwawnišću“ spěwaše k. Hatas. Wosme: „Postrowjenje z cuzby“ spěwaše k. Bajeŕ. Dźewjate: „Dźěłenje“ spěwaše k. komponista sam, a dźesate: „Trošt“ spěwaše k. Bajeŕ. Tute spěwy so posłuchaŕstwu wulcy jara lubjachu, tak zo kk. spěwarjo a k. Kocor powšitkomne wopokaźstwa spodobanja a spokojenja bjez přestaća dostawachu. Za krónu wšěch spěwow bu spóznata Pólska: „Serbska meja“. Ju spěwachu kk. Ryćeŕ, Rada, Cybla a Hatas, a to z tajkej wustojnosću, kajkuž sebi text a hudźba žadaštej. Wšo posłuchaŕstwo bu přez tónle spěw tak zajate, zo dyrbješe so tón samy wospjetować a zo so komponistej, k. Kocorej, jenohłósne strowje wunjese. — Po dokončenym koncerće wustupi njeboh k. Dr. Klin a praješe w mjenje zhromadźenych posłucharjow, zo je so spěwanje wšitkim derje spodobało, Serbam pak wěsće dwójcy; dźakowaše so z rjanymi słowami za to, zo běchu spěwarjo zhromadźiznu tak wubjernje přez serbski spěw wokřewili; wuprajowaše nadźiju, zo budźa to přichodnje wěsće zaso sčinić chcyć a móc a dokonja swoju nadobnu ryć z tym,

zo so k posłuchařstwu wobroći a sebi pola teho wuprosy, zo by, jeli zo z nim jenak mysli, komponistej, basnjerjam a spěwarjam „bravo!“ wunjesło. A hnydom zazyńča sylne „bravo!“ po cyłej zali. — Na to so jara spokojeni posłucharjo domoj podachu; spěwarjo pak a hewak też někotři druzy přećeljo Serbowstwa zjenoćichu so k zhromadnej wječeri, kotruž běchu njeboh k. Dr. Klin, njeboh k. farař Jakub a k. ryčniski direktař Mosig Kłosopólski z witanym pokładom wupyšili. Při blidže spěwachu so hišće někotre spěwy a prajachu k. kandidat Domaška, njeboh k. Dr. Klin, k. duchowny Seileŕ a k. študent Pful pak džakomne, pak přećelniwe a posylnjace, pak zwjeselace a khwalace, pak wótčinske a nadźijepołne słowa, z kotrychž tudy jeno to strowje přispomnimy, kotrež k. duch. Seileŕ, kiž běše prjedy hižom swojeho wubjerneho basnjenja dla wot posłucharjow a spěwarjow jadriwu sławu dostał, spěwarjam wunjese. Wone měješe so tak:

Tym spěwarjam, kiž po lubosći
Su z blizka, z daloka sem přiječi,
Tym spěwarjam, kiž lakomnosći
Też města njedachu we wutrobi,
Tym spěwarjam, kiž zwjeselili
Su serbske wucho přez błós wšelaki,
Tym lubym Serbam spěwarjam
Třikróćne strowje wunošam:
„Vivat ta syła nadobna
A Stróžan mištyr připódla!“ —

Skónčnje hišće z krótkim naspomnju, zo su so bórzy potom wyše serbskich „Tydźeńskich Nowinow“ też wšelake druhe nowiny a časopisy jara khwalobnje wo serbskim spěwanskim swjedźenju wuprajowałe. Tak spominachu na njón ze wšěm počesćowanjom na př. češke nowiny: „Kwěty“, pólski časopis „Rok“, słowakski časopis: „Orel Tatranský“, němske nowiny: „Erzähler an der Spree“ a w Lipsku wukhadźace: „Slaviſche Jahrbücher“.

Druhi serbski spěwanski swjedźeń.

wotdźeržany 7. augusta 1846 w hosćencu k „třom lipam“ w Budyšinje.

Kaž z wopisanja prěnjeho spěwanskeho swjedźenja widźimy, dha bě hižom tehdy po dokónčenym serbskim koncerće njeboh k. Dr. Klin, budyski radny knjez a zastupny měšćanosta, zjawnje nadźiju wuprajował, zo budże so tajki swjedźeń přichodnje wěsće zaso swjećić. K temu běše tež přistupiło powšitkomne žadanje wšěch horliwych Serbow w městach a na wsach. Duž bu druhi serbski spěw. swjedźeń 7. augusta 1846 z dowolnosću wyšnosće w Budyšinje wotdźeržany. Spěwanje měješe so pod nawjedowanjom k. Kocora w zali hosćenca k třom lipam a traješe popołdnju wot šesćich hač do na poł dźewjećich wječor. K temu bě so ze wšěch kóncow serbskeho kraja přez 100 wučerjow jako spěwarjow zhromadźiło. K wosebitej pyšnosći swjedźenja služeše pak to, zo tež 18 serbskich knježnow sobu spěwaše. Wot nich wustupichu jako solistki knježny: Emilija Pfulec z Přišec, Khrystla Kocorec ze Stróže a Lydija Jakubec z Budyšina. W chorje pak wustupichu knježny: Angelika a Laura Bróskec z Budestec, Khrystla Buderec ze Židowa, Hana Gudźic z Minakala, Ernestina Hatasec z Hrodźišća, Ernestina Höhnic z Wulkeho Wjelkowa, Hedwija Jakubec z Budyšina, Karolina Kulmanec z Delneho Wujezda, Zera Łahodźic z Kholma, Henrietta Lehmanec z Budyšina, Augusta Lohsec, Karolina Reicheltowa a Amalia Šołćic ze Židowa, Karolina a Augusta Smolerjec z Łaza. — Wšo spěwanje bě do třoch wotdźělenjow dźělene a před kóždym hraješe k. Kocor dušnu, za nastupjace spěwy připrawjenu ouverturu. Wšěch prjódknjesenych spěwow bě 23, a njebuchu jenož originalne serbske, ale tež čěske, słowakske, pólske, rusowske a delnołužiske hłosy z podpołoženym hornoserbskim textom spěwane. K šěsnaćim spěwam bě k. Kocor hudźbu zestajał, a 1 hłós bě pólski, 2 čěskaj,

1 delnołužiski, 1 rusowski, 1 słowakski a 1 narodny hornołužiski. Textow, kotrež běchu też za posłucharjow pod mjenom: „Druhi wěnc serbskich spěwow, spěwanych 7. dżeń żnjeńca 1846 w Budyšinje“ wosebje wotćišćane a za 1 nsl. k dostaću, bě podał k. Seileŕ 19, k. Smoleŕ 2, k. Domaška 1 a k. Wehla też 1. Zo pak bychu też Němcy wjedźeli, što so spěwa, dha běchu texty do němskeje ryče přełożene a pod napismom: „Liederkranz. Ueberſetzungen wendiſcher Originallieder, geſungen am 7. Auguſt 1846 in Bautzen“ za 1 nsl. k dostaću. Tute přełožki běchu zhotowali: Knježna Lydija Jakubec, k. Bróska, k. Domaška, k. Kochta, k. Mučink, k. Pjekaŕ (najwjacy), k. Seileŕ, k. Smoleŕ a k. Wehla. — Spěwy, kotrež so spěwachu, běchu pak slědowace:

Prěnje wotdźělenje.

1) Jednota; spěw po husitskim hłosu zestajany wot Seilerja. 2) Traće Serbowstwa; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 3) Lubinski hród; spěw wot Wehle, hudźba wot Kocora. 4) Nowe Serbstwo; spěw wot Domaški po hłosu pólskeje pěsnje: Trzeci Mai. 5) Štyri róže; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 6) Pryne Janowi Serbjo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 7) Wójnski spěw; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora.

Druhe wotdźělenje.

8) Wopytanje; spěw wot Seilerja po hłosu delnołužiskeje pěsnje: Stoj ta lipa we tom dole atd. 9) Nazymne lisćičko; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 10) Žarowanje; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 11) Wojak a holičo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 12) Wojeŕski spěw; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 13) Moje wjesela; spěw wot Seilerja po hłosu rusowskeje pěsnje: Sołowej mój sołowej. 14) Při kolebcy; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 15) Nitra; słowakski narodny spěw, zeserbšćeny wot Smolerja. 16) Ćeža a dobrota; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora.

Třeće wotdźělenje.

17) Reja; spěw wot Seilerja po hłosu hornołužiskeje pěsnje: Wjerć mje pola herca atd. 18) Zastaničko; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 19) Honjeŕski spěw; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 20) Rajtarjo moji mužojo; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 21) Cyganowa pišćel; přełožk Čelakowskeho češkeje pěsnje:

Naš tatíček nebožíček atd. wot Smolerja, hudźba wot Čecha Wórla. 22) Spěwarjo rjejžownicy; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 23) Serbska meja; spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora.

Wšo spěwanje bě so jara derje poradźiło a žněješe teho dla pola posłuchařstwa najwjetšu khwalbu. Wosebitu sławu dosta „honjeŕski spěw“ a ta hižom při prěnim swjedźenju překrasnjena „meja“, přetož wobaj spěwaj dyrbješ̆taj so wospjetować. Jako solistojo wustupichu pak w quartettach, pak sami kk.: Bajeŕ z Łuha, Běrnich ze Šćeńcy, Bräuer z Khróśćic, Hatas z Hrodźišća, Kocor ze Stróže, Kulman a Linka z Wojerec, Lólk z Hermanec, Pjekař ze Židowa, Rada z Rakec, Rychtař z Nosaćic, Ryćeŕ z Budestec, Ryćeŕ z Wóslinka, Šołta z Běłeho Khołmca, Smoleŕ z Łaza, Vogel ze Zaryča, Cybla z Budestec, a dostachu wšitcy wot posłucharjow wopokažstwa wulkeho spodobanja. Bjez knježnami spěwachu tři solo, mjenujcy knježna E. Pfulec, knježna Kh. Kocorec a knježna Lydija Jakubec. Knježna Pfulec spěwaše: „Nazymne lisćičko“; knježna Kocorec wustupi z k. Cyblu w dueće: „Wojak a holičo“ a knježna Jakubec zanjese spěw: „Při kolebcy“. Wšěm třom dosta so ze strony bohateje přitomnosće za jich wokřewjace, z wubjernej luboznosću prjódknjesene spěwanje powšitkomny poklesk a horliwa „sława!“ — Hač runje bě za tutón koncert, ke kotremuž tón raz přistupny billet 5 nsl. płaćeše, najwjetši budyski sal wuzwoleny, dha běše tón samy, dokelž bě so přez 400 posłucharjow zešło, tola wšudźom wobsadźeny a móhł rjec přepjelnjeny. My widźichmy wopytarjow z najdalšich kóncow serbskeho kraja a hewak też lubych Serbow z Lipska, Prahi, Draždźan, Bólesławja atd., kiž pjenjezy a wobćežnosće lutowali njeběchu, zo bychu serbski spěwanski swjedźeń sobu překrasnili. — Na tribunje běchu wot wubjerka přeprošeni najwyšši kralowscy, měšćanscy a duchownscy zastojnicy ze swojimi

swójbami wosebne města dostali a wopokazowachu přez swoju přitomnosć, zo Serbow prócowanja česćić wjedźa. Po dokónčenym spěwanju sydnu so wšo spěwarstwo k hosćinje, teho runja tež wulka mnohota horliwych Serbow a přećelow Serbowstwa; wšo do hromady přez 300 wosobow. Kaž prjedy při koncerće krasne spěwy, tak běchu nětko při hosćinje, hdyž hudźba, z 20 hercow wobstejaca, z khwilemi wućichny, krasne ryče słyšeć. Najprjódcy wunjese njeboh k. Dr. Klin z rjanymi słowami sakskemu a pruskemu kralej najwutrobniše strowje, na čož njeboh k. farař Jakub postany a z přihodnymi słowami lignickemu knježeŕstwu, budyskej krajskej direkcii a budyskemu měšćanskemu zastojnstwu dźakapołnu sławu přinjese. Nětk pokhwali k. duch. Seileŕ spěwarjow a spěwarki, kaž tež wosebje k. Kocora, na lubozne wašnje, a potom bu wot njeboh k. duch. Rädy z Hodźija, k. wuč. Mučinka ze Zemic, k. wuč. Wehle z Bórka, k. wuč. Meldy z Dažina, k. wuč. Pjekarja ze Židowa, k. duch. Łahody z Khołma, k. wuč. Bartka z Khwaćic, k. duch. Rädy z Hućiny a wjele druhich pak na Serbowstwo, pak na spěwanski swjedźeń, pak na wěste wosoby tak rjenje a krasnje spominane, zo hinak być njemóžeše, hač zo stajnje: „Sława!“ po zali klinčeše a brinčeše. Hewak wunjese k. duch. Bróska z Budestec zhromadne strowje kk. Seilerjej, Smolerjej a Kocorej; k. štud. Pful z Lipska njeboh k. Dr. Klinej; k. Smoleŕ wšitkim swěrnym podjanskim Serbam, wosebje jich wučerjam; njeboh k. duch. Jakub česćenym němskim hosćam; k. Kocor swojimaj lubymaj staršimaj atd. K wosebitej radości służeše pak, jako njeboh k. duch. Jakub postany a zhromadźiznu na k. Kocorowe zasłużby kedźbliwu sčinjo, město swojeje knježny džowki Lydije někotre přisprawne hrónčka praješe, a jako tuta při tych słowach:

„Kaž tón wěnc, kiž w serbskim mjenje
Serbska ruka poskići,

Waše mjeno njech so rjenje,
Njech so młódnje zeleni!“

k powšitkemu spodobanju k. Kocorej ławrjencowy wěnc na hłowu staji, našemu česćenemu prěnjemu hudźbnemu mištrej sławu wunjese. — K dobremu kóncej hosćiny zanjese něchtó tón spěw: „Hišće Serbstwo njezhubjene“, kotryž wša zhromadźizna ze spodźiwnej horliwosću wuspěwa. Po hosćinje bě pyšny bal a kaž něhdy Davit k Božej česći rejwaše, tak so tón króć reje k česći Serbowstwa a našeje lubeje wótčiny zwjedowachu. Někotryžkuli njeby rejwał, hdy by tutón bal serbski bal njebył, ale hdyž běše tajki, dha bě zdobne, zo so też přez rejwanje wótčinstwo pokazowaše. — Kaž na prěni, tak spominachu wšelake nowiny nětko też na druhi serbski spěwanski swjedźeń ze wšej khwalobnosću, a to čěske nowiny: „Kwěty“, němske nowiny: „Erzähler an der Spree“, łužiska nowina: „Der ſächſiſche Poſtillon“, lipsčanski časopis: „Deutſche allgemeine Zeitung“, draždźanski „Tageblatt“, pruske nowiny: „Berliniſche Nachrichten von Staats- und gelehrten Sachen“ a samo sakski: „Dorfbarbier“.

Třeći serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 7. oktobra 1846 na třeleńi we Wojerecach.

Wosebje na žadanje wojerowskeho towařstwa a na wabjenje wojerowskeho serbskeho kantora k. Linki bu 7. dźeń oktobra 1846 třeći serbski spěwanski swjedźeń z dowolnosću wyšnosće na třeleńi we Wojerecach wotdźeržany. Spěwow, kotrež běchu so za spěwanje wuzwoliłe, běše 17 a sćěhowachu te same takle:

Prěnje wotdźělenje.

1) Jednota. Druhi wěnc, čisło 1. 2) Serbow wótcny kraj. Prěni wěnc, č. 2. 3) Traće Serbowstwa. Druhi wěnc, č. 3. 4) Mój statok. Prěni wěnc, č. 3. 5) Žarowanje. Druhi wěnc, č. 11. 6) Postrowjenje z cuzby. Prěni wěnc, č. 15. 7) Zastaničko. Druhi wěnc, č. 19. 8) Pryne Janowi Serbjo. Druhi wěnc, č. 7. 9) Přezpolo. Prěni wěnc, č. 25.

Druhe wotdźělenje.

10) Nowe Serbstwo. Druhi wěnc, č. 5. 11) Wojeński spěw. Druhi wěnc, č. 13. 12) Honjeński spěw. Druhi wěnc, č. 20. 13) Na domojhiće. Prěni wěnc, č. 13. 14) Rajtarjo moji mužojo. Druhi wěnc, č. 21. 15) Cyganowa pišćel. Druhi wěnc, č. 22. 16) Trompjetař na krwawnišću. Prěni wěnc, č. 14. 17) Meja. Druhi wěnc, čisło 24.

Serbske a němske texty tutych spěwow běchu za posłuchańtwo na předań přihotowane a při kassy k dostaću. Spěwarjow běše so 40 zhromadźiło, a mějachu ći sami dopołdnja w 10. hodź. pospomnjeneho dnja na spěwanskim městnje powšitkomnu pruhu. Koncert samón pak, kotryž k. Kocor wjedźeše, započa so popołdnju po pjećich hodźinach a traješe hač do na poł wosmich wječor. Přistupny billet płaćeše při kassy 3 nsl., štóž sebi jón pak pola k. kantora Linki we Wojerecach do prědka wotewza, trjebaše jeno 2½ nsl. dać. Posłuchańtwo, tak derje serbske kaž němske, běše we wulkej mnohosći přitomne, a wšě spěwy, kotrež so prjódknjesechu, dostachu zjawne wopokažstwa powšitkomneho spodobanja. Jako solistojo wustupichu knježa wučerjo: Bajeŕ z Łuha, Błaža z Narta, Hatas z Hrodźišća, Linka z Wojerec, Lólk z Hermanec, Pjekař ze Židowa a Ryćeŕ z Wóslinka. Wyše teho wustupichu w soloquartettach też hišće knježa wučerjo: Běrnich ze Šćeńcy, Bórš z Rakec, Kulman z Wojerec a Šołta z Běłeho Khołmca. Wšitcy zasłužichu sebi wulku khwalbu. Wosebje lubjachu so spěwy: Jednota, Mój statok, Přezpolo, Honjeński spěw, Trompjetař na krwawnišću, Meja, a dyrbjachu so te same teho dla na powšitkomne žadanje wospjetować. Z cyła bě so wšo spěwanje jara derje poradźiło a tak serbskemu mjenu z nowa rjanu sławu dobyło. — Khwilu po dokónčenym koncerće zesydachu so spěwarjo a mnozy přećeljo Serbowstwa a serbskeho spěwa, něhdźe 100 wosobow, za blido k hosćinje. Rjane słowa a krasne sławy ju pyšachu. Najprjedy wunjese k. sup. Kubica w na-

dobnej ryči pruskemu a sakskemu kralej mócnu sławu, na čož k. krajski běrka Krečmař z Wojerec spěwarjam dźakny připitk přinjese z tym přećom, zo bychu tajke spěwanje bórzy zaso we Wojerecach wospjetowali. Nětk wunjese k. wučeŕ Melda k. kantorej Lincy a k. kand. Pful pak k. Kocorej sławu, na čož k. kand. Smoleŕ swoju zběrku serbskich narodnych pěsničkow k. Kocorej jako spomnjenku na wojerowski serbski spěwanski swjedźeń přepoda z tym přispomnjenjom, zo so za tajkeho wubjerneho spěwanskeho mištra tež tajke wulke spěwańske jara derje hodźa. Potom spěwaše so z wulkej horliwosću: Hišće Serbstwo njezhubjene atd. a něšto pozdźišo jedyn za tutu składnosć wosebje zestajany a čišćany spěw, po kotrehož wuspěwanju k. Kocorej rjany pokhwalny wěnc na hłowu stajichu. Hewak buchu hišće sławy wunjesene spěwarjam wot k. sup. Kubicy, k. duch. Seilerjej wot k. Kocora, městu Wojerecam wot k. Seilerja, pruskim wučerjam wot k. Pjekarja, přitomnym knjenjam a knježnam wot k. kand. Imiša, k. sup. Kubicy wot k. Seilerja, přitomnym Němcam wot k. Meldy, sakskim wučerjam wot k. Kulmana atd. Skónčnje hišće raz k. sup. Kubica postany a wuprajowaše přeće, zo by so po derje dokonjanych třoch wěcach bliži serbski spěwanski swjedźeń tež derje radźił, na čož po wšej zhromadźiznje sylne: „Daj to Bóh!“ zaklinča.

Štwórty serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 8. oktobra 1847 w hosćencu k třom lipam w Budyšinje.

Jako so 2. dźeń haperleje 1847 serbska zhromadźizna na winicy w Budyšinje dźeržeše, bu na tej samej hižom twjerdźe postajene, zo ma so 4. serbski spěw. swjedźeń 8. dźeń winowca w zali budyskeho hosćenca k třom lipam swjećić. Teho dla činjachu so někotre měsacy prjedy wšelake přihoty k temu. Tak čišćachu so spěwne hłosy, serbske a němske textowe knižki, noty so pisachu,

tři pruhi so wotdźeržachu, a to prěnja 22. sept. popołdnju w Minakale, druha 25. sept. popołdnju w Rakecach a třeća na spěwanskim dnju dopołdnja w budyskich třoch lipach. Jako běše nětko wšo pěknje přihotowane, zeskhadźa 8. oktober a z nim změrowa so horca žedźiwosć serbskich wutrobow. Koncert so pod wustojnej direkciu k. Kocora wječor na poł sedmich započa, a běše so do teho časa bohata syła posłucharjow, bjez nimi wjele burskich kaž też wosobnych Serbow, zhromadźiła, tak zo bě zala do cyła napjelnjena. Přistupny billet płaćeše 5 nsl. Spěwany bu „serbski kwas“, wobraz ze žiwjenja; text wot Seilerja, hudźba wot Kocora. Wyše spěwnych hłosow běše text, kaž hewak, też za posłucharjow pod mjenom: „Serbski kwas jako třeći wěnc serbskich spěwow, spěwanych 8. dźeń winowca 1847 w Budyšinje“ wosebje wotćišćany. Němski přełožk, wot k. Pjekarja přihotowany a pod napismom: „Die wendiſche Hochzeit. Dritter Kranz wendiſcher Geſänge. Geſungen den 8. Oktober 1847 in Budiſſin“ wotćišćany, běše też k dostaću. Kóžda knižka, serbska kaž němska, płaćeše 1½ nsl. — Spěwarjow běše na sto a spěwarkow wósomnaće. Jako solistki a solistojo wustupichu pak w čistych solach, pak w soloduettach, pak w soloquartettach knježny: Hana Gudźic (jako njewjesta), Emilija Pfulec, Khrystina Kocorec, a knježa: Cybla (jako nawoženj), Hatas, Pjekař, Bajeř, Ryćeř, Krečmař, Wařko, kaž też Kocor sam. Druheje dźělby čisło 9 („So kóžda ženitwa njeradźi“ atd.), hdźež k. Kocor jako solista wustupi, kaž też chor třećeje dźělby čisło 9 („Naš njeboh dźěd“ atd.) dyrbješe so na powšitkomne žadanje dwójcy spěwać. Z cyła so text kaž spěwanje posłucharjam wulcy spodobaše, štož so nic jeno přez wobstajnu kedźbliwosć a wjelekróćny poklesk wozjewješe, ale so też po skóńčenym koncerće ze wšěch stronow wuprajowaše. — Na hosćinje, za kotruž billet 10 nsl. płaćeše, poltřeća sta ludźi dźěl

bjerješe, bjez nimi też tójšto Němcow. Tudy sławy wunjesechu: Njeboh k. Dr. Klin sakskemu a pruskemu kralej; njeboh k. duch. Jakub serbskemu nadobnemu ludej, kaž też założerjam a přisporjerjam spěwanskich swjedźenjow; k. duch. Seileŕ serbskim spěwam, spěwarkam a spěwarjam, wosebje pak lubosći a jednoće w slědowacych štučkach:

Tři stworićelske mocy mjenuju
Při našim lubym serbskim swjedźenju.
Ze štučkami za khójnu
Ma prěnja prócu, wójnu;
Nic wulka njej' pak jejna zasłužba,
Hdyž so ta stwórba prawje wobhlada.

Hlaj, što je ćěło — też to najrjeńše —
Hdyž nima dych a mocy žiwjeńske?
Što kwasne hrónčka chcedźa,
Hdyž něme w knižkach sedźa?
Duž khwalbu zdobnje wjetšu zasłuži
Ta druha móc, kiž hrónčka wožiwi.

Što něhdy běše też wot Hadama,
Hdyž hišće leżeše tam bjez dycha?
Duž, lube złote dźěći,
Ta druha móc so swěći
We rjeńšej khwalbje teho stworjenja
A Stróža praji: ta mi přisłuša!

Oho! wy Stróženjo a Stróžanki,
Wy njejsće dołho sami na swěći!
Wy chcyli moje „ale“
Też hišće słyšeć dale;
Ta wulka třeća móc we stworjenju
Je pódla tu ze swojej ważnosću.

Ta třeća móc ze swojej dobrotu
Je spomhała tom dźěsću na nóžku.
Přez nju tři lipy klinča,
Hač Łužicy wšě brinča —
A kraj a zhromadźizna swjedźeńska
Ji ŕěka: serbska lubosć, jednota.

A dokelž spěwarjo a spěwarki
Kćěw kwasej hakle dachu žiwjeński,
Dha třećej mocy prawa
Klinč mócna, džakna sława,
A do najdalšich časow Łužica
Njech z česću, z khwalbu na nich spomina!

Dale wunjesechu sławy knježa: duch. Łahoda z Lubija wobstawanju serbskeje ryče; Póst z Bórkow w delnołužiskim jazyku: wosebnosćam serbskeje ryče; Pjekař knjezam: Jakubej, Seilerjej a Kocorej; Kocor Seilerjowemu a swojemu junšemu kwasej atd. atd. Wšěch sławow běše wšo do hromady 24. Z cyła za hosćinskimi blidami najwjetša radosć z wulkej přistojnosću knježeše, kotraž so na přećelniwych wobličach, we wutrobnych ryčach a horliwych spěwach („Hišće Serbstwo“ atd., „Zelena ta meja“ atd.) powšitkomnje wozjewjowaše. — Serbski bal, za kotryž billet 15 nsl. wučinješe, so z Kocorowej „meju“ wotewri a njezakhowa jenož prjedawšu radosć, ale ju hišće wjele bóle powjetšowaše, tak zo na kóncu kóždy wobžarowaše, zo běše so balski čas „tak ruče pominył“. A tak dha so też tutón za Serbstwo tak ważny swjedźeń z wulkej spokojnosću a wutrobnej radostnosću dokonja, a swěrni synojo lubodroheje serbskeje narodnosće rozžohnowachu so, z wjeselej nadźiju do přichoda hladajo, z tym słowom: „Zasy so budźemy widźić: přichod wěncy wije!“

Pjaty serbski spěwanski swjedźeń.

wotdźeržany 13. junija 1848 w kupjeli Marineje Studnje pola Smječkec.

Srjedu po jutrach, 26. hap. 1848, bě so hižom při maćičnym zhromadźenju postajiło, zo so w tutym lěće w Budyšinje žadyn spěwanski swjedźeń dźeržeć njedyrbi, ale zo ma so tajke wjesele tón króć w jenej druhej krajinje wuwjesć. Duž bu wobzamknjene, zo dyrbi so to 3. dźeń swjatkow, 13. junija, w kupjelach Marineje Studnje pola Smječkec stać. Naš sławny hudźbnik, k. Kocor, bě k temu najrjeńše spěwy z prjedawšich wěncow wu-

zwolił a hromadu zestajał, a jich text bu pod mjenom: „Stwórty wěnc serbskich spěwow, spěwanych 13. dżeń smažnika 1848 w kupjeli Marineje Studnje pola Smječkec“ za posłuchařstwo w podjanskim prawopisu wosebje wotćišćany. Pruhu wotdźerża k. Kocor 7. junija popołdnju w Rakecach. Jako běše nětko postajeny dżeń tudy, dha zjězdźowachu a skhadźowachu so lubowarjo serbskeho spěwa na swjedźeńskim městnje, a hač runje bě jara čopło a wšelake wjesela wokoło Smječkec wjele ludźi wotdźerżowachu, dha běše so tola telko posłucharjow zbromadźiło, zo běše sal cyle napjelnjeny. Wšón koncert, za kotryž bě so też wjele spěwarjow zešło, wobsteješe z třoch dźělbow. Prěnja dźělba wopřiješe wótčinske spěwy, druha elegiske a nazrudne a třeća poskićowaše žortniwe a wjesele kuski. Běchu pak to slědowace spěwy:

Prěnja dźělba.

1) Prawa Serbskosć. Wěnc I., č. 1. 2) Serbow wóteny kraj. Wěnc I., č. 2. 3) Mój statok. Wěnc I., č. 3. 4) Traće Serbowstwa. Wěnc II., č. 3. 5) Trompjetař na krwawnišću. Wěnc I., č. 14. 6) Moje wjesela. Wěnc II., č. 14. 7) Nawoženjowy spěw (Ptačik leći atd.). Z „kwasa“. 8) Wojeński spěw. Wěnc II., č. 13.

Druha dźělba.

9) Žarowanje. Wěnc II., č. 11. 10) Zemrjeta njewjesta. Wěnc I., č. 10. 11) Hanczyna swěrnosć. Ze „serbskeho kwasa“. 12) Swjateje Marine sylzy. Spěw wot Seilerja, hudźba wot Kocora. 13) Postrowjenje z cuzby. Wěnc I., č. 15. 14) Trošt. Wěnc I., č. 20. 15) Na domojhiće. Wěnc I., č. 13.

Třeća dźělba.

16) Khatržinka. Ze „serbskeho kwasa“. 17) Khwalba hole. Wěnc I., č. 5. 18) Honjeński spěw. Wěnc II., č. 20. 19) Wjerjebina rjenje atd. Z „kwasa“. 20) Něhdy wóčko swětle atd. Z „kwasa“. 21) Štó to mysli, štó atd. Z „kwasa“. 22) Cyganowa pišćel. Wěnc II., č. 22. 23) Naš njeboh dźěd. Z „kwasa“. 24) Přezpolo. Wěnc I., č. 25. 25) Serbska meja. Wěnc II., č. 24.

Spěwanje započa so wječor w sydmich hodźinach a žněješe na wšěch stronach wulke spodobanje. Jako solistojo wustupichu knježa wučerjo: Bajer, Frencel,

Kocor, Pjetaš, Rada a Cybla a zasłužichu sebi powšitkomnu khwalbu. Na wjelestronske žadanje buchu też někotre spěwy wospjetowane. — Po spěwanju, kotrež so dla wulkeho njewjedra khwilu zatorhny, bě hosćina, na kotrejž jich tak wjele dźěl bjerješe, hač města dosahaše. Rjane ryče a krasne słowa ju debjachu. Najprjedy wustupi k. Herman, tehdy zaposłanc na sejmje w Draždźanach, a wunjese w mjenje swěrnych a swojeho krała łubowacych Serbow sakskemu kralej Bjedrichej Augustej wutrobne strowje. Potom wunjese njeboh k. M. Cyž k. Kocorej sławu, na to k. Kocor jednoće bjez katholskimi a evangelskimi Serbami, k. Mučink našej lubej Łužicy a k. Imiš němskemu parlamentej w Frankfurće, dokelž bě tutón wukaz dał, zo dyrbja też Serbja we wšitkim, štož jich narodnosć a ryč žada, swoje prawo měć. Na to spěwaše so z wosebitej horliwosću: „Hišće Serbstwo njezhubjene“ atd. Po dokónčenju tuteho spěwa so nětko zasy sławy dale bóle žórliś počinachu, a bě tych samych tak wjele, zo na wšě wosebje spominać njemóžu. Jeno sławu k. Seilerja, serbskemu burskemu stawu wunjesenu, chcu hišće zdźělić. Wona měješe so tak:

Nam Boże pismo pokaže:
Kak Bóh sam bura stajił je,
Ta wěrnosć steji njehnuta,
Kaž hory pola Kamjenca.

Bur ma so prócować a dréć,
Duž dyrbi so we česći měć.
Wón husto studźeń wužiwa,
Hdyž wino křewi měšćana.

Bur wjele potu rozlije,
To grat a polo předuje,
Haj husto wjedra, nuzy dla
Njej hišće žana njedźela.

Bur ma so zlutnje přez swět prać,
Zo přec móhł dań a dawki dać,

Wón z twarohom so spokoji
A butru njese na wiki.

Štóž bura prócu wopomni
A kak wón krošik zasłuži,
Tón budże dżensa zdobnje rjec:
K nam witaj, luby, do Smječkec!

A štóž je dżensa w Smječkecy
Na serbskej wěcy wjeseły
A serbskich burow lubo ma,
Njech wšitkim „sława“ přiwoła!

Wosebje też na to sobu spominam, zo bu při blidże k. Kocorej wot k. Imiša rjany pječatny pjerśćeń jako wopokaźtwo wysokowaženja knjeza Kocoroweho pilneho wótčinskeho skutkowanja ze strony jeho serbskich přećelow přepodaty, na čož k. Kocor zdobnje wotmolwi a wobstajnosći w skutkowanju za Serbowstwo sławu wunjese. Po tym spěwaše so z powšitkomnym dźěłbraćom we wšěch Serbach znata a lubowana „Meja“. — Prjedy hač so hosćina skónči, zanjese hišće wša přitomnosć z najwutrobnišej radosću tamny mócny wótčinski spěw: „Naše Serbstwo z procha stawa“ atd., na čož so potom borzy bal započa, kotryž hač do ranja traješe. Runjeż bě Boże njewjedro spěwanje khwilku zadźěwało, dha tola radostne myslički njebě zahnać chcyło, přetož wot wječora hač do běłeho dnja měještej wokřewjaca radosć a česne wjesele swoje knjejstwo.

Šesty serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 11. oktobra 1848 w hosćencu k čornemu jehnjeću w Lubiju.

Z wulkej wótčinskej horliwosću swjećeše młódniwe Serbowstwo tón króć swój spěwanski swjedźeń w Lubiju, na mrokach rjaneho serbskeho kraja, zo by so też tudy khwalba serbskeho mjena rjenje zabłyšćiła, kaž słónco njebjeske. Za spěwanje bě so wuzwolił Seilerjowy „serbski kwas“, wot Kocora skomponowany a hižom lěto prjedy w budyskich tšoch lipach z wosebitej

sławu krónowany. Bohata syła spěwanskich mocow, ze 17 knježnow spěwařkow a 44 knjezow spěwarjow wobstejaca, běše so radosćepołna zešła, tak zo móžeše naš sławny hudźbny mištr, k. Kocor, kotryž spěw wjedźeše, ze sylnym chorom wustupić. Jako běše so nětko generalna pruha popołdnju w třoch hodźinach swjedźeńskeho dnja na spěwanskim měsće wotdźeržała, započa so koncert, za kotryž bě płaćizna přistupneho billeta na 5 nsl. postajena, wječor w sydmich hodźinach. Ličba posłucharjow, kotřiž móžachu tak derje serbske, kaž tež němske textowe knižki po 1 nsl. při kassy dostać, běše jara sylna. Stož spěwanje nastupa, bě so to same krasnje radźiło, tak zo sebi pola posłuchařstwa wosebne spodobanje nadoby; přetož skoro kóždy spěw bu pokhwaleny a knježny solistki: Gudźina, Pfulowa a Kocorowa, kaž tež knježa solistojo: Cybla, Hatas, Bajer, Pjekař a Kocor buchu stajnje ze sławupřiwołanjom počesćowani. Wulcy jara spodobaše so spěw: „Wjerebina rjenje kéjo“ atd. a dyrbješe jón k. Kocor, kotryž jón sam spěwaše, na powšitkomne žadanje wospjetować; też: „Naš njeboh dźěd“ spěwaše so po mnohohłósnym „da capo!“ posłuchařstwa wospjet. Po dźewjećich bě spěwanja kónc a bě to same tajki začišć we wšěch přitomnych zawostajiło, zo so w Lubiju a jeho wokolnosći hišće wjele dnjow pozdźišo ničo njesłyšeše, dyžli luta khwalba serbskeho spěwa. Po spěwanju bě hosćina, na kotrejž so něhdźe 180 wosobow wobdźěli, tak zo poslednim na městnosći pobrachowaše. Wona bě jara dušna a wjele sławow bu wunjesenych. Prěnja, kotruž k. ryčnik Mosig Kłosopólski na jara zdobne wašnje wunjese, płaćeše sakskemu kralej. Na to zazynča sława Lubijej a Budyšinej, wot k. D. Pfula w slědowacych hrónčkach wuprajena:

Serbska maćerka tujała
Dweju synkow lubeju,
Radosćiwa wokošała
A zbožomna wobeju.

Młódši syn — tón serbski wostał,
Spominajo maćerki;
Starši syn — tón znamjo dostał
Druhoryčnej knježerki.

Młódši bratr pak rozwučeše
Swojoh bratra staršeho,
„Přimń so“, husto k njemu dżeše,
„Zasy wašnja serbskeho!“

Starši bratr so rozmyslował,
Njeprawdy so dohladał,
Wurunanje wuważował,
Serbski zas być požadał.

Budyšina serbskeho
Starši bratr — to Lubij je:
Z Budyšina předroheho
Serbski duch zas do njoh dże.

Tak so smějka radosćiwa
Maćerˊ, serbska Łužica,
W serbskej nadżiji je żiwa
Wutrobita mužica.

Sława bratrej wobstajnemu,
Budyšinej serbskemu,
Sława wocućowacemu
Lubijej zas našemu!

Nětk přińdże sława po sławje, kotrež jasnje pokazowachu, zo Serbjo swoje słowa też při zjawnych składnosćach derje stajeć wjedźa. Chcu tudy jeno na někotre tych samych zwjeršnje pospomnić. Wubjernu sławu wunjese khołmjanski duchomny k. Łahoda knjezomaj Seilerjej a Kocorej, k. kand. Pentzig tym, kiž su na mysličku přišli, w Lubiju spěwanski swjedźeń swjećić, k. ryčnik Rychtař spěwarjam a spěwarkam, k. Domaška serbskim knježničkam, k. Mosig Kłosopólski swobodnemu Słowjanstwu a pozdźišo: Serbowstwu, k. duch. Łahoda pruskemu kralej, k. ryčnik Brauer (Němc) Słowjanam, jako tym, kotřiž su najprjedy za swobodu wojować počeli atd. atd. Wyše teho bu radosć hosćinska

hišće powjetšowana přez horliwe wuspěwanje spěwow: „Hišće Serbstwo njezhubjene!“, „Zelena ta meja“ atd. a „Naše Serbstwo z procha stawa!“. Po hosćinje bě, kaž hewak, pyšny bal, kotryž je so też wšitkim wubjernje spodobał. To hišće njech je přispomnjene, zo bě sał z jenej sakskej, z jenej němskej a z dwěmaj serbskimaj khorhojomaj wupyšeny, a zo móžeše so bjez Serbami jara wjele serbskich kokardow widźeć, z kotrymiž běchu so też z wjetša wšě spěwarki wudebiłe. Teho runja bě zwjeselace, zo so při kotillonje seklki serbskich a łužiskich barbow dawachu. — Spěwarjo a spěwarki, kaž wšitcy druzy swěrni Serbjo, wobzamknychu wótčinske zradowanja z nowa wobtwjerdźeni w swojej lubowanej narodnosći a wróćichu so do drohich domiznow z tym wuznaćom: „W Lubiju běše krasnje!“

Sydmy serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 29. meje 1849 w Marinej Kupjeli pola Smječkec.

Tak někotremužkuliž Serbej bě při tehdomnišim zrudnym, njeměrnym času to wosebje witana powjesć Tydźeńskich Nowinow, zo změje so třeći dźeń swjatkow, 29. meje, w kupjeli Marineje Studnje njedaloko Smječkec serbski spěwanski swjedźeń. Přetož tehdy běše woprawdźe trjeba, zo so duch druhdy politiskeje hary zminyć pytaše a za tym hladaše, zo bychu so mysle cyle do njeje njezapletłe. A dokelž tak někotry ze samsneho zhonjenja wjedźeše, zo su tajke swjedźenje wěčnje dušne byłe, dha też swěru za tym hladaše, zo móžeše tam pódla być. Duž žadyn dźiw njebě, zo bě so tajka bohata syła posłucharjow zešła, a zo so też wulka mnohosć spěwarjow wobdźělowaše. Spěwane buchu z wjetša wšě spěwy „štwórteho wěnca“, a dźělachu so te same do třoch dźělbow, wot kotrychž prěnja najbóle wótčinske, druha wosebje pozrudne a elegiske, třeća pak wjesełe kuski poskićowaše. Hłowna pruha dźer-

žeše so popołdnju w dwěmaj hodźinomaj teho samsneho dnja na spěwanskim měsće, a koncert samón spočinaše so wot šesćich hodźinow. Posłucharjo mějachu při zastupjenju do sala 5 nsl. zapłaćić a dostachu textowu knižku darmo. Spěwanje, kotrež k. Kocor z wustojnosću wjedźeše, bě derje radžene, tak zo skoro kóždy spěw zjawnu khwalbu dosta. Jako solistojo wustupichu knježa: Bajer, Bräuer, Kocor, Pjetaš a Cybla, a žnjejachu wšitcy pěknu sławu. Spěwy: „Wjerjebina rjenje kćějo“ atd., „Něhdy wóčko swětłe mějach“ atd. a „Naš njeboh dźěd“ dyrbjachu so wospjetować. Po dokonjanym spěwanju, z kotrymž bě wšo posłuchařstwo cyle spokojene, bě hosćina, na kotrejž tak wjele ludźi dźěl bjerješe, hač města dosahachu. Při hosćinje pak so nic jenož derje njejědźeše, ale tež derje ryčeše, přetož wšelake sławy serbske so počinachu radostnje žórlić. Tak wunjese npř. k. Melda sławu rjanej serbskej jednoće; k. Mučink temu, kiž bě tam wšitkich zjenoćił a zhromadźił, mjenujcy k. Kocorej; k. Kochta swěrnej serbskej Cyžec swójbje; k. Hicka kk. Seilerjej, Imišej a Domašcy; k. Wićaz temu, kiž serbsku jednotu swěru hromadu smoli, mjenujcy k. Smolerjej; k. Kocor Słowjanam, k. Hicka spěwarjam, k. Fiedler serbskim knježničkam, k. Lorenc na rjeńše časy z tutymi słowami:

Wšudžom, hdźež nětk woko hlada,
Knježi wójna, njeměr, zwada.
Bratr so z bratrom překori,
Husto dosć joh přeradźi;
Duž dha na te rjeńše časy,
Hdyž so lubosć wróći zasy,
Moju škleńčku wupiju,
Tři króć sławu wunjesu!

Wyše teho so też při jědźi zhromadnje spěwaše: „Hišće Serbstwo“ atd., „Zelena ta meja“ atd., „Naše Serbstwo“ atd. Po jědźi, z kotrejž běchu hosćo jara spokojom, započa so serbski bal, kotryž hač do ranja traješe a powšitkomnu radostnosć hišće powyšeše. —

Skónčnje budź tudy też na to z khwalbu sobu pospomnjene, zo so tehdy na horje wyše kupjele rjana wulka serbska khorhoj swjedźeńscy zmahowaše, štož jara krasny napohlad poskićeše. Běchu tu samu Ralbičenjo dobroćiwje k temu požčili.

Wosmy serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 5. oktobra 1849 w hosćencu k třom lipam w Budyšinje.

Swjedźenjo ty rjany,
Budź nam powitany,
Přińdźeš w krasnej pyše zaso k nam.
Wupřestrješ nad nami
Njebjo z radosćami,
A sy powjesć lěpšich časow nam!

Tak z Hertu radostne wutroby serbske zehrawachu, jako zeskhadźa lubozny 5. oktober, kotryž ze zahrodki serbskich spěwow rjany wěnc wonjacych kwětkow z nowa k wokřewjenju poskićowaše. Hižom dawno běše so mjenujcy zaso powšitkomna žedźiwosć po serbskim spěwanskim swjedźenju wšudźe wot wótčinskich Serbow a Serbowkow wuprajowała, tak zo spěwanski wubjerk na to božemje wobzamkny, 5. dźeń oktobra tajki swjedźeń w budyskich třoch lipach z nowa wotdźeržeć. Duž činjachu so hižom z časom wšě móžne přihoty, zo by so wotmyslena wěc nic jeno do skutka stajiła, ale też derje radźiła. K. Seiler pěsnješe, k. Kocor komponowaše, kk. Kochta a Pjekař přełožowaštaj, ćišćerjo ćišćachu, seminaristojo pisachu dypki, knježny spěwařki a knježa spěwarjo wuknjechu, zhromadne pruhi so dźeržachu a wšelake zwonkne připrawjenja so činjachu. To bě kóžde lěto tak było, duž też tón króć hinak być njemóžeše. Spěwy, kotrež mějachu so spěwać, běchu do třoch dźělbow dźělene a rěkachu:

Prěnja dźělba.

1) Jednota wot Seilerja po husitskim hłosu z pjatnateho lětstotetka (solo a chor). 2) Ja znaju kraj, solo a chor ze „serbskeho kwasa“. 3) Božemje lubej wot Seilerja, hłós (tenorsolo) wot Kocora. 4) Dobra

nóc! wot Seilerja, hudźba wot Kocora (solo). 5) Serbska njewjesta wot Seilerja, hudźba wot Kocora (solo). 6) Khwalba serbskeho holiča wot Seilerja, hudźba wot Kocora (mužski chor). 7) Čeho dla nic? wot Seilerja, hudźba wot Kocora (solo). 8) Skónčna reja z „kwasa“ (solo, sextett a chor).

Druha dźĕlba.

1) Rjeńša w wĕncu njewjesta atd., chor a duett z „kwasa“. 2) Brĕzyčka přede wsu, spĕw wot Seilerja, hłós wot Kocora (solo). 3) Swjateje Marine sylzy wot Seilerja, z hudźbu wot Kocora (mĕšany chor). 4) Tón Knjez mój swĕrny pastyŕ je atd., khĕrluš 160, za quartettsolo a chor zestajany wot Kocora. 5) Wječor wot Seilerja, hudźba wot Kocora (tercett). 6) Syrotka, pĕseń z luda, za tři sola a chor skomponowana wot Kocora. 7) Zahrodka wot Domaški, hłós wot Kocora (basssolo). 8) Honjeŕski spĕw wot Seilerja, hudźba wot Kocora (mužski chor).

Třeća dźĕlba.

Žnje w dwĕmaj wotdźĕlenjomaj wot Seilerja z hudźbu wot Kocora.

Texty tutychle spĕwow bĕchu, kaž hewak, tež tón króć za posłuchaŕstwo we wosebitej knižcy pod napismom: „Pjaty wĕnc serbskich spĕwow, spĕwanych 5. dźeń oktobra 1849“ wotćišćane a móžachu so při kassy za 1 nsl. dostać. Tež němske přełožki bĕchu za 1 nsl. na předań a pod mjenom wotćišćane: „Fünfter Kranz wendiſcher Geſänge. Geſungen in Budiſſin den 5. October 1849. Ueberſetzt von Ernſt Becker und Johann Kochte.“ — Generalnej pruzy wotdźeržeštej so na spĕwanskim měsće štwórtk 4. oktobra popołdnju w štyrjoch a pjatk dopołdnja w dźesaćich. Koncertny billet płaćeše, kaž druhe razy, 5 nsl. Jako bĕše nětko sydym wotbiło a wulki sal hosćenca tŕoch lipow z mnohim posłuchaŕstwom napjelnjeny, kiwny k. Kocor z ruku a koncert so započa. Wšo spĕwanje z cyła jara derje dźĕše a so na wosebje spodobne wašnje prjódknjeseše, tak zo hinak być njemóžeše, hač zo stajnje sylne sławy tak derje komponistej, kaž spĕwarjam a spĕwaŕkam napřećiwo klinčachu. W solach wustupichu na wulcy jara khwalobne wašnje jako solistki knježny L. Jakubowa, Kaulversowa, Kocorowa, Pfulowa a Šołtkowa. Solistojo pak

běchu: kk. Bajeŕ, Kocor, Pjetaš, Piwarc a Cybla; khwalba, kotraž so jim ze strony přitomnosće dosta, bě derje zasłużena. Po dźewjećich běše spěwanja kónc, a ze wšěch wobličow swěćeše so radostna spokojnosć. Nětk běše, kaž druhe razy, wulka swjedźeńska hosćina, při kotrejž kouvert 10 nsl. płaćeše, a po njej pyšny serbski bal, za kotryž rejwanski listk 10½ nsl. wučinješe. Bych rady też wo tutym dźělu wosmeho spěwanskeho swjedźenja najważniše powjedał, hdy by so tehdy nětkdźe žana rozprawa wo tym napisała. Duž so to samo wot sebje zakaže.

Dźewjaty serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 23. haperleje 1851 w hosćencu k třom lipam w Budyšinje.

Čim bóle swěrne serbske wutroby wobžarowachu, zo so w lěće 1850 dla wšelakich zadźěwkow žadyn spěwanski swjedźeń wotdźeržeć njemóžeše, čim wjetša běše nětko radostnosć, kotraž z tutym swjedźenjom z nowa z najkrasnišej młodnosću skhadźeše. Za tón samy běše so tón króć třeći dźeń jutrow wuzwolił, a dźeržachu so teho dla z bohatej syłu spěwarkow a spěwarjow w třoch lipach na spěwanskim dnju dopołdnja wot dźewjećich a popołdnju wot dweju hodźinow zhromadne pruhowanja. Serbski koncert, wot k. Kocora z dotalnej rozhladnosću wjedźeny, započa so wječor w sydmich, a mějachu posłucharjo, kotřiž běchu so też tón raz hač nanajbohatšo zešli, za přistupny listk, kaž dotal, 5 nsl. zapłaćić. Spěwany bu Seilerjowy a Kocorowy „serbski kwas“ z někotrymi přeměnjenjemi a cyle nowymi spěwami. Serbske a němske texty móžachu so při kassy za 1 nsl. dostać. Spěwanje dźěše jara derje a je so posłuchařstwu wulcy spodobało, přetož tak derje choristojo, kaž też solistojo a solistki swoje zastojnstwa khwalobnje zastejachu. Jako solistcy wustupištej pak knježna Kaulversowna z Bukec a knježna Kocorowna z Horneje Stróže, a sola spěwachu kk. Cybla z Budestec, Bajeŕ

z Łuha a Piwarc II. z Radworja. Z cyła móžeše so prajić, zo bě spěwanje na tutym swjedźenju po dźěłach lěpše, hač hewak, a měješe teho dla Serbowstwo k. Kocorej za jeho wulku prócu při zrjadowanju a wjedźenju cyłeho tuteho koncerta, kaž też wšitkim, kotřiž jeho při tym přez spěw a na druhe wašnje podpjerachu, wulki a wosebny dźak wjedźeć. Po skónčenym spěwanju započa so bórzy pyšny serbski bal, za kotryž rejwarjo 10 nsl. płaćachu, a na kotrymž so jich też jara wjele wobdźěli. Wón započa so, kaž hewak, z Kocorowej meju, a bu też z powšitkomnym spodobanjom pozdźe dosć skónčeny. — Hač runje tón króć žana zhromadna hosćina w salu njeběše, dha běchu tola w pódlanskich jstwach blida kryte a sydźe so jich tam wjele za nje, zo bychu w rjanym serbskim towarstwje hromadźe hosćowali. Tudy pak so bórzy najlubozniša radostnosć rozwiješe a najwutrobniše wótčinstwo w horliwych serbskich słowach kralowaše. Tak postrowješe npř. k. Dr. Pful w jenej swojich sławow našich drohich Serbow, našu słódku serbsku ryč a naš rjany serbski raj z tajkimile słowami:

Hory módre, ja was znaju:
Ja sym zaso w serbskim kraju,
Hdźež mi bydli wutroba;
Młódnozelena ty strona,
Wokřewjace serbske hona,
Wy sće moja domizna!

O ja hižom słyšu z nowa
Slěbroklinčne serbske słowa,
Słódku ryč mi maćernu;
Kotrychž jenak w mysli nošu,
We duchu was wšitkich košu,
Serbjo z rjanej Łužicu!

Dżensa różička mi kćěwa,
Dżensa zboże so mi směwa,
Kaž dźeń běły nalětni!
Kajke žiwe pukotanje,
Kajke zbóžne začuwanje,
Zo sym zaso bjez wami!

Na to sćěhowachu bjez druhim hišće sławy, wunjesene wot kk. Łahody, Wańka, Seilerja, Dr. Pfula atd., na krutosć Serbow, k. Seilerjej jako basnjerjej serbskeho kwasa, k. Kocorej w napohladanju na wuwjedźeny a na husto wuwjedźomny serbski spěw, namjeznym a delnym Serbam, krutemu serbskemu přećelstwu, serbskej Maćicy, słowjanskim přećelam, spěwarkam a spěwarjam atd. W zastawkach, hdźež rejna hudźba njezyńčeše, spěwachu so też zhromadnje serbske wótčinske spěwy ze wšej horliwosću, kaž npř. „Hišće Serbstwo njezhubjene!“ „Naše Serbstwo z procha stawa!“ a teho runjeća. Z jenym słowom: Dźewjaty spěwanski swjedźeń běše miła, wokřewjaca oasa w młódnokrasnym žiwjenju serbskim!

Dźesaty serbski spěwanski swjedźeń,

wotdźeržany 8. oktobra 1851 w hosćencu k złotemu lawej we Wojerecach.

Hižom dawno prjedy běchu wojerowscy a wokolni Serbjo po serbskim spěwanskim swjedźenju, kaž jón w lěće 1846 mějachu, horco žedźili, ale přeco podarmo. Srjedu 8. oktobra 1851 so hakle jich wutrobne žadanje dopjelni a to k powšitkomnemu wjeselu. Knježa wučerjo tamnišeje wokolnosće běchu so hižom dołho prjedy pod nawjedowanjom knjezow Kulmana a Jelenja zwučowali; wšitko bě přihotowane, na k. Kocora a budyske knježny spěwarki so hišće wotčakowaše. Tak bě so 8. oktober přibližił, z Budyšina přijědźe 7 spěwarkow, z wokolnosće so spěwarjo hromadźachu a koncert so w salu hosćenca k złotemu lawej wječor započa. „Serbski kwas“, we Wojerecach hišće njeznaty, so pod wustojnej direkciu k. Kocora spěwaše. Wopytarstwo bě bohate a dawaše přez sławny poklesk wopokazstwo, zo so jemu spěwy kwasa derje spodobachu. Rólu nawoženje spěwaše k. Kocor sam, njewjesta bě knježna Kaulversowna z Bukec a prěni swat njeboh k. kand. jur. a not. Cyž z Budyšina. Też knjezaj Ryćeŕ

z Wóslinka a Linka z Wojerec spěwaštaj sola. Spěw: „Naš njeboh dźěd“ dyrbješe so wospjetować. Spěwarkow běše 9 a běchu to tute knježny: Hana Brühlowna z Mochołca, Hana a Madlena Hermanowna z Wojerec, Ernestina Kaulversowna z Bukec, Bertha Khěžnikowna z Budyšina, Khrystiana Kocorowna ze Stróže, Karolina Reicheltowna ze Židowa, Hedwija Ryćerjowna z Budestec a Amalia Šołtowna ze Židowa, spěwarjow bě pak bohata syła. Po koncerće, kotryž bě so jara krasnje radźił a we wšěch posłucharjach wosebje spokojacy zaćišć zawostajił, běše rjany serbski bal. Štóž na nim dźěl njebjerješe, temu poskićowaše so w pódlanskej jstwje dušna składnosć, swoje serbske začuća z runomyslacymi přećelemi wuměnjować, přetož tu bě so Serbowstwo Horneje a Delneje Łužicy zbratrowało. Tak běchu tu z Delneje Łužicy přitomni knježa: duchowny Nowka z Módleje, duch. Panka z Lutola, wučeŕ Lehman ze Šorbusa, serbscy gymnasiastojo z Khoćebuza a wšelacy druzy. Tola też Horna Łužica bě najswěrnišich synow swojeho Serbowstwa na swjedźeń pósłała, kotřiž tudy z delanskimi bratrami při radostnej bjesadźe stare bratrowstwo wobnowjachu a sebi při serbskim spěwje a narodnym rozryčowanju k dališemu skutkowanju za Serbowstwo serbsku ruku zawdawachu. Zo by cune bratrowstwo bjez hornymi a delnymi Serbami njepřestało, za to husto mócne sławy we wobimaj serbskimaj naryčomaj hrimotachu, a z najwjetšej horliwosću jazyki serbske zanošowachu:

„Bratrowstwo sej zawdawamy
W wótčinskich tych wutrobach,
Jednotu sej přisahamy
K dobrom skutkej w Łužicach.
Wótcny kraj, krasny raj!
Sława! kóždy zawyskaj!“ —

Hakle rano rozžohnowachu so w bratrowskej lubosći swěrni synojo droheho Serbowstwa, z wjeselej nadźiju do najrjenišeho přichoda hladajo, a rozeńdźechu

so zaso z radostnymi wutrobami do wšěch stronow našeho lubowaneho serbskeho kraja.

* * *

Nětko bu bohužel rjana židźana nitka serbskich spěwanskich swjedźenjow roztorhnjena a dźewjećlětna přestawka zastupi. Přičina teho bě počesćace powołanje našeho sławjomneho k. Kocora na kantorat do Ketlic pola Lubija, hdźež so wón dla wotležanosće swojeje noweje domowiny a bohatosće wšědnych zastojńskich dźěłow za tajke swjedźenje wjacy w prjedawšej měrje starać njemóžeše. Duž leže, k wobžarowanju wšeho Serbowstwa, zahrodka serbskich spěwow tajke časy pusta, a žane wěncy so z jejnych miłych kwětkow za našich Serbow njewijachu. Tola žedźiwosć po krasnych wótčinskich radosćach rjaneje zańdźenosće w kóždej swěrnej serbskej wutrobje dale bóle přibjeraše, a powšitkomne horce žadanje po serbskich spěwanskich swjedźenjach so při kóždolětnej hłownej zhromadźiznje Maćicy ze wšěch stronow jenohłósnje wuprajowaše. Teho dla so k wuwjedowanjam tajkich swjedźenjow z k. kantorom Kocorom skónčnje někotři horliwi Serbjo zjenoćichu, kotřiž žaneje prócy njelutowachu, zo by so tež zaso přez spěw serbske mjeno z najkrasnišej jasnosću zabłyšćiło kaž słónco njebjeske. Jich prócowanja su so, Bohu budź dźak, najpołnišo zapłaćiłe. Přetož serbske spěwanske swjedźenje su z wosebitej mocu a horliwosću ze swojeho drěmka wocućile a budźa so nětko, da-li Bóh, zaso kóždolětnje z wulkej pychu wotdźeržować. Pozdźišo dyrbi so tež jim, runjež nic z mjedźow a drohich kamjeni, dla tola z pismom njezachodny pomnik stajić, kotryž by hišće našim najpóznišim potomnikam prědował wo młódnozelenych oasach radosćepołneho serbskeho žiwjenja!

Pismik „w“

a jeho

přestworjenje, wuwostajenje a njewušne wužiwanje w serbskej ryči.

Wot *J. E. Smolerja.*

Čitane w posedźenju ryčespytneho wotrjada M. S. 3. haperleje 1861.

Pismik abo wjele wjacy zynk *w* je so w serbskej ryči tam a sem města wzdał, hdźež by je ze wšěm prawom

zajimać měł, a je so zaso druhdźe do ryče zaćišćał, hdźež bychmy jón po prawym wumjetać dyrbjeli. Pohladamy najprjódcy na poměry, pod kotrymiž je za starodawne časy pismik *w* w serbšćinje móc a ważnosć měł, dha widźimy, zo je so wón w běhu lětstotetkow we wèstym nastupanju do pismika *j* přestworił a to mjenujcy tam, hdźež by w skłonjowanju wěcownikow po prawym złóžka *wi* stać dyrbjała. Tak je

A.

a) dativ mužskich wěcownikow, w staršej serbskej ryči na tutu złóžku wukhadźacy, do pismika *j* přešoł, a my prajimy město: synewi, mužewi, nanewi nětko: synej, mužej, nanej. Dale widźimy, zo je so

b) nominativ a akkusativ žónskich wěcownikow, w starej ryči so na *wi* wukóńčiwšich a w někotrych słowjanskich naryčach so hišće na *ŭ* (bl) wukóńčacych, do sameho *j* woslabił, npř. krjej, khorhoj, ponoj, cyrkej město starych formow: krjewi, khorhowi, ponowi, cyrkewi abo město druhosłowjanskich: krjeŭ, chorągeŭ, ponoŭ, cyrkeŭ.

Přispomnjenje. Wukóńčenje na *i* je so w serbskich wěcownikach nětčišeho časa jenož w słowomaj knjeni, pani wukhowało.

c) Złóžka *wi* je so w přidawnikach, při druhich Słowjanach so hišće na -wity wukóńčacych, do *j* přestworiła; npř. trawojty, kulojty, čornojty, wodojty město: trawowity, kulowity, čornowity, wodowity.

d) Potom zetkamy tajke *wi**), do *j* přestworjene, w ćělesu někotrych wěcownikow; npř. bukojna,

*) Znate je, zo so w słowjanskej ryči městne a wjesne pomjenowanja mjez druhim tež na to wašnje tworja, zo so k mjenu wosoby (*nomen proprium personæ*) wukóńčenje owicy přiwda. Wot mjenow: Jan, Jeńk, Bjedrich, Buk, Herman, Rab, Wojeř; Miłota, Maleta, bychu pomjenowanja městow abo wsow po prawym: Janowicy, Jeńkowicy, Bjedrichowicy, Bukowicy, Hermanowicy, Rabo-

hłojčka, Zajdow, Zyjicy, Wajicy město: bukowina, hłowička, Zawidow, Zywicy, Wawicy. W druhich słowach tych samych kategoriow je złóžka *wi* njepřeměnjena wostała a njejsym žane prawidło wunamakał, čeho dla je so wona runje w spomnjenych słowach do *j* přestworiła. Přirunaj: trawička (trawa), kruwička (kruwa), sowička (sowa); zawidny.

e) Też njemóžu žane prawidło wuslědźić, čeho dla je serbski lud mjehke *w* (wj, ẃ, вь) někotrych słowjesow a jich wotwodźowanjow do *j* přeměnił a w druhich tajkich słowjesach a w jich wotwodźowanjach pak njepřeměnjene stejo wostajił. Tak trjeba so nětko jenož forma: prajić (prajenje, zaprajić, zaprajeć atd.), stajić, dajić, łojić město: prawić, stawić, dawić, łowić. Ale w słowjesach: krwawić (krwawjenje, wukrwawić atd.), křiwić, pławić, zerzawić atd. atd. wostawa *w* stajnje njepřeměnjene stejo.

f) Hewak je so mjehke *w* we wukónčenju nominativa pluralis rozomnych wěcownikow też do *j* přeměniło. Spomnjeny pad wukónčeše so w starym času na: *-wje*, a wupraja so w stronach klóštra Marineje Hwězdy hišće dźensniši dźeń na tajke wašnje. W literaturje je pak forma budyskeje naryče přemóc dobyła a duž piše so: mužojo, čłowjekojo, nanojo, synojo pódla: mužowje, čłowjekowje, nanowje, synowje. Ale, snadź někotryžkuliž rjeknje, čeho dla dha so mužoj*o*, nanoj*o* praji, nic pak mužoj*e*,

wicy, Wojerowicy; Miłotowicy, Maletowicy rčkać dyrbjale. Ale temu w serbšćinje tak njeje, přetož nětčiša serbska ryč je tři zynki owi cyle wućisła a na jich město po twjerdym konsonantu jenički e (o), po zmjehčenym pak *i* stajiła, tak zo nětko jenož słyšiš: Janecy, Jeńkecy, Bjedrichecy, Bukecy, Hermanecy, Rabecy (Rabocy), Wojerecy, Miłoćicy, Malećicy. Zo pak je forma na owicy něhdy też w serbskej ryči była, to widźimy z teho, zo je so wona w mužakowskich a delnołužiskich stronach hišće hač do dźensnišeho dnja w swojej překhodnej formje ojcy wukhowała; např. Brunojcy (Braunsdorf), Skarbišojcy (Sferbersdorf), Chwałojcy (Quolsdorf) atd.

nanoje, kaž by so po prawym wočakować mělo. Na to ničo druhe wotmolwić njewěmy, hač to, zo so wukónčne *e* druhdy jako *o* wupraja. Tak słyšiš, npř., wšudźe wo dnjo, polo, ćelo, kurjo atd. (po prawym: we dnje, pole, ćele, kurje); w tych stronach so praji: jo, dawanjo, zbožo, naléćo, wón dźo, w druhich zaso: je, dawanje, zboże, naléće, wón dźe atd.

B.

1) Znate je, zo naš serbski lud, hdyž so žane słowo z dwěmaj konsonantomaj, kotrejuž prěni je zynk *w*, započina, tuto *w* lěnjeho wuprajenja dla skoro stajnje wuwostaja. Npř. wbohi, wćipny, wjacy, wjaz, wjazać, wlec, włoha, włós, włóski, wnuk, wrjeskot, wrjós, wróbl, wróna, wrota, wšak, wšelaki, wšědny, wšitkón, wšudźe, wzać, wčera (wčora) atd. atd. wupraja so rad jako: bohi, ćipny, jacy, jaz, jazać, ćera atd. atd. Zo ma so tajke *w* pak pisać, to so samo wě, a njemóže so jeho wuwostajenje z tym zamolwić, hdyž rjeknu, zo lud tak ryči. Hdy by něhdźe Němc tak pisać chcył, kaž němski lud ryči, to bychu jeho wěsće hnydom raznje wotpokazali, a štož so w němskej ryči njehodźi, to so hišće wjele mjenje w serbskej hodźi, kotraž ma 5 sotrow (češku, pólsku, rusku, južnoserbsku a bołharsku), kotrež spomnjeny zynk *w* swěru wuprajeja. — Něšto podobne je też to, zo lud praji: tak leći, ale kóždy piše: *p*tak leći, a ja njebych wjedźał, čeho dla by *p* wjacy prawa měć dyrbjało, dyžli *w*.

2) W serbskej ryči so předłožka k słowu, wot njeje wotwisacemu, tak wuzcy přilehnje, zo so tuto z njej jako jene słowo wupraji. Na přikład: na horje, pod mostom, do města klinči při wuprajenju, kaž by so rjekło: nahorje, podmostom, domě sta. To płaći też wo předłožcy *w*. Ta so też ze słowom, před kotrymž steji, při wuprajenju cyle zjenoća. Dokelž

so po tajkim předložka w zestajenjach kaž: w Bohu, w synu, w duchu, w domje, w měsće atd., k slědowacemu słowu tak wuzcy přilehnje, zo po prawym słyšiš, jako by pisane było: wbohu, wsynu, wduchu, wdomje, wměsće atd., dha so w tajkim padźe předłožka *w* před slědowacym konsonantom při lěnim ludowym wuprajenju runje tak wuwostaji, kaž so to w słowach pod *B.* 1. stawa, a rjeknje so: Bohu, synu, duchu, *domje*, *měsće atd.*

Tuto ludowe wašnje je někotrych k temu měnjenju zawjedło, zo je w serbšćinje něhdźe tež tajki *casus localis*, kaž we łaćanskej ryči, hdźež maja městowe mjena we wěstym nastupanju bjez předłožki lokalny wuznam; npř. *Romæ* w Romje, *Athenis* w Athenach. Zo pak z tajkim serbskim lokalom ničo njeje, to budźemy nětko wěrić, hdyž wěmy, čeho dla lud předłožku *w* wuwostaja. A z tajkeje wěry nastanje wěste přeswědčenje, hdyž dopokažemy, zo lud spomnjenu předłožku rad njewuwostaji, hdyž sebi ju ryč w lóžkowuprajomnej, mjenujcy w hłóskowanej, formje žada. Hłóskowana abo vokalisirowana forma předłožki žada so pak najbóle tam, hdźež *præposicia* před słowo, z dwěmaj konsonantomaj so započace, stupić dyrbi; npř. we wšitkim, wo dnjo, wo jstwje, wo wsy, we wšelakim, we mni, we wšěch atd. Hdyž je teho dla z jeneje strony to dźěćaca njeleposć, jeli so předłožka ze swojim slědowacym słowom jako jena cyłosć piše (npř. wtym = w tym), dha je z druheje strony to zaso wulka njerodnosć, jeli so præposicia tam wuwostaji, hdźež sebi ju ryč žada (npř. Budyšinje = w Budyšinje).

C.

My smy widźeli, kak w serbšćinje pismik *w* přez přestworjenje a wuwostajenje škodu ćeŕpi a chcemy nětko hišće na to spomnić, kak sebi wón tajke škodowanje *někak* — hač runje na njewušne wašnje — zarunać pyta. Wón čini to na dwoje wašnje.

a) Hdźež so w druhosłowjanskich naryčach žane słowo ze samym *o* abo *u* započina, tam dowola jemu serbšćina, před tutón vokal stupić. Tak maja wšitcy Słowjenjo npř. slědowace, z vokalom započinace słowa: o, ob, oba, ocel, ochla, oko, ot, oheń, otec, ołow, olša, oman, on, opak, orać, orjech, oska, osmy, oset, osioł, osoba, osa, ostry, owca, owes, ucho, učić, uhoř, uzda, uhel, uhry, Uheńska, uda, uzoł, utora, utor atd. W serbšćinje je tudy wšudže pismik *w* předstupił a praji so: wo, wob, wobaj, wo(r)cel, wochla, woko, wot, woheń, wótc, wołoj, wólša, woman, wón, wopak, worać, worjech, wóska, wosmy, wóst, wosoł, wosoba, wosa, wótry, wowca, wows, wucho, wučić, wuhoř, wuzda, wuhel, wuhry, Wuheńska, wuda, wuzoł, wutora, wutor atd. Hewak słyšiš

b) wot Serbow druhdy *w* prajić, hdźež so prawidłownje *h* piše a praji; npř. jawoda, twarow, brjow, row atd. město: jahoda, twaroh, brjoh, roh atd.

List Barclay'a de Tolly.

Podał *M. Hórnik.*

Slědowacy niže w originalu a přełožku list rjekowskeho generala ruskeho Michała Barclay'a de Tolly, wjednika 3. nawječorneje armeje we ruskofrancowskej wójnje, khowa so w zběrcy starožitninow towarstwa Maćicy Serbskeje. Tón samy bu tam při zhromadźiznje starožitnostneho wotrjada 3. oktobra l. l. wot k. fararja Rädy z Hućiny darjeny, kotryž je jón w zawostajenstwje swojeho njeboh nana, kiž běše wot 1811—1817 w Smilnej (wottal w Hodžiju) z fararjom, namakał. Dokelž su po wuprajenju k. Rädy we wójnje často ruscy wyškojo w jeho narodnym domje přebywali, je najskerje tutón list spomnjenka, wot jeneho Rusa (snadź Barclay'a

sameho, kiž je bitwu pola Budyšina — kaž je znate — sobu wjedł) nanej darjena.

List je datowany (9. meje po našim ličenju) z města Třćela (pólscy Trzciel, němscy Tirſchtiegel) w Poznańskej, a njeje najskerje kněžorej wotposłany, dokelž su mjez tym žadane rozkazy došle. Abo je snadź wotpis z pólnych zapiskow generala? Při wšim tym je nam list ważny, dokelž njewěste postajenje ruskeho wójska w spočatku wosudneho lěta 1813 wopisuje a też autograf słowotneho rjeka poskićuje, kiž je słowa „вѣрно подданный Барклай дэ Толлы“ samoručnje podpisał. Pisany je krasnje a wučinja tři strony in folio.

* * *

ВСЕМИЛОСТИВѢЙШІЙ ГОСУДАРЬ!

Съ самаго прибытія моего къ войскамъ ВЫСОЧАЙШЕ мнѣ ввѣреннымъ, оставался я всегда въ неизвѣстности о томъ назначеніи какое для нихъ предполагается. По взятіи даже крѣпости Торна когда пребываніе войскъ сихъ у Вислы здѣлалось уже совершенно безполезнымъ, незналъ я ничего о ихъ направленіи, и по одной только догадкѣ рѣшился взять съ ними маршъ въ Позенъ; къ счастію догадка сія оправдалась въ послѣдствіи. Равнымъ образомъ ничего неизвѣстно мнѣ о предназначеніи и дѣйствіи другихъ войскъ и самыхъ даже ближайшихъ къ мѣсту моего пребыванія. Между тѣмъ, какъ начальствующіе сими послѣдними, такъ и правительство Пруское входятъ ко мнѣ съ разными по настоящимъ обстоятельствамъ вопросами, и я къ крайнему сожалѣнію и къ большему можетъ быть затрудненію въ ихъ операціяхъ, долженъ всегда почти отзываться неизвѣстностію.

Встрѣчая часто необходимость въ разныхъ по слухамъ или по догадкѣ свѣденіяхъ, принужденъ я бываю искать оныхъ чрезъ нарочныхъ моихъ у отрядовъ посторонніяхъ; но мѣра сія или остается безъ успѣха или весьма несовершенно удовлетворяетъ надобности. При такихъ развѣдываніяхъ узналъ я между прочимъ что отряды блокирующіе Кистринъ, Штетинъ, Магдебургъ, и другіе на Одерѣ и Эльбѣ разположенные немѣя центральнаго для общаго разпоряженія ими пункта, незнаютъ гдѣ искать себѣ разрѣшеній и содѣйствія. Войска подъ Магдебургомъ состоятъ

какъ извѣстно изъ отрядовъ нашего и Прускаго; начальники оныхъ командуютъ и разпоряжаютъ блокадою независимо одинъ отъ другаго и слѣдовательно съ разностію и въ дѣйствіяхъ и въ успѣхахъ. Весьма естественно въ случаяхъ критическихъ всѣ отряды сіи первые содѣлаются жертвою такого невѣденія и безначалія.

Движимый истиннымъ усердіемъ къ пользамъ отечества и безпредѣльною къ особѣ ВАШЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА, я приемлю смѣлость все сіе предать ВАШЕМУ ВСЕМИЛОСТИВѢЙШІЙ ГОСУДАРЬ благоусмотрѣнію. — Ежели бы я и увѣренъ былъ что дерзновеніе мое разстрогаетъ кроткость ВАШЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА, то и тогда бы рѣшился скорѣе подвергнуть себя гнѣву ВАШЕМУ, нежели умолчать о такихъ случаяхъ, кои могутъ произвести иногда важнѣйшія къ невыгодѣ оружія ВАШЕГО ВСЕМИЛОСТИВѢЙШІЙ ГОСУДАРЬ послѣдствія.

ВСЕМИЛОСТИВѢЙШІЙ ГОСУДАРЬ!
ВАШЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА

апрѣля 27. дня
1813. года.
М. Тирштигель.

вѣрно подданый
Барклай дэ Толлы.

(Přełožk.)

Najmiłosćiwši Knježe!

Już wot mojeho přibyća k wójskam, z najwyšša mi dowěrjenym, wostach ja předco w njewěstosći wo postajenju, kajkež za nje so předpołoža. Haj po wzaću twjerdźizny Torunja (Thorn), hdyž bu přebywanje tychle wójskow při Wisle już dospołnje bjezwužitne, njewjedźach ja ničo wo jich nastajenju, a jenož po samym hudanju wobzamknych postup (marš) do Poznanja; na zbožo bu tuto hudanje pozdźišo wusprawnjene. Runje tak njeje mi ničo znate wo předpostajenju a skutkowanju druhich wójskow, też najbliższich k městu mojeho přebywanja. Mjez tym khodźa ke mni kaž wjednicy tychle poslednišich, tak też pruske knježeŕstwo ze wšelakimi prašenjemi wo nětčišich wobstejnosćach, a ja dyrbju k najwjetšemu wobžarowanju a snadź k wulkemu zadźěwanju w tutych operaciach, skoro stajnje z njewědomnosću wotmołwjeć. Mějo často potrjebnosć wšelakich powěsći po słyšenju abo po hudanju, bywam nuzowany te same pytać přez mojich póslow pola cuzych wotrjadow; ale tónle srědk pak wostanje bjez wunoška, pak tola cyle njespokoja

potrjebnosć. Při tajkich wupytowanjach zhonich mjez druhim, zo wotrjady blokirowace Küstrin, Stettin, Magdeburg, a druhe při Wódrje a Łobju rozpołożene njemějcy centralneho punkta za zhromadne jich nałoženje, njewjedźa hdže sebi poručnosć a sobuskutkowanje pytać. Wójska pod Magdeburgom wobsteja kaž je znate z našeho a pruskeho wotrjada; wjednicy tamnych komanduja a rjaduja blokadu njezawisnje jedyn wot druheho a po tajkim ze wšelakosću kaž w skutkowanjach tak we wunoškach. Jara přirodźena wěc je, zo budźeja w kritiskich padach wšitke tute wotrjady prěni wopor tajkeho njewjedźenja a njeporjada.

Hnuty z woprawdźitej horliwosću za wužitk wótčiny a bjezmjeznej poddanosću k wosobje Wašeje Kněžorskeje Majestosće, dostawam khrobłosć wšitko to přepodać, Najmiłosćiwši Knježe, Wašej dobrej rozhladnosći. — Bych-li ja też wěsty był, zo moja zwažniwosć rozhněwa měrniwosć Wašeje Kněžorskeje Majestosće, bych ja też tehdom wobzamknył radšo so Wašemu hněwu podćisnyć, dyžli mjelčeć wo tajkich připadnosćach, kotrež móža druhdy přinjesć najwažniše sćěhi ke škodźe Wašeje, Najmiłosćiwši Knježe, brónje.

Hapryla 27. dnja
1813. lěta.
M. Tirschtiegel.

Najmiłosćiwši Knježe!
Wašeje Kněžorskeje Majestosće
wěrnje poddaty
Barklaj de Tolly.

Něšto za přećelow serbskich starožitnosćow.

Sobudźělene wot *K. A. Jenča.*

I.

Jako so 19. novembra 1801 k. Bohuměr Leberecht Marggraf, Dr. med. a lěkař wjećha Pücklera w Mužakowje, z knježnu Hanu Augustu Eleonoru Vogelec, najstaršej dźowku knjeza superintendenta Vogela w Mužakowje ženješe, wuznamjenješe so bjez wšelakimi spěwami, kotrež buchu na tutym dnju młodymaj mandźelskimaj přinjesene, też jedyn serbski, kotrehož spisař bě duch. Junghänel we Wochozach. Žadyn serbski bibliograf njewě nam wo tym samym powjedać a teho dla staju tudy to prašenje: je spomnjeny spěw komu znaty a móže jón něchtó do maćičneje knihownje wobstarać? Kruch

teho sameho je nam sobudźěleny we Lauſ. Monatsſchrift 1802, 78, a ma so tak:

Wěsće, štó je na tym wini?
To tón lesny šibał čini,
Kiž so amor mjenuje,
A tym holcam škódny je;
Na wšě khumšty wučeny,
Je wón stajnje hotowy
Ze šipom a z kaćicu
Třeleć za jich wutrobu;
Tak też tudy zakhadža,
Zo so naša njewjesta
Njenadźujcy čuješe
Wot njeho wša zranjena,
Styskna, połna njeměra.
Wona pak wě sebi radźić,
Nochce so z nim dołho wadźić,
Dże před prawu kowařnju,
Poda swoju wutrobu
Luboznemu doktyrej
Hač tón falšny amor je,
Nětko je ji radźene.

22.

We swojich serbskich pěsničkach I. str. 166 dźěli k. Smoleŕ pod čisłom CXL sćěhowace hrónčko sobu:

Holička ćehniše po hodźoch prječ
Na swjatoh Šćěpana.

Swoje sej jabłučka zwjazowaše
Do čistoh rubiška.

Kaž so zda, je tuta pěsnička po prawym dlěša, hač je w Smolerjowej zběrcy sobudźělena, přetož nětkuši kamjenčanski serbski duchowny M. Conrad, kiž je nam w starym časopisu: „Provinzialblätter“ 1782, V. str. 60 wopisanje serbskich wašnjow atd. zawostajił, přistaji tam k hornišim słowam hišće sćěhowace štučki, kotrež Smoleŕ nima:

Ach dobra nóc, dobra nóc, maćeŕ moja!
Ženje wjac po wašim dworje khodźić njebudu!
A ženje wjac waše ćelata kormić njebudu!
Hale mi je žel tych wjeselych hólcow,
Kiž my hromadu na piwo a z piwa khodźili,
A je mi žel tych wjeselych holcow,
Kiž my hromadźe ke mši a wote mše khodźili smy!

Po powjedanju spomnjeneho Conrada słuša tuta pěsnička do kwasnych pěsničkow a to teho dla, dokelž so wokoło Kamjenca wječor prjedy kwasa před kwasnym domom wot njewjesćinych towařškow spěwa.

Ćišćał E. M. Monse w Budyšinje.

Wopřijeće.

Sydymy dźesatk basnjow wot H. Seilerja . . . . . str. 57.
Wěnčk pěsnjow wot Radyserba . . . . . - 62.
Jan Michał Budař. III. Podał H. F. Wehla . . . . - 66.
Morła holčka. Ballada wot Radyserba . . . . . - 78.
Pokazka ze serbskeje synonymiki. Wot H. Imiša . . - 82.
Kluč k Frankowej zelowej zahrodże. Wot K. A. Jenča - 85.
Serbske spěwanske swjedźenje wot lěta 1845 hač do lěta 1851. Wot K. A. Fiedlerja . . . . . - 91.
Pismik „w“ a jeho přestworjenje, wuwostajenje a njewušne wužiwanje w serbskej ryči. Wot J. E. Smolerja . . . . . - 119.
List Barclay'a de Tolly. Podał M. Hórnik . . . . - 124.
Něšto za přećelow serbskich starožitnosćow. Sobudźělene wot K. A. Jenča . . . . . - 127.

Wubjerk Maćicy Serbskeje na lěto 1861.

Zastojnicy: k. ryčnik Rychtař, předsyda; k. knihikupc Smoleř, městopředsyda; k. vikar Hórnik, prěni sekretař; k. aktuar Wehla, druhi sekretař; k. překupc Jakub, pokładnik a knihiskładnik; k. wučeř Fiedleř, knihownik; k. progymnasialny direktor Buk, redaktor časopisa.

Wubjerkownicy: *a) měšćanscy:* k. scholasticus Buk; k. kantor Pjekař; k. kandidat Gólč; k. krajskodirekcijny pokładnik Henč; *b) wonkowscy:* k. farař Imiš; k. farař Jenč; k. Dr. Pful; k. farař Seileř.

Čišćał **E. M. Monse** w Budyšinje.

Wopřijeće.

Sydymy dźesatk basnjow wot H. Seilerja . . . . str. 3.
Lazarus, pokhěrlušk, sobudźěleny wot M. Hornika . „ 6.
Dalša kopa serbskich přisłowow wot Seilerja a Buka „ 10.
Jan Michał Budař. II. Podał H. F. Wehla . . . . „ 13.
Frankowy Hortus Lusatiæ. Zdźěluje K. A. Jenč . . „ 17.
Mythiski wuznam słowa „deść“. Spisał P. A. Lawrowskij „ 28.
Dorunanki w serbšćinje. Zestajił M. Hórnik' . . . „ 37.
Žiwjenjopisne listki. Zběra Hórnik. IV. Prokop Hančka „ 43.
Tadej Pacak a jeho słownik. Zdźělił M. Hórnik . . „ 49.
Wućahi z maćičnych protokollow přez M. H. . . . „ 51.
Přinoški maćičnych sobustawow . . . . . „ 54.

ČASOPIS

TOWAŔSTWA

MAĆICY SERBSKEJE

1860.

Redaktor

Jakub Buk.

XIII. Lětnik. — III. Zwjazk. 6.

22.

Budyšin
Z 8° 215

W Budyšinje.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.